

संगीत रामलीला
अथवा
राम चरित्र.

किमत. ३. १-०-०

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૬૬૮

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ અંગીત રામલીલા

વિષય ૮ - ૩

શ્રીહરિ:

ગાયનોના રાગથી નવીન

ધી કુકરવાડા આર્યજ્ઞાનવર્ધક ધર્મોપદેશક

સંગીત રામલીલા

અથવા

રામ ચરિત્ર.

કર્તા—શ્રી કુકરવાડા નિવાસી

છોટાલાલ મનસુખરામ, જ્યોતિષિ.

સેક્રેટરી ઓફ મેનેજર.

બાળદેવજી મનસુખરામ જ્યોતિષિ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા,

રેવાશંકર વ. ચુનીલાલ જોષી.

પ્રત ૧૦૦૦

હેડઓફીસ કુકરવાડા તા. વિજાપુર.

કિંમત રૂ ૧—૦—૦.

આ પુસ્તક હેડઓફીસમાંથી મેનેજર તથા કર્તા પાસેથી મળશે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૬૬૮

આ પુસ્તક સને ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટ મુજબ રજીસ્ટર
કરાવી સર્વ હક કર્તાએ અને છપાવી પ્રગટ કર્તાએ
સ્વાધીન રાખ્યા છે. માટે રજીસ્ટ્રીવાય કોઈએ
છાપવી છપાવવી નહીં ને બજાવવી નહીં.

અમદાવાદ—“ વિજય પ્રવર્તક ” પ્રેસમાં છાપ્યું.

પ્રસ્તાવના.

મહેરબાન ? પ્રિય વાંચકો, અને સુમ જનો. આ સંગીત રાગ ચરિત્ર નામનું પુસ્તક વાંચો અને પસંદ પડે તો આપના મિત્ર મંડળમાં ફેલાવશે એવી આશા છે.

પુર્વે શ્રી અયોધ્યા નિવાશી સૂર્યવંશી રાગધિરાજ દશરથ અને તેમના પુત્રો, રામચંદ્ર, લક્ષ્મણ, બરત, શત્રુઘ્ન. એમણે સ્વહસ્તે કરેલા કામનો આમેલુગ ચીતાર એટલે રાક્ષસ લંકા નિવાશી મહારાગ્ન ધિરાજ રાવણ રાગ વીગેરેએ પોતે કરેલા અભીમાન માટે પોતાને મરણને સ્વાધીન થવું પડ્યું, તે સરવે ચિતાર નવીન રીતે ગાયનના રૂપથી ગોઠવવામાં આવીને આ પુસ્તક બહાર પાડવામાં આવે છે.

આ પુસ્તકમાં એવો તો ગુહ્યાર્થ છે કે સુમ અને સમન્ત માણસો તેનો સારો અર્થ પોતાના મગજમાં ઘટાવશે. અને ખીન સમજના માણસ અર્થ વીરૂદ્ધ અનર્થ કરશે. તેઓના માટે ખાસ બલામણ કર્યું કે, એકથી વધારે વખતે આ પુસ્તક વાંચવા સાર તરફી લેશે કે જ્યાં મંદમતીના માણસની પણ સુમ ખુદીનો ફેલાવો થશે અને ધર્મ, અર્થ, કામ, મોક્ષ એ ચાર પ્રકારના સુખને સંપાદન કરવા શક્તિમાન થશે. એટલુંજ નહીં પણ નીતી વ અનીતી વીશેનો સંપુરણ વીચાર થઈ પોતાનો સંસાર સુખસાગર રૂપ થઈ પડશે.

આ પુસ્તક માટે વધુ વ્યાખ્યાન કરવાની જરૂર નથી, કારણ કે હાલના જુગાનામાં ખરા ખોટા ગોટા વાળી સરવે માણસો ખાસ મહોટાઈ લેવાને

અને પોતાનું નામ પ્રસીદ્ધ કરવા ગમે તેવા ગાયનોના બનાવી બુકો તૈયાર કરી સારા ભાગલાદાર હેન્ડખીલો ગોઠવીને લોકોના જીવ લોભાવી દ્રવ્યનું હરણ કરી લે છે પરંતુ આ બાબતમાં તેમ કરવા હમારી ખીલકુલ ઈચ્છા નથી માત્ર સાક્ષાત્કાર જે તુલસીકૃત, ગીરધરકૃત, વાલ્મીકીકૃત, વીગેરે રામાયણોના ખરા ગ્રંથ ઉપરથી સારાંસ કાઢી આ અમુલ્ય ગ્રંથ રચવામાં આવ્યો છે માટે જેમણે હરી રમણની ઈચ્છા અને પોતાના સંસાર સાપ્ત્ય કરવાની ઇચ્છા હશે તેઓને આ બુક ખરીદવાની જરૂર છે.

આ પુસ્તકમાં બાષણ વીગેરેનો પણ કિંચિત કોણ મુકેલો છે કે નથી હાલના ચાલતા સંસારીક ધરના કામકાજને પણ નિતિના આયના રૂપી થઈ પોતાના ધંધા રોજગારને જશ મેળવી શકશે.

મુ. કુકડવાડા.

પોસ્ટ કુકડવાડા.

મેનેજર-બળદેવજી મનસુખરામ જ્યોતિષી
 ઠે. ધિ કુકડવાડા આર્ય જ્ઞાન વર્ધક.
 ધર્મોપદેશક કંપની.

શ્રી સરસ્વતિ પ્રસન્નોસ્તુ. સંગીત રામલીલા અથવા રામ ચરિત્ર.

(શાર્દૂલ વિકિરિત.)

મુત્રધાર—શ્રી ગજનન વક્રોદર વિનયું, આપો સદા સંપદા;
કાપો પાપ અતિશે તાપ ત્રિવિધે, સેવા કરું સર્વદા.
હે શિવ સુત ભજવું સ્તુતિ મન ધરી, આ વિશ્વ ભૂમી મહી;
રાજીને સુખ થાય દાય હમને, આપો ગણોશા અહીં
સૂર્યવંશી રઘુવીરની, લીલા હું આજે કરું;
ભૂલ સુક ક્ષમા કરો ગણપતિ, આનંદથી હું કરું.

અહો ! આર્ય બંધુઓ આજે હમો કુકરવાડા નિવાસી બટ મેવાડા
બ્રાહ્મણો શ્રી અવધપુર નિવાસી શ્રી રામચંદ્રનું સંગીત રામ ચરિત્ર
લીલા ભજવી બતાવનાર છીએ જેમાં રામચંદ્ર પ્રભુ છતાં મનુષ્યા-
વતાર શા કારણથી ધારણ કરવો પડ્યો તે વિગેરેનું અપુર્વ ગાયન
સાથે આજે વર્ણવ કરવાનું છે તો આપ અર્થે બિરાજેલા સમાસદો
વદ્દજનો, તેમજ બંધુ જનો, એકાગ્ર ચિત્તથી શ્રવણ કરશો એવી
આશા છે.

તથાસ્તુ શ્રી રામ.

(૬)

(ત્રિતાલી.)

વિદુષક—નાટક પાત્રને વેશ સમજાવ્યો, હજી કેમ વિદુષક ન આવ્યો
આવ્યો મિત્ર માર જીવનન, લાડુ વિના નથી રહેતું જાન.
લાડુ મળેતો ઘણુંરે સાર, તૃપ્ત થાય આ કાળજી મારે.

(ગિતિ.)

સુત્રધાર—જંગલી માણસ તુંતો, ભૂતના સરખો દીસેછે બારી;
લાડુ લાડુ કરતો, ઘડી ટકે નહી જીવ આ તારી.

(ત્રીતાલી.)

વિદુષક—જંગલીકે જંગલી હું કહાવું, લાડુ સાડાસાત ઉડાવું.
તણ ગગાની ગોળી બનાજી, પછી મિત્ર કરીને હું ખાવું.
મિત્ર મારા મને જો એ મળશે, જંદા તારા કામમાં બળશે.
માટે કેવો વિચાર છે તારો, ખાલી વખત જાએછે મારો.

સુત્રધાર—જરૂર વિદુષક જમજો, કાલે તુંને મલશે સીધું સાર;
અતિ હર્ષને પ્રેમે, ચતુર કામ જાળવજો તારે.

(પડદો પડ્યો)

સર્વપાત્રો—ભાવે બજીએ રાધા કૃષ્ણ તુને (૨)

સુંદીર નયને નીરખી તમને, પામીએ આનંદ

કાપો દુઃખ...આપો સુખ...હે પ્રભુ અમને.

ભાવે.

મોર મુગટ પીતાંબર ઢાળે, સુંદીર છપ્પી આજ
 આવ્યા ઘસ... તમપાસ...કરો સહાય હમને. ભાવે
 મહેર કરો મહારાજ હમપર, રતુતી કરીએ ઘસ.
 દુખહાર.....ભવપાર.....ઉતારો હમને ભાવે
 મુખ આપના ગાવા કેરી, ખંત ધરીએ મન
 કરો સહાય...હે મહારાજ...હમે નમીએ તુને. ભાવે

(4521)

નારદૃષિ હાથમાં વિણ્ણાયંત્ર લઈ ગાતા ગાતા આવી નીચે પ્રમાણે
 ગાયન ગાયછે.

(પીછ.)

નારદ—બ્રહ્મા સુત્ર હું નારદ કહાવું, જ્યાં હોય સંપત્તિ કસંપ કરાવું.
સામા સામી જન્ને જણાને, લગાવીને ખુમી હતો થાઉં. બ્રહ્મા.
અહો આ વન અતિશય સુંદર, તપ કરવાને હું ત્યાં જાઉં. બ્રહ્મા.
પછી તપ કરવા ત્યાં જઈશું, લાવ થોડુંએક ભજન ગાઉં. બ્રહ્મા.

(48)

મન બજી લે બજી લે સીતારામ, •
સીતારામ બજી સીતારામ. મન.
કોમ્બ બજી અહ્લા, કોમ્બ બજી વિષ્ણુ.
કોમ્બ અંગીકા કોમ્બ શંકર નામ મન.
રાગનું નામ બજીથી સધળાં,
પાપ નિવારણ મુક્તિનું ધામ.

ચાલ તપ કરવાને હું જાઉં,
જેસીને જાનશુ સીતા રામ.

મન.

ઈંદ્ર—અહો આજે આ માઈ આસન અકસ્માત કેમ ડોલવા લાગ્યું છે. મને નક્કિ થાયછે કે કોઈ માઈ રાજ્ય લેવા માટે તપ કરતો હશે માટે હવે શો ઉપાય થાય; જેથી તે પ્રાણી તપથી વિમુક્ત થાય.
હીક—મારા મિત્ર કામદેવને જોલાવી રંભા સહિત તે પ્રાણીનું તપ જાંગ કરવા મોકલું.

ઈંદ્ર—પ્રતિહાર...કામદેવને જોલાવ.

પ્રતિહાર—ગહારાજ કામદેવ પધારે છે.

ઈંદ્ર—આપજો મીત્ર કામદેવ.

(ગયો ક્યાં તણ મને હીલજન.)

ઈંદ્ર—જોવો મીત્ર કામદેવ જન (૨)

આવ આવને મારા પ્રાણ.

આવો.

અતિ દુઃખમાં છું અસારે, સુણને કહું હું વાત;

ઈંદ્રાસન માઈ તપે કરીને, ડોલે છે ખરેખાત.

આવો.

રંભાને લઈને વેગે જાઓ, ઉતારવા અભિમાન;

વાર કરો નહીં આસન માઈ જાશે નક્કી તું જાણુ.

આવો.

કામ માઈ કરી આવો મીત્ર, કહું સાચી વાણુ;

હાવ જાવ કરીને તમે, મુકાવો પ્રાણીનું ધ્યાન.

આવો.

(થયા છોરે પતી તેજ પ્યારી.)

કામદેવ—રજા દયોરે પ્યારા, ઈંદ્ર હમને.....

ઇંદ્ર—.....સત્વર જાઓ આજે

મીત્ર રસીલા જાઓ છપીલા, પ્યારા મારા આજ.

કામદેવ—મન મારું...પ્રુશ સારું...થયું ધારું...

ઇંદ્ર—.....જાઓ વારું.

ઇંદ્ર—પ્રુસીથી જાઓ આનંદે આવો.....

કામદેવ.....હરણે મન મારું.

જા.

(કસુબી રંગ હો ગયે)

રંભા—મુનિ તપ બંગ કરદિયે (૨)

હું આવી (૩) આપડે ખાતર આવી હું (૨) મુનિ

આવી આપને કાજ હું, નેન ઉઘાડો મુન્ય;

અળખા આપને અભિનવે, શું બેઠા થઇ મુન્ય.

ઝણકારે (૩) નેત્ર ખુલ્લ દીયે (૨)

મુનિ તપ બંગ કરદિયે.

(ધનાશ્રી.)

રંભા.—જગેતે મુનિરાય, રંભા લાગે તમારે પાય;

લાગે તમારે પાય, રંભા લાગે તમારે પાય;

આપની આગળ નૃત્ય કરુંહું, દયા લાવો મહારાય.

રંભા.

તપમાંથી આપ નેત્ર ઉઘાડો, કરો હમને સહાય.

રંભા.

(મીયાં સાહેબ મળુરી.)

કામદેવ.—૩૫ મુજ વિનતિ સ્વીકારો. (૨)

સ્ત્રીકારો દીલ વિચારો.

૩.પિ.

આપ ઉઘાડી નેત્રથી પેળો,

નારદ.—કાશ્ય છે બસ કામદેવ;

કામદેવ.—૩.પિ મુજ વિનતિ સ્વિકારો.

૩.પિ.

(ન થાઓ સતી નીરાશરે.)

બ્રહ્મા.—અહો નારદ ખુસી છો આજરે.

(૨)

આનંદીત મન આજ દીસે છે;

શું કર્યું છે કાજરે (તમે) શું.

અહો.

નારદ.—કામદેવ મમ આગળ આવી,

પામી ગયો મન લાજરે (તે) પામી.

અહો.

રતિપતિને આજ્ઞા આપી,

બય પામી શક્ત રાજરે (મન) બય.

અહો.

નૃત્ય કર્યું તે નકામું ગયું,

કેવું કીધું મેં કાજરે (પીતા) કેવું.

અહો.

વખત થયો છે જાઉં પીતા શ્રી,

બ્રહ્મા.—ખુસીયા જાઓ આજરે (તમે)

અહો.

(કલ્યાણ.)

શીવ.—અહો નારદ મહારાજ નમન કરું હું આજ,

મારા ઊપર કૃપાકરી હો મારા શીરતાજ;

આપ પધારી અત્રે ઘણું સાઈ કીધું કામ,
 હર્ષી તમાઈ મન થયું છે, પાવન કરીયો કામ. અહો.
 આપનું દીક્ષપણ હર્ષિત દીસે, તે કહો મુજને વાત;
 પધારવાનું કારણ શું છે તે કહોને સાક્ષાત.

(સદર.)

નારદ—સુણ રે સીવ તું જે સત્ય હું કહું.
 પૂછ્યો પ્રશ્ન તેનો આજે ઉત્તર લહું;
 મારા સરખો આ દુનિયામાં કોણ દીસે જગવાન,
 કામદેવ સરખાનું મેં તો, હરી લીધું માન. સુણ.
 મમ જેવો અટ્ટીમાં કોષ્ઠ, જગીયો નવ કહેવાય;
 તમારાથી કામદેવનો શીરીતે છતાય. સુણ.

(ઇંદ્ર રાજાની ગજલ.)

વિષ્ણુઃ—અહો મીત્ર માહરા, તમે સુણોને વાત;
 હર્ષિત મન તમાઈ તે કહો સાક્ષાત. તે કહો.
 આજે અહિ આવવાનું, શું પડ્યું છે કામ;
 પધારીને અત્રે મારો પાવન કરીઓ કામ. પાવન.
 સત્ય વાત કહો મુને, ખુશી છો' આપ કેમ;
 તાપ આપનો સમાવી દ્રષ્ટી રાખો રહેમ. દ્રષ્ટી રાખો.

(તું આ શું બોલે પ્યારી.)

નારદ.—મેં કામ કર્યું છે બારી.....

વિષ્ણુ.....શું કહોને.

નારદ.—યથો આનંદિત આ વારી.....

વિષ્ણુ.....કહી દ્યોને.

નારદ.—કામકેવને વશ કર્યો છે ખુશી થાજી હું બારી,

વિષ્ણુ.—વાહ (૪) કામવશ કહી તમે થાશો માં;

નહિ મીત્ર પડશે મોહના પાશોમાં.

(પડદો.)

(કેરળો.)

શિલનિથી—બલે પધાર્યા મહારાજ, હવે સરશે માંડે કાજ;

હવે સરશે માંડે કાજ (૨) બલે.

મમ પુત્રીનો કર જીઓને કેવી રેખા છાજે,

કૃપા કરી મુજને સંભળાવી, આનંદ થાયે આજે. બલે.

કેવો સ્વામી મળશે તેને, કહો તમે મહારાજ;

તે સાંભળી મારા મનમાં આનંદ ધણો થાય. બલે.

(લાવણી.)

નારદ.—સુણ રાજ તુને 'કહું ખરેખરી વાત,

તારી પુત્રીનો કર જોષ કહું સાક્ષાત;

બહુ રેખાઓ બળવાન સ્વયંવર કરને.

મારો બોલ ખરો માની તું અવશ્યે ધરને,
આ પુત્રી પરણશે સૌમાં થસે શિસ્તાજ;

શિલ્પનીધી.—આપ આગા જે કહો કરું હુતો મહારાજ.

(પડદો.)

(છસ્કા જાની જુદા હોજાવે.)

નારદ.—મને ચટક (૨) લગાડી રસીલી,

કરી જે જાન ગઘ એ છખીલી—હાય. કરી.

રેખાઓ સારી પ્રાણ પ્રીયા મારી,
થાશે ક્યારે એ રંગીલી. કરી.

નાંરીના સુખનું દેખ્યું નહિ સુખ,
ક્યારે મળે એ હઠીલી. કરી.

(અંતરમાં એ વશી.)

મનમાંહે એ વશી, મળશે કાં એ શશી,
વૃદ્ધાવસ્થા થઇ છે મારી, તોએ દેખી નહિ સ્વપ્નેનારી;
કન્યા મનમાં ઠસી. મળશે.

તાળવાદ્ય સુજાને નહીં, ગમે ઇશનું ધ્યાન,
શ્રીવાણ્ય જીવનું વ્યર્થ છે, હવું માહરું જાન;
કાં જાય છે નાસી. મળશે.

વિષ્ણુ મીત્ર માહરો, જામને કહું હું વાત,
રૂપ આપશે તે લઈ, કન્યા લઈ સાક્ષાત;
ક્યારે બેઠું ધસી. મળશે.

(મુજ છવ અતિશે અકળાયે.)

નારદ—દીલ બહુ દુખાય, જતાં વિખણુને ત્યાં

કેમ કરે હું હાય.....જશે નારી;

જતાં કંપેકાય મુજ ઠરઠરઠર.

દીલ૦

ગમ જન્મારો જાય, નારી વિનાનો હાય;

હવે ગતિથી થાય.....દુખછે ભારી;

થશે વિયોગ કે શું ? અરઠરઠર.

દીલ૦

વિખણુ—આજે કેમ ઉદાસ દીસો મીત્ર;

મુખ લાગેછે ઘણું વીચીત્ર.

આજે ૦

કહો વાતરે.....

નારદ—.....ખરે ખાતરે

વિખણુ—આખ્યા કેમ અહીં આજ.....

નારદ—.....પ્યારા પડયું છે તમ કાળ.

વિખણુ—ખુસીથી કહો રૂપીરાજ.....

નારદ—.....કહેતામાં આવેછે લાજ.

યોવન અવસ્થા તો સહી, આપો વૃદ્ધા વસ્થા લઈ,

વિખણુ—આજે કેમ ઉદાસ દીસો મીત્ર.

(ગીતી)

વિખણુ—જાઓ નિશ્ચે ગલશે, યોવન અવસ્થા તમને આજ

તેથી કરી તમરું, પરીપૂર્ણ કરો મન કાળ.

નારદ—મનુ રાજના સ્વયંવર મહી વિષ્ણુએ આપેલું વાંદર મુખ
વાળા થઇ આવ્યા વિશ્વ મોહીની વિષ્ણુ પરમાત્માને વરમાલા આરોપી.

(ક્ષત્રી કલંક.)

નારદ—સુણો વિષ્ણુ કહું હું આજ, તમેને હુંતો શ્રાપ દહીરે.

તમે જગાડયું માફ કાજ.	તમેને.
મારે વરવી હતી જે કન્યા,	તમેને.
તેને લઇ કીધો અતિ અન્યાય.	તમેને.
તમારે સ્ત્રીઓ ઘણી મતિ મંદ,	તમેને.
કેમ થયા તમે મદમાં અંધ.	તમેને.
જાઓ મૃત્યુ લોકની માંછ,	તમેને.
જઈ મુખ ભોગવજ્યો સાંચ.	તમેને.
મારે વિયોગી થઇ આ નાર	તમેનો.
તેમ થાશે તમારે નીરધાર	તમેને.
મને કપી મુખ આપ્યું હાય,	તમેને.
જાઓ કપી કરશે તમ સહાય.	તમેને.

(ગીતી.)

નારદ—પ્રભુ આપને આજે, શ્રાપ દીધો મેં અતિશે દુષ્કારી.
ક્ષમા માગુહું હું તો, અધરીત કર્મ કર્યું મેંતો બારી.

[૧૦૭]—ચલંતિ તારા પચલંતિ મેરુ
 ચલંતિ મેરુ રવિ ચંદ્ર મંડલમ
 કદાપિકાલે પૃથ્વિ ચલંતિ
 સત્પુરુષ વાક્યો ન ચલંતિ ધર્મઃ ॥

તો હે મુનીરાજ આપ વિપ્રનું જે વાક્ય તે આ શાસ્ત્રાધારે કદાપિ
 મિથ્યા થાય નહિ અને આ વાત મને ગમતિ છે એટલે તમે તમારા
 મનમાંથી શોક મુક્ત કરો.

(જળ ભરવા હું ગઈતીરે)

મનુ—અફસોસ છે આજેરે, પુત્ર વિના પ્યારી,
 તેથી જળ અરણ્યમાંરે, સમરવા ત્રિપુરારી. અફ૦
 પુત્ર વિના રહેવું ધટે, સુતું સંસાર માંય,
 મોક્ષપદ પણ પુત્રછે ધર્મ નિતિનો ન્યાય.

સતરૂપા—સાથે આવું હે પ્યારારે, જન્મે જન્મએ વનમાંહી
 જન્મે સાથે રહીતેરે, તપ કરશું ત્યાંહી. અફ૦
 પતિ પામશું પુત્રતો, આવશું નમ્ર મોઝર,
 નહિતર પાપી દેહને, ગાળીશું નીરાધાર.

મનુ—સાથે ચાલો હે પ્યારીરે, હરી સ્મરણ કરવા.

સતરૂપા—પુત્ર મળવા પ્યારારે, ચાલો ધ્યાનજ ધરવા. અફ૦

(ગજલ.)

વિંધુ—પ્રસન્ન પ્રસન્ન પ્રસન્ન પ્રસન્ન હું થયો રાજન,

માગ માગ વર શ્રેષ્ઠ રાજી થઈને મન.

તાઈ તપ જોઈને પ્રસન્ન થયો હે રાવ,

હર્ષ મુને તપ જોઈ, જિરે નવ માય.

મનુ—મહારાજ મુને વચન આપ આપશોજ આજ,
આપ સરખો પુત્ર મારે જોઈએ મહારાજ.

વિષ્ણુ—અસ્તુ અસ્તુ અસ્તુ રાજા જાને તુંતો ઘેર,
નાના વિધનાં સુખ ભોગવ કરને લીલા લહેર.

સ્થળ લંકા નગર.

(છાનીરે રસીલો છમીલી.)

રાવણ—અરે બંધુ મારા સુણો તમે આજ,
દેવ વશ કરી, સદ્ગી સુખહરી, વરમાગી કરી,
જળીક થાઓ આજ, અરે.
વિભિષણ વિષ્ણું જિપર કર તપ
કુંભકર્ણુ બ્રહ્મા કેરો જાપ જપ;
શીવ પાસે જાઈ વર પામી આવું,
ખુશી પછી થાવું કરી એરે કાજ. અરે.

સ્થળ અરણ્ય.

(લાવણી.)

શીવ—હું તુષ્ઠમાન છું મામ મામ પ્રર મુખથી,

કેમ કૃશ કરી છે કાય તપના દુખથી;
 ધન ધામ ગમ મુખ સંપત સર્વે વિલાસ,
 ઉચરતે તું ઉરમાં હોય ધ્રુવ અભિલાષ;
 તુંજ તપે બંધાયો જાવડ જાગુ પ્રીતે,
 નવ ફીકર કર મન માંહી માગ ખચીતે.

(ગજલ.)

બ્રહ્મા—કુંભકર્ણુ તારું તપ જોઈ પ્રસન્ન આજ;
 માગ માગ વર શ્રેષ્ઠ સરશે તારું કાજ.
 પ્રસન્ન હું જોઈને તપ તારી જીપરે;
 માટે આપું માગ મુને વર આખરે.

કુંભ.

(કેરળો.)

વિષ્ણુ—માગ માગને આ વાર, વર શ્રેષ્ઠ માગરે,
 વર શ્રેષ્ઠ માગરે, (૨)

માગ.

સેવક તારું તપ જોઈને, ઘણો થયો પ્રસન્ન;
 માટે વર શ્રેષ્ઠ માગને, રાજ થઈને મન

માગ.

વિભિષણ—આપો આપો મહારાજ, મુને વચન આપોરે;
 વચન આપોરે મુને, (૨)

માગ.

મારે આપની હરનીશ, કરવી તો વળી સેવ;
 માટે ભક્તિ આપો આપની, સર્વ દેવના દેવ.

આપો.

વિષ્ણુ—અરતુ અરતુ અરતુ સેવક, વિભિષણુ જા ઘેર;
જમને સુખ ભોગવ તું તો, કરને લીલા લહેર;

આપો.

રાવણની કચેરી.

(ક્ષત્રી કલંક.)

રાવણ— તું સાંભળ મારા તાંન, દેવ સકળને તેડી લાવોરે.
મને રહે નહિ ધીરજ મન, દેવ, ,,
સર્વ દેવોને કરીએ દાસ, દેવ, ,,
માને નહિતો આપજો ત્રાસ, દેવ, ,,
આખી પૃથ્વીના રાજાંન, દેવ, ,,
તેતો પડ્યા છે આપણે ભોવાંન, દેવ, ,,
જન જા પુત્ર તું જલ્દી આજ, દેવ, ,,
ઝટ કર કહું છું તું કાજ, દેવ, ,,

(ગીતી)

પૃથ્વી—દેવ સકળ તમે સુણો, પૃથ્વી હું તો આખી તમ શરણે;
રસાતાળ હું જાડી' માર અતિશય થયો સુણો શ્રવણે.
દેવ—આશ્રમ જાઓ તમે, ઉપાય તેનો કરીએ છે આજે;
જો ફળીભૂત થાય તો, સુધૈરશે સવળાનું કાજે,

અઝાદિદેવો—શંખ ચક્ર ધારી, આશરો તમારો;

દુખી સર્વ દેવને, આપ ઉગારો,

ભીડ પડી છે તમે દુઃખોને સંહારો; શંખ.

સદાય કરોને દેવેશ આજે આપ,

મેહેર કરીને કાપોને આ સંતાપ;

શોક સાગરમાં ખુડતાં ઉગારો, શંખ.

રાવણ રાક્ષસો દે છે ધણું દુઃખ;

ગાટે મેહેર કરીને આપો હમને સુખ,

સર્વ દેવની વિનાંતિ ઉરધારો. શંખ.

(નિર્ભળ શત્રુ સખળ રાજ પર.)

આકાશવાણી—સુણો દેવો તમે નિશ્ચે જાઓ, ખુશી થઇ પોતાને ધામ;

અવતરવાનો પૃથ્વીપર છું, પછીથી કરશું એ કામ.

અવધપુરમાં દશરથ ઘેર પ્રગટ હું થઇ,

સુદર્શન, શંખ, શેષ સાથે હું તો લઇ,

લક્ષ્મીજી પ્રગટે જનકની પુત્રી થઇ. સુણો,

પૂર્વે આપ્યું વરદાંત ગાન્ય કરવું ગારે તેહ,

વાનર, રીંછ વગેરે ધારણ કરો દેહ,

પૃથ્વીનો અવતાર થાશે જનક રામ જેહ. સુણો,

સ્થળ દશરથ કચેરી.

અહો હે પ્રધાનજી મને આજે મૃગયાની ઇચ્છા થઇ છે નથી
હું મૃગયા માટે વનમાં જાઉં છું.

અરણ્ય.

(ગજલ.)

દશરથ—ધણે શ્રમીત હું થયો નીશાતો પડી મધ,
નિશાતો પડી મધ હાય સત પડી મધ, ધણે.
અધાર વનમાં આવીઓ મને સુઝે નહીં કાંઈ,
હવે હું તો શું કરું જેમું વૃક્ષ નીચે જઈ, ધણે.
આ આશ્રમ છે ઉદક તણે માટે જેમું અહીં;
કો પક્ષી આવે અહીં જળ પીવાને તો સહી. ધણે.

(બનબરો.)

વૃધ્ધ—તૃષા લાગી મને અતિ બારી, પુત્ર લાવ તું જઈને વારી;
જળનીશુ વ્યાકુળ જીવ થાયે, મન અતિશે મુઝાયરે;
જળપાષ કરો સુખકારી. પુત્ર.
જાતું જલદી હે મમ બાળ, જળની દરી તું બાળરે;
લાવ પાણી તું આ વારી. પુત્ર

(૨૨)

(ગીતી.)

શ્રવણ—પીતાશ્રી હું જાઉં છું, અત્રે જેસો તમે ધીરજ ધારી;
પાણી હું તો લાવું, સહાય કરશે આપણી ગીરધારી.

દશરથ—મૃગ આ કેમ આવ્યો, પાણી સારૂ આશ્રમપર આજે;
શબ્દવેધી જાણે, માફ જ થી સરે મમ કાજે.

(શ્રવણને માર્યો.)

(અભાગી હું છું રાજવંશી ખરો)

દશરથ—અભાગી કેવું કૃત્ય મેં આ કર્યું,

એક ઘાતથી સુખ જેવું હતું.

અભાગી.

મૃગ આશ્નાએ જનથી, માર્યો બ્રહ્મકુમાર,
બ્રહ્મહત્યા લાગી મને શું થયું કીરતાર.

અભાગી.

શ્મા મોઢે જીવું અરે અંધજનોની પાસ,
મરણ સાંજળી પુત્રનું અતિ થશે મન ત્રાસ.

અભાગી.

જીવું પાસ હું તેમની, કહીને નમ્ર વચન;

શોક સમાવું તેમનો, નહિંતો પાડશે તન.

અભાગી.

શ્રવણ—હે રાજેન્દ્ર આ વખતે મારો અંતકાળ આવી રહ્યો છે આ
કમંડલુમાં જળ છે તે પેલા ઝીડ તમે મારા આંધળાં
માખાપ બેઠાં છે તેમને જઈને પાશો હરે મારો પ્રાણ
જાય છે એ એ.....

(ભરથરી.)

વૃદ્ધ.—પુત્ર મારાં આશું કર્યું કયો સ્વર્ગે વાસજી,
 રાખ્યો જાણ્યા વિના તારો કયો સાહસ નાશજી,
 મુકી ગયો ક્યાં તું પુત્રરે.
 ધણા દીવસ સેવા કરી, જાણી હમને અપંગજી;
 હમને મુકીને તું ક્યાં ગયો, આશા થઇ હમ બંગજી. મુકી.
 સેવા હમારી કોણ કરે, તુજવીના હે જાણજી;
 તારા વિયોગે કરી થશે, નિશ્ચે હમારો કાળજી. મુકી.

દશરથ.—શોક તમે તમે માતજી, લઇ જવું ગમ ધેરજી;
 દયા કરો તમે મુજપરે, સેવા કરું શુભ પેરજી. શોક.

વૃદ્ધ.—ત્રાપ આપું તુને આજ હું, સાંભળને તું કરણજી;
 પુત્રના વિયોગે કરી, થાશે તાહડું મરણજી. મુકી

(પડદા.)

દશરથની કચેરી.

(ગીતી.)

દશરથ.—ચપીઠ ગુર મારા શ્રાપ થયોછે વિપ્રનોરે આજે;
 પુત્ર વિયોગે મૃત્યુ, થાશે, એતું કહ્યું છે મહારાજે;
 પણ હું આનંદ પામ્યો, નક્કી મારે પુત્રનો થાશે;
 સંસારી સુખ પામું, નક્કી મારાં દુઃખ દૂર જશે.

છેદ્ર.—આવ દુરાચારી આવાર દુષ્ટ પાપી તેં આ શું કીધું

તુને માફ હવે નીરવાર;
 મમ સ્થાન સેવા કીધી આશ
 ક્ષણમાં કરું હું તારો નાશ,
 દુનિયા પામે ધણા ત્રાસ;
 ધણા જનોતો થાયે નાસ.

(৩৫৫)

ઈંદ્ર.—ગુરુ મારે શું કરવું, વૃષપરવા જતાયો નહીં હાય;
 બ્રહ્મસ્પતિ.—અવધપૂરમાં જા તું, દશરથ રાજાની માગ સાલ્ય.
 જો જો અત્રે આવે વૃષપરવા, તુજથી તો જતાશે;
 સંકટ સરવે જાહે, સુખ સર્વને પછી ધણું થાશે.

અવધપુર.

(ધનાશ્રી.)

ઇંદ્ર.—વિનતિ ધરજ્યો ધ્યાન રાયજી વિનતિ,
 વૃષપરવાએ જીલમ કીધો ઉતારવો અભિમાન. રાયજી.
 વૃષ્ટી બંધ કરી છે તેણે થાય પ્રજા હેરાન, રાયજી.
 મારી સંગે આપ પધારી વચન ધરજો કાન. રાયજી.
 મમ ગુરુએ અત્રે મોકલીઓ છો અતિથી બગવાન. રાયજી.

(३१४६.)

६१२थ.—रत्न दीपो प्रीते प्यासी तो युद्ध नर्भ करे,
शत्रुने संझारी सध झर्तिने वरे. रत्न..

ધંધરાજ સાથે જાવા રજા દ્યો આ વાર,
અમુલ્ય વખત જાયછે યુદ્ધ કર્યાનો ઠાર.

રજા.

દીપાવું માત, તાત, જાત, કુળ માહરું,
અમર નામ આજ મૃત્યુ લોકમાં કરું.
ક્ષત્રી જાઓ હું ખરો એ દુષ્ટને દસું.

રજા.

ત્યારપાદ અનોદક અવધનું જમું,

રજા.

(લલોત.)

કૈકય — અરર નાથરે, આમ ન કરો, વચન જાણ્યું પ્રાણુ ન હરો.
તમ વિના પ્રભુ, શું કરું રહી, તજી જવું તમે, ના વદો અહીં.
ધીરજ ના દીયો નારી જાતને, સહચરી થવા દ્યો રજા મને.

(કનરો.)

દશરથ. — આમ વધવું નહિં યોગ હે પ્યારી,
સંગે આવવા શું હિંમત ધારી;
નથી રણમાં કાંઈ રમવાની રમતો,
નથી રહેવું જેસી મહેલની માંહી.
પાશે ઝડપ લઈ માથાં ભૂમીપર,
લોહીની નદીઓ વહેશે ત્યાં નારી.
માટે રહો અહીં ધીરજ ધારી,
વિચાર એવો કસે નહિ પ્યારી.

આમ.

આમ.

આમ.

(દક્ષણી લાવણી)

કૈંકૈય. —સ્વામીનાથરે આ શું કહો આપરે,

અરર હાય .....લાગે લાય.....કપેકાય.....

મન મુઝાય.....જીવન્યો પરીતાપરે. સ્વામી.

મુકી મુજને, આ શું વદો આપરે;

મુણી વચન.....કપે તન.....વિકત મન.....

પડશે તન.....ક્રિયા જનમનાં પાપરે. સ્વામી.

(ક્ષત્રી કલંક)

દશરથ. —ઉભો રહે અધ્યા દુષ્ટ ચોર, તારૂં તો હવે આવી જન્યુરે.

હવે ઉતારૂં તારો તોર. ”

આખી સૃષ્ટીને દે છે દુખ. ”

અહીંથી આધુન લે તારૂં મુખ. ”

વૃષપરવા. —જસ જસ જાણું નહીં જોલ, આવી જ મારી સામો તુંતો રે.

તારો ઉતારૂં આજે તોલ. ”

પતરાજી કરે તું મમસાથ. ”

હવે આવ્યો તું મારે હાથ. ”

(ડરમાં તું દીલ સાથ.)

દશરથ. —થયો પ્રસન્ન આચાર વનિતા. (૨)

શાખાશ તુજને નાર. વનિતા.

તુજ પરાક્રમ જોઈને હુંતો, પ્રસન્ન છું વર માગને તુંતો.

ધન્ય ધન્ય આવી સલુણી નારી, જીતાડ્યો મુજને તેં મુણ પ્યારી.

આપું વર તુજને નીરધાર. વનિતા.

કેકેય.—પ્રસન્ન થયાછો સ્વામીજી મારા, વચન જાનને માગે છે આ દારા;

તેનું પડશે મારે કામ જ્યારે, માગી લઈશ પ્યારાપિયુ ત્યારે;

દશરથ.—સુખે માગજો હૈયાહાર. વનિતા.

ઇંદ્ર સભા.

(ત્રીતાળી.)

ઇંદ્ર.—સુણો દશરથ મગ વચન, તમારે કેટલા છે તંન.

કહો મુને તમે તો કથી.....

દશરથ—.....બાઇ સંતાન મારે નથી.

અહરુપત્તિ—ચીંતા કરશો નહીં શુભવાન, અવતરશે તમ ઘેર ભગવાન.

પુત્રેષ્ટી યમ કરવા કાળે, અંગીને મોકલાવીશ આજે.

અંક બીજો.

(ગીતી.)

ઇંદ્ર—અંગીરષી તેડોને રંભા, સત્વર અવધમાં જાજે;

મુકી અવધપુર અંગી, પછી સત્વર પલાયન થાજે.

મુત્રધાર.—જય લક્ષ્મી સ્યામરે. (૨)

કર જોડી વંદુરે.

જય.

મહન મૃતિ સી છે પ્રભુ તારી, દીસે અલૌકિક બારીરે. (૨)

એવા પ્રભુને નમું હું,

હમો આણે ઠામરે.

જય.

સંગીતરાગ ચરિત્ર લીલા કહું આણે ઠામરે. (૨)

નમીને દાસરે તુજને,

સહાય થાશે આ ધામરે.

જય.

(ત્રીતાળી.)

સુત્રધાર.—સુગ લીલા આ રથજો રચી છે.....

વિદુપક.—.....આ શી ધાંધલ અત્રે મચી છે.

આતો ગામ ઉજડ કરી નાંખે બાકી કોઇને એ નવ રાખે;

ગિદામણા સ્વરૂપે છે સહુ, નાસું ડર લાગે મન બહું.

(બીતી.)

સુત્રધાર.—હે અધોરી તું ક્યાંથી, ભૂતો પડ્યો કે આબો અહીં સ્થાયી

વિદુપક.—કહું છું ભાઈ તુજને, આવડાં મનુષ્ય ભેગાં કર્યા સ્થાયી

મેંતો જાણ્યું નહી, જગત્રાતા મિષ્ટાનપત્રી હશે.

પણ આતો ઉત્તરું છે.....

સુત્રધાર.—.....શાન્ત થાને સૌ સારું થશે.

(ત્રીતાળી.)

સુત્રધાર.—ભાઈ બોલ વચન નહિં તું પાછું આતો સુગ સભા ગિરાજ.

અવધવાસી રામચંદ્રરાય, તેહની લીલા આ રથજો થાય;

તેમાં કામ હતું ભાઈ તારું, હવે કાંઈ પુરું થશે મારું.

(ગીતી.)

વિદુષક.—ભાઈ કહી શું મારું, રાઈ ચડાવી રાઈતું કરવું છે;
 નાના તે નહિ બનશે, મીષ્ટાન વડે આ ઉદર ભરવું છે;
 મુત્રધાર.—મીષ્ટાનનું સીધું હું આપીશ તુજને જે જોઈએ માગી.
 વિદુષક.—હાથ હવે થયો તૃપ્ત, આપી વ્યાધી ભૂખ બધી ભાગી.

વિદુષક.—મને લાડવા બહુ ગમે છે. (૨)
 મને લાડવા કેરું મન છે, ચીકટું થયેલું મારું તન છે;
 વાહવા લાડવા-કેવા લાડવા-ખુબ તાડવા;
 ઠેઠ પહોંચાડવા, તેતો એક એક અંદર સમે છે. મને.
 લોટ ઘડુનો ખીન્ને લઈ નાંધીનો તાણું,
 જાળથી દાઝું.....તેમાં સાકરને ખાંડ બળે છે. મને.

(પડદા.)

દશરથની કચેરી.

(ગજલ.)

દશરથ.—અફસોસ છે આજે ધણી મુજ સંતતિ નથી,
 સંતતિ નથી મુજ (૨) અફસોસ.
 કરવું મારે શું હવે, કાંઈ સુઝવું નથી;
 ધણો દુઃખી થાઉં છું, મુજ શી થશે ગતિ. અફસોસ.
 આ માદીએ બેસું નહિ, ગમ શી થઈ કૃતિ;
 નિષ્ઠે પુછું ગુરજને કરગરી અતિ. અફસોસ.

પુત્રેષી યશ્વી અમિ નારાયણ પ્રસન્ન થઇ વર આપે છે તે તેથી ત્રણે રાણીઓને ચાર પુત્ર ઉત્પન્ન થાય છે.

દાસી.—લાવી લાવી લાવીરે, મહારાજ વધાઇ હું લાવી;

આપ ગૃહે પુત્રો ઉત્પન્ન થયા, તેથી દોડી આવીરે. મહારાજ.

મુખ કાન્તીનો શું દરસાવું કમદેવ જાણે લખાઇરે. મહારાજ.

દશરથ.—હે ગુરૂ મહારાજ આ ચારે પુત્રોનાં નામ પાડશો.

વશિષ્ઠ—રમણાત્ રામસંજાતો, ભરણાત્ ભરતસ્તથા;

શત્રુઘ્નં શત્રુહંતારં, લક્ષ્મણં લક્ષણાન્વિતં ॥ ૧ ॥

(પંજાળી ઠેકો.)

દશરથ.—ગુરૂ મને હર્ષ અતિ થયો આજરે,

પુત્રો મારા ચારેરે, પાંચમો બ્રહ્મ કુમારે;

અભ્યાસ કરાવો પ્રીતે, વિદ્યા આપી જાણિતે.

વશિષ્ઠ—“હું” સાઈં રાજા પુરુષ કહું તાઈં કાજરે.

દશરથ.—ગુરૂ મને હર્ષ અતિ થયો આજરે.

પ્રતિહાર.—મહારાજ વિશ્વામિત્ર રૂપી પધારે છે.

દશરથ.—ધન્ય બાળ્ય ગણું મારું હું આજે,

રૂપી પધાર્યા થયું શુભ કાજે;

કામે આજ્યો છું રાજનં, ધન્ય ગણું મારો દંત;

યશ રક્ષાએ તુજતંતં, આપ આવારે.

બાળક કુમારે ન આપું અભારે,

શું નિષ્ક્રમ થશે મમ કાજે.

ધન્ય.

માગો બીજું વચન રૂપીરાય, જેથી દુઃખ સમુદ્ધારે જાય.

ਖ਼ਤੀਬਾਂਤ.

આવશે સોચ કરતું નહિ,

(-કાકા અણધરું.)

મારું કલ્પું ખાલકુલ માન્ય નહિ કરે. રામ.

આપ વિચારી...પુત્રો આવારી, (૨)

શીર રાજ્યની તું ખરાખી કરે, (મારું) રાખ.

દશરથ.—શોકને સમાવો....શાંત રૂપી થાઓ,

વિશ્વામિત્ર.—આપ રાગને રાગ (૨) કહું વેણુ આખરે. (મારું) રાખ.

કેરળો.

વિશ્વામિત્ર.—થઈને સતવાદી નરપાળ, આજે આવું વહે કેમ;
આજે આવું વહે કેમ. (૨) થઈને.

ધડી પહેલાં જો કરી પ્રતિજ્ઞા, તે કેમ તોડે સધ;

આજ સુધી તો રહું કુળ તારું, સર્વ રીતે અવધ. થઈને.

આવ્યો તેમ હું જાણ પાછો, પણ તું ફરી વિચાર;

મિથ્યા પ્રતિજ્ઞા કરીને રહેજે, સુખીયો જગ મોઝાર. થઈને.

—:~:—

શીર સંકટ બારીરે. (૨)

રામ લક્ષ્મણ જો જાળ, માગ્યા રૂપીવરે તત્કાળ;

અરે જાળી હોંગત હારીરે. શીર.

રામ મારો જાળ છે રે, કેમ મોકલું આ વાર;

વેણુ રૂપીવર બોલીયા. શીર.

ક્રોધ કરી અપાર, માગ્યા મમ હૈયાના ડાર;

આપતાં હું દુઃખાકારીરે. શીર.

(બંધ કીલ્લો ખાપ છે શું કામ.)

રામ.—થાઓ ઉદાસ પીતા શું આમ,

જનું રૂપી સંગાથેરે.

થાઓ.

ધનુષ્ય કરધરી કાપીને ચતુ,

કાહું રવિ કુળે નામ હારે પીતા (૨) જાણી થાઓ.

યમ પુરો કરાવી રૂપીનો,

આત્મા લઇ આવું હું ગાગ પીતા (૨) જાણી. થાઓ.

ભાતું વંશી હું થઇ પીતાપ્રી,

કાળું ન કરું કુળ નામ પીતા (૨) જાણી. થાઓ

વિદ્યામીત્ર—અંગાની ઉત્પત્તિ ઠી.

(કહું કર્મતણી.)

રામચંદ્ર—તમે સુણો (૨) ને હે રૂપીરાયે;

ઝટ કીયે રસ્તે જવાયે.

કહો તેતો (૨) ઉભા આ ઠામ,

ઝટ કહાં આવશે ધામ.

વિદ્યામીત્ર—મેઠા (૨) એ દીન બહુ થાશે,

નાનાએ ઝટ જવાશે.

રામચંદ્ર—ચાલોને (૨) હે રૂપીરાયે,

વિદ્યામીત્ર—તાડીકાનો બચ છે ત્યાંયે.

રામચંદ્ર—ડરશે નહી (૨) દુઃખ દે તમને,

મખ પાસે લઇ જાઓ હમને.

(નિર્બળ શત્રુ સખળ રાજપર)

તાડીકા—આજે ખુસી દીનછે મારે, લેર થઇ મુજ મનમાં;

સામા આવતા તણુ જણાને દેખી ખુશી થાઉ તનમાં,

આવો (૩) જલ્દી મારા સામા તમે આજ

હર્ષનો દીવસ મારે કરે રૂંડું કાજ

અત્રે આઝ્યા સ્થાથી જાણો નહીં મમ રાજ. આજે.

(અરે શું માનવનો)

રામચંદ્ર—દુષ્ટ તું શું કરે અભિમાન ગર્વમાં ગળી ગમરે
મુક તું મુમત કહું હું ગાન માહરું કહું જરીરે
ગર્વમાં ગળી ગમરે, માહરું કહું જરીરે. દુષ્ટ.
વટેમાર્ગું જાતાં રસ્તે દુખે.....દમે
યત્ર વિપ્રનો ભૂષ્ટ કર્યા તુને.....ગમે
પણુ લજી તારો હું જન, માહરું કહું જરીરે;
દુષ્ટ તું શું કરે અભિમાન, ગર્વમાં ગળી ગમરે.
જગમાં જનમ તું લખને પાપી કરમ કુડાં કરે
મનમાંથી મસ્ત થઈ જામે મરણનો બચ તું નવ ધરે
પણુ આજ તુને નહીં જાવા દઉં જીવતી આકર થકી
સકે બ્રાહ્મણોનું સાત્ર કાઢું, સત્વરે આ સ્થર થકી. દુષ્ટ.

(આ તન મન ધન અરપણુ.)

રામચંદ્ર—ચાલો ચાલો યુર કરી દુષ્ટની ધાતડીરે,

વિશ્વામીત્ર—ખુશી ખુશી પ્રભુ થઈએ મારી જાતડીરે.

રામચંદ્ર—દુષ્ટની ધાતડીરે,

વિશ્વામીત્ર—.....ખુશી. છે જાતડીરે. ચાલો.

હે પ્રભુ હું મનમાં ધારું, સફળ કાર્ય થશે હવે મારું,

ધન્ય ધન્ય છે ક્ષત્રી પુત્રની જાતડીરે. ચાલો.

સુખાહુ મારીચી રહેછે અતિશય દુઃખ હમને દેછે,
મારશે એવી નક્કિ મુને ખાતરીરે.   આલો.

(ક્ષત્રી કલંક)

રામચંદ્ર—હક લક્ષ્મણ બંધુ આવાર, દુષ્ટ આવી તોફાન કરેરે.
તેમને મારી ધણો માર,   ”
હવે રહેતી નથી મને ધીર.   ”
માટે તૈયાર થા હે વીર,   ”
યમ ક્યો છે આપણે વિશ્વાસ   ”
માટે કરવો એમનો નાસ.   ”

યમ પુરો કરાવી રૂપીને આવાસે રહી વીચાર કરેછે.

રામચંદ્ર.—બંધુ તું સુણને વાતરે કહુંછું ખરેખાતરે.
વિયોગે બહાલી માતજી કરશે આંસુખાતરે
સુણને હે જગતાત કહું વાત હું ખરેખાત.   બંધુ
એમ બાવી જણાય છે હમને (૨)
સીતાજી વરશે તમને,
સ્થીર ચીત રાખીને શયન કરો હે નાથ
તમ આશીશ ધરું હું માથ.
શયન વખત થઇ શયન કરું;
હે દશરથ રાયના તંન કેમ વ્યાકુળ થાઓ મન,
બંધુ તું સુણને વાતરે કહુંછું ખરેખાતરે.

(પડો)

જનક પુર.

(ત્રીતાળી.)

સુનિતા.—પ્યારા નાથ સુશો તમે આજ, વાત આપને કહું મહારાજ;

પુત્રી સીતાની ઉમર ઘણી, વરવા યોગ્ય તેતો જણાઈ;

જનક.—દીક વિચાર તેતો કીધો, તારો વિચાર મનમાં લીધો;

આપણને રૂપીએ કીધ, સીવત્રંચક રૂપીએ દીધ;

તેને તોડે આવી તત્કાળ, તેને રોપે સીતા વરમાળ;

માટે સ્વયંવરે આદરવો, સર્વ રાજાને પત્ર પાઠવવો;

વળત કચેરીની થઈ ઘણી.....

સુનિતા.—.....હાહા જાઓ કચેરી જણી.

જનકની કચેરી.

(લાવણી.)

જનક.—સુશો પ્રધાનજી (૨) કહો રાજ્ય તણો વરતાંત,

સુખી પ્રજા છે માહરી કહો સુણવા રાખું ખાંત;

હટ કહો તમે (૨) આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આલિ,

સુણી ઉતર હું ઘણો આજે થાઉં ખુસી મનમાલિ;

પ્રધાન.—હે પવિત્ર વૃષ (૨) હું કહું આપને વાત,

પ્રજા સર્વે સુખી છે હું કહું છું અરેખાત.

વૃષનો હુકમ (૨) હું ઉઠાવવા તત્પરછું,

જનક.—સચીવ શાખાજી છે તમને ઘણો હું રાજ થાઉં છું.

ગીતી.

પુત્રી થઇ છે મોટી, માટે નહીં વિચારતો કરવો;
પુત્રીને પરણાવા, સ્વયંવર મમ મોટો આદરવો.

મહારાજ આપ જાણો, શુભ પત્ર લઇ સર્વ દેશોમાં;
રૂપી મંડળને આપી, વળતી જાણો તમે નરેશોમાં.

(બેડા માણ જુડતો તારોરે.)

વીપુરારી—મારે ઘણું સાંઝે થયુંરે, કંકાતરી લઇ પરવડે;
મોટા મોટા રૂપી ઘેર, વળી નરેશો માંય;
કંકાતરી લઇ જવું હતો, લાડુ મળશે ત્યાંય.   મારે.
દેશો દેશ જઈ પાછો આવું, ત્યાં સુન્ની મારે લેર;
મીષ્ટાન દરરોજ મળશે મુજને, પ્રભુએ આણી મેહર.   મારે.
કેરબો.

દશરથ— ગુરૂ પુછોછો તો કહુંછું, હતો વાત મારીરે;
આજ્ઞા આપની માની હતો, કરુંછું મારું રાજ.   ગુરૂ.
તેમ છતાં નહોં પુત્રજ મારે, રાજ તણું શું કાજ;
પ્રજા સર્વેનુ પાલન કરતાં, નથી કર્યું મેં પાપ.   ગુરૂ.
કયા જન્મનુ પ્રાશ્નિત પ્રગટી, આપે છે સંતાપ;
નમન કરીને કહુંછું વિનતી, કરોને અંગીકાર.   ગુરૂ.
પુત્ર થાય તેવું બલલાવી, ઉતારો ભૂપાર.

કંકાતરી લઇ જનકપુર પ્રત્યે . રામ, લક્ષ્મણ અને વિશ્વામીત્ર
આદ્યા, રસ્તામાં અહમ્યા ઉદ્ધારી રૂપીને અહમ્યાની ઉત્પત્તિ પુછી.

(અંક ૩ ત્રીજો ચાલુ.)

(ભાવે બલ્યે રાધાકૃષ્ણ.)

સુત્રધાર—સ્મરણી અંગા આધ સતિ (૨)

અંગા અંગા નામ તમારું મુખથી હું ઉચ્ચારું,
 જાણી દાસ રાણો પાસ મારી અદ્ય મતિ. સ્મરણિ.
 સર્વ જગતનાં છો પ્રતીપાળ,
 ભુવ માફ કરજો ગણી જાળ,
 રાગ લીલાં બજવું સાર,
 તેમાં તુજ મોટો આધાર.
 ભુવ ચુક મમ દૂર કરીને સાજી થશે હે માત,
 કરો સદાય હે અંગાય તુજ અકળ કૃતિ. સ્મરણિ.

(ત્રીતાળી.)

સુત્રધાર—સુંદરી લીલા આ સ્થળે કંઈછું.....

વિદુષક—.....આપ બાધ મને ભુખે મંઈછું

સુત્રધાર—કોણ ગાંડા જેવો બાધ તું તો.....

વિદુષક—.....તારા મનમાં ગાંડો કેમ હું તો.

સુત્રધાર—કહેને નામ તારૂંતો શું કહાવે.....

વિદુષક.....વિદુષક કહી મુને બોલાવે

સુત્રધાર—કામ હુંતું બાધ તારું બાંધે આગળો ખપ દતો મારે

વિદુષક—ગાંડા જેવો છું ને કેમ બંધાવું કામ પડ્યું તારે

કામ કંઈ ક્યારે હું, લાહુ ગાહુ ઉઠાવું ત્યારે

સુત્રધાર—સોધું મેજે સાર, શાન્ત મગથી ઉમોરે આવારે,

(ત્રીતાળી)

અવધ પતિ દશરથ રાજનં, તેહના રાગચંદ્ર જે તનં;
તેહ લીલા હું આજે કરુંધું.....

વિદુષક.....હા હા કહેને બાધ જૂળે ગરુંધું.

(ગીતી)

સુત્રધાર—ભુખ્યો આટલો સ્વાધી.....

વિદુષક—.....ઘેર બંદા છે એકલડા તેથી

સુત્રધાર—શું ખાતુંછે કહેને સુઝ પડે મને દે ઉત્તર જોથી.

વિદુષક—લાડુ લાડુ લાડુ (૩)

જાણે ઉઠાવી જન્ય બંદા ગાડું. લાડું.

લાડુ તારા વિના (૨) પેટ નહિ ટાડું. જાણે. લાડુ.

લાડુ મળશે કામમાં બળશે (૨)

લાડુ ન મળે બાધ (૨) જીપડે ન રાડું. જાણે. લાડુ.

મરજી તારી શી છે આ વારી (૨)

કહેને ઝટ મનેરે (૨) પેટ થાયે ટાડું. જાણે. લાડુ.

સુત્રધાર—સીધું લેને સવારે, કામમાં મદદગાર હવે થાને

વિદુષક—મળીયા લાડુ સારા, પેટ હવે તું ચીંતા કરે શાને.

સ્થળ જનકરાજનો બાગ.

(ગરબો.)

સીતા તથા સખીયો.—ગાઓ સહીયરો સહુસાથ, ગરબો પ્રીતેર;

મળી તાળી લઈ સંગાથ, હવે ખચીતેર. મળી.

ધર્યા પવીત્ર વસ્ત્રો બહેન, આપણે અંગેરે;

ગાઓ ગરબો રૂડો આજ, સહીયર સંગેરે.

ગાઓ.

પુષ્પ લાવોને બેનો આજ હું કહું,

કરવા પુજન શીવરાયરે, મનનું વાંચીત કૃત આપશેરે;

શાસ્ત્ર વિષે સુંદરતા શી એનીરે લખી,

તે સગાન પુજન જો થાયરે.

મનનું.

કંકણ કર વિશે દીપે તમારા, શીરપર સાળુ અંગોડા છે સારા;

હાર લીધા છે પ્યારા, જવું બેન પુજન કરવા.

જાંઝરનો જમકાર છે સારો;

હાથમાં ઝાલ્યા, શુદ્ધાગ્નના હારો.

પુજ્યો બિમીયાનો પ્યારો.

જવું ગાઓ

(આશાગોડી.)

લક્ષ્મણ.—અજળ દિસંતિ આ નારી, હશે કોણ અજળ;

ઉમા રમા કે બિરગ કુમારી, કે સાવિત્રી છે સારી. હશે કોણ.

દાડમકણ સમદંતજ દીસે, મધુર વચન મનોહારી. હશે કોણ.

શુક સમાન નારીકા દીસે, અધર અરણ્ય પરવાળી. હશે કોણ.

ચતુરા ચાલે ચમકતી ચાલે હંસગતિ મઠ હારી. હશે કોણ.

કોણ રસીલી આ નારી, હશે બ્રાત કોણ (૨)

જંઘા કદળી સ્થંભ સમી છે, ચતુરા ચાલે છે ન્યારી.

દંત દાડમકણ સરખા દીસેછે, પદન અતિ મનોહારી;

નાક દીસે પણ શુકના સરખું, અધર અરણ્ય પરવાળી.

બિમા રમા કે બિરગ કુમારી, કે સાવિત્રી છે સારી.

(મહન પડ્યો કેરે.)

રામચંદ્ર.—ધીરજ ધરો પ્યારે, વદો ન એ વચનરે. ધીરજ.
 નિતિ વિરહ ન વાત વિચારો, ક્ષત્રી કુળના તંનરે ધીરજ.
 દ્રષ્ટી કરવી ચોગ્ય નથી, થયા સુર્ય કુળે ઉત્પન્નરે. ધીરજ.
 એ જનકી પારવતિ કેરું, કરવા આવી પુગ્ગનરે. ધીરજ.

(દક્ષણી લાવણી.)

સીતા.—દાસી જોને ઉભા કોઇ જાળરે,
 જાગતી માંચ છખી લાંચ નિરખી હાય;
 વીરહ થાય, દેખી આવે છે વહાલરે. દાસી.
 દાસી માહરી ખખર લાવતુંયરે,
 કોના જાળ, કાઠી લાળ, જમ તત્કાળ;
 આવ આવાર, ઊભી રહું છું હુંયરે. દાસી.

(ગીતી.)

વિજયા.—જાહ માહરી હુંતો, જલદી જલ્દી તેમના સામી;
 ખખર સરવે લાવું, તેમાં કાંઈ નહિ આવે ખામી.

(ત્રીતાળી.)

કેણુ છો તરે કોનારે તન.....

રામ.....ક્ષત્રી પીતા દશરથ રાજન,

વિજયા.—આવ્યા અત્રે તમે કેમ આજ.....

રામ.....સીતા સ્વયંવર જોવારે કાજ,

વિજયા.—નામ આપ જાતેનારે કહો.....

રામ.....રામ લક્ષ્મણ નામજ લહો,

વિજયા.—કોની સંગે આવ્યા કહો નાથ.....

રામ.....વિશ્વામિત્ર રૂપીની સંગાથ.

વિજયા—કેમ રૂપીને ભેગા થયા.....

રામ—.....યમ રક્ષણ કાળેરે ગયા.

વિજયા—સાર કેડે કહો શી થઈ વાત.....

રામ—.....અહીંથી પત્ર આવ્યો ખરેખાત.

કાગળ ઉકેલ્યો કર માંહી આવ્યા સ્વયંવર જોવાને આંહી.

વિજયા—અયોધ્યા પતિ દશરથના, તંત્ર એછે સૂણોને વાહ;
રૂપિ સાથે આવ્યાછે. રામ લક્ષ્મણ એ બંને ભાઈ.

ગારી છે કટારી પ્રેમની (૨)

મોહથી મને ધાયલ કરડારી. પ્રેમની.

માન્યું મન થાય લગન

મુરતી મોહન ગારી. પ્રેમની.

નિરદય બાપ સભાગાં ચાપ,

મુદી કીધી દુખીયારી. પ્રેમની.

વિજયા—શાન્ત આવારી પ્યારી સખી (૨)

વરશે રામ સુંદરસ્વામ.

થાઓ શાંત સખી મારી. પ્યારી.

પંચ વચન માનોને મન,

શોચ મુકો વીદારી. પ્યારી.

સીતા તથા સાહેલીઓ.

(ગરબો.)

આનંદનો દીન આજછેરે ગાઇએ ગરબો આવાર,
આવો સાહેલી સહુ સાથમાં.

પુણું ખીલી છે યોવન કલીરે, મળી સાહેલી સાર. આવો.

ગુણવંતી ગરબે રમો, સીતા કેરી સાથ,
કર સાથે કર ધારીને, દ્યો તાળી નીજ હાથ.

શાશ્વી સહીયર સૌ સાથે મળીને ગરબો ગાઓ પ્રીતેજરે
અંબોડા શીરપર સોભેછે સારા, ઉગાડો પગનો ખચીતે જરે. શાશ્વી-

સખી કહું શી આજની, શોમાનો નહી પાર;

રંગતાં રંગ વિલાસમાં, ઉપજે હર્ષ અપાર.

શાને સતાવોરે સખી મારી (૨)

વાત વીરહની સુણાળીને મને ટળવળાવોરે

આવું શું બોલેરે સખી મારી (૨)

નાથ વીરહનો સાગર નાહક ખળખળાવોરે,

અવિનાશી તું માહરા, પુરજે મનના કોડ;

મન વાંચીત સ્વામી મળે, રાખો અખંડ જોડ.

કંકણુ કર વિશે દોપે તમારા, શીરપર સાળુ અંબોડા છે સારા.

હાર શુભાચના પ્યારા, લાવો જીવું પુજન કરવા.

સીતા—સખીયો સરવે જાઓ, હાર જનાવી પુષ્પ તણા લાવો;

પુજન સીતનું કરવા, પુષ્પ સરસ લાઇ જરે વહેલાં આવો.

દીંડી.

સીતા—સુણો શિવજી તમે આજ સ્તુતિ મારી,
કરું વિનતી આજે હી કરન્નેડી તારી;
આશ્રય આપો મને જોગાનાથ મારી.

સુણો.

ચઢાવું ખીલીને કરણ કૂલ સારાં,
સુખ આપી મુને કષ્ટ કાપો મારાં;
દાશી કરેછે વિનંતિ આજે તારી.

સુણો.

ધણા મનુષ્યોનાં આપે કષ્ટ કાપ્યાં,
હૂખ કાપીને તેજોને સુખ આપ્યાં;
એમ આપો મુને વિનંતિ આ સ્ત્રીકારી.

સુણો.

મારા મનમાં ધ્રુવેલ જેછે સ્વામી,
મને આપશો તે તમે અંતરજ્ઞમી;
કૃપા કરી આશ પુરો તમે મારી.

સુણો.

(પડદો)

જનક—આ સર્વ નરેશો તેમજ રૂપી મંડળને મારું જે કરેલું
પણ છે તે કહી સંભળાવો.

બારોટ.—જેવી નૃપવર્યની આજ્ઞા.

એકા સહુ નૃપ તમે હીમત ન હારી જાઓ
હામ ધરી મનમાંહી કરો શુભ કાજરે
પણ લીધું જનકે જે સુણો કહ્યું આપ આજે
વ્યંજક પ્રત્યંચા ચડવી કરો શુભ કાજરે
શૂરવીર સભામાંહી વ્યંજક ચડાવે કોઈ
સીતા નાંખે વરમાળ પુર્ણ થઈ કામરે

માટે સુણો કહું હુંનો બૂપત બરાષ એઠ.
શુદ્ધ ક્ષત્રીવાન ઉઠી શોભાવોને ઠામરે.

(સુદીર શામળીયા.)

જનક—કહો મુની મને આ પુત્ર કોના લાવ્યા
દીસે ક્ષત્રીરે કહો ક્યાંથી આવ્યા
જાણે વિશ્વના પ્રાણ આધાર એવા કોના આછે કુમાર
દેખી મોહ પામે મુજગન સ્યામ ગૌર જે રૂપ રતન
કહું સુણ રાજન.....

.....કહો મુની મને
સુર્યવંશી દશરથ કુમાર જાગ તેજ પ્રાકૃમ અપાર
યમ રક્ષા કરી તેમણે મારી સુગાહ તાડીકાને સંહારી
રામ લક્ષ્મણ ધનુધારી.....

.....કહો મુની મને

રાવણ—અત્યા હે જનક મારા અહીં આવ્યા વિના આ ધામધુમ
શી કરવા માંડી છે.

જનક—મહારાજ આ ત્રંજકની પ્રત્યંયા ચકાવે તેને મારી પુત્રી
વરમાળ આરોપે એ મારું પણ છે માટે આ કાર્ય આપ કરશો.
સુણો ક્ષત્રીઓ સર્વે આજ ત્રંજક ચોળી પીપ્પટ કરંરે
તેથી સરશે મારું કાજ
તમે નિર્જન થયાછો સર્વ
ધનુષ્ય કેરો જાણું હું મર્મ
હું સીતાને વરૂં આજ

(ક્ષત્રીકલંક.)

લક્ષ્મણ—મુનીવર આવાં વચન જનક કેમ બોલી રહ્યો.
 એ શું વીચારે એના મન
 બેઠા રામચંદ્ર રઘુરાજ
 કેમ લોપી બોલેછે લાજ
 ત્યંબક જેવાં તોહું હું હજાર
 તો આ ત્યંબકનો શો બાર
 કહું ત્યંબક ચોળીને પીટ
 તો હું રામનો દાશ કનિષ્ઠ

(મુંદીર શામળીયા)

રામચંદ્ર—મુનિ મારારે, આપો આજ્ઞા આ વારી
 ધનુ પાસે રે જવા કહું તૈયારી
 કૃપા કરી આજ્ઞા મને આપો.....
 .....હુખી જનકનાં દુઃખજ કાપો
 તવ હસ્ત શીર થાપો
 પ્રભુ જવાને કરો તૈયારી, કૃત્ય કરી વરો જનકકુમારી
 આશીશ ફળશે તમારી.

મુનિ.

મુનિ.

ધનુષ્યની પ્રત્યંચા ચક્રવર્તી બાગી નાખ્યું.

(લાવણી)

કૃષ્ણરામ—બોલ જનક તુંતો કહે ખરેખરી વાત,
 આ ત્યંબક કોણે તોડ્યું કહે સાક્ષાત.
 જલ્દી કહેને તું સત્વર મુને આ કાળ,

કોણે ભાગ્યું ત્ર્યંબક ઉપજે મને જવાળ.

જનક—હે મુની મહારાજ દશરથના પુત્ર રામચંદ્રજીએ પ્રત્યં-
યા ચક્રવર્તી બાળેલું છે.

(ગુલાબી મધુ)

ફરસુરામ—કોણું તું શુરવીરછે આવાર,

મારૂં ધનુષ્ય બંગ કરનાર

કોણું.

જગતમાં મેં જોયો નથીરે ક્ષત્રી કેરો તંત,

રામ નામ તારું કહે તું વદ વીચારી વચન.

કોણું.

નામ મારૂં રામછે દ્યા. કોણું તુમારે નામ,

ત્ર્યંબક તોડ્યું શું વીચારી ગર્વ ઉતારું તમામ.

કોણું.

(લાવણી.)

રામ.—હે રૂપીરાય (૨) ક્રોધને આપતો હરો,

રામ નામ મારું છે માટે ક્ષમા તમે તો કરો;

તમ ધનુષ્યને (૨) જોવાનું મન થયું મારે.

લઘ પ્રત્યંયા ચક્રવર્તી તૂટી ગયું તે વારે,

માટે ક્રોધ નહિ (૨) હે રૂપીવર આપને કરવો;

વિપ્ર જ્ઞાતિ આપની કદી રોશ આવો નહીં ધરવો.

(મહી નહીં લેવુરે)

ફરસુરામ—ચતુરાઈ આજેરે, જાણી છે તારીરે (૩)

દ્યાળુ ભારી, તાડીકા મારીરે (૨)

વિના અપરાધેરે.

જાણી.

રામ—વિપ્રોને ત્રાસ ક્યો તેનો નાશરે (૨)

નહોતી માત્ર મારીરે.....

ફરસુરામ.....જાણી છે તારી

રામ—આપે માને મારી, કેવા દુસચારીરે (૨)

ફરસુરામ—ચુપ વદન સામોરે

જાણી.

મેણું દે મુને, મારીશ તુનેરે (૨)

લક્ષ્મણ—ટીલીલી ફરસુરામરે.....

ફરસુરામ—.....જાણી છે તારીરે.

(ક્ષત્રી કલંક.)

લક્ષ્મણ.—જોલો વિચારીને રૂપિરાજ વિપ્ર જાણીને જવાદહીરે.

તમે ધીરજ ધરો મહારાજ,

”

ડાને ખાંધે છે યજ્ઞોપવિત;

”

નથી વિપ્ર તણી આ રીત,

”

(ગજલ.)

રામ.—શાંત કરો શાંત કરો શાંત કરોરે,

રૂપીમહારાજ ક્રોધ શાંત કરોરે.

બહુ જોતવું તે આપને નથી ઉચીત,

વાત જે કહું છું હું તે માનજો ખચીત.

શાંત.

ફરસુરામ—ચુપ (૫) રે તન ફરસીવું ફગ દેખાહું,

વિચાઈ તોપણ વદે ગમે તેમ.

રામ—વિપ્ર છો નહિ સંહાઈ.....

ફરસુરામ—..... ચુપ (૫)

બડાઈ તારી જાણમાં મારી;

રામ—મુરસમ હુંતો ધારું.....

ફરસુરામ— ..... ચુપ (૫)

શ્વર સંધાણુ કરને તું સામે;

રામ—નાંખો જાણુ તમ પ્યારું.....

ફરસુરામ— ..... ચુપ (૫)

(રામઝી.)

હે ઇશ આપને હુંતો નમું વારંવાર;

દીન જાણીને ક્ષમા કરો ક્રોધ હે કીરતાર.

હે ઇશ૦

માયામાં લુગ્ધ થઇ ગયો તેથી સમજ્યો નહીં મન;

ક્રોધના આવેશમાં અરે વઘો ફર વચન.

હે ઇશ૦

હરત જોડી વારંવાર હું નમું આપને પાપ;

માફી કરો મારા દોષની કરો મુનેરે સહાય.

હે ઇશ૦

(ઝીતી.)

રામચંદ્ર—પધારો રૂપિરાય બદ્ધિકાશ્રમમાંથી તપ કરો;

પાપ નીકારણ કરીને નિશ્ચિત થઇને તમે દયાન ધરો.

(ભરથરી.)

મુનિતા—ધ્યારી પુત્રી સુણુને તમે જાણો સાસુરે આજણ;

દેરાણી જોડાણી હળી મળી કરજ્યો રડારે કાજણ,

શીખ સુણો પુત્રી માહરી.

સસરા સાસુને રૂડા માનથી જોલાવવું હમેશણ;

સૌના સાથે હળી મળીને રહેવું કરવો નહીં કલેશણ. શીખ,

દિવર જોડાણી નણુંદ વળી જોલે કડોર વચનણ;

(૫૨)

તોપણ તે વચ્ચે તમે સહન કરજ્યો મનજી. શીખ.

સીતાજી—માતૃ મારી તમે સાંભળો કહે કીકરી આવારજી;

સર્વ શીખ તમારી મેંતો શ્રવણ કરી નીરધારજી,
રડશો નહિ માતૃ માહરી.

વિજયા—જાઓ બહેની વહેલાં આવશો, કરજ્યો રૂડેરાં કામજી;

સીતાજી—વાર સખીઓ તમે જાઓ પોતપોતાને ધામજી,
રડશો નહીં બહેની માહરી.

(ત્રીતાળી.)

જનક—પધારો રાજન આવાર પુરમાંહી આપ નીરધાર;

દશરથ—હુંશે રહેજ્યો તમે સહુ જન, કંઈ શીકર કરશો નહીં મન.

જનક—સીતા પુત્રી તું હુંશે રહેજે, જઈને તુરત પત્ર પાઠવજે;

સીતાજી—વાર પીતા દીલગીર ન થાઓ, હવે પુર પ્રત્યે આપ જાઓ.

(કૌશલ્યા ભૂવન.)

કૌશલ્યા—આનંદ સખી આજ મુજ હૈયે અપાર;

રૂપીની સંગે, જઈ બિમંગે.

આનંદ.

ધનુષ લાગી વર્યા સીતા સુકુમાર;

રૂપી ઉપકારે, માતું આવારે;

કિર્તિ મંગલવી આવ્યા, અવધ મોઝાર.

આનંદ.

સખી સહુ ચાલો, આનંદે મહાભો;

જનું મળવાને, મુજ પ્રાણ આધાર.

આનંદ.

(કચેરી.)

દશરથ.—સુઓ ગુર કહુંધું મારા મનની વાતડીરે. (૨)

વૃદ્ધાવસ્થા થઇછે મારી, વાત મનમાં મેં વિચારી,
રામરાજ્ય કરે ખુશી થાય મુજ છાતડીરે.

સુણો.

૫૫૧૫.—તારે બેઠે પુત્ર તારો, રાજ્ય કરે એ વિચાર સારો,
સુર્યવંશમાં સત્યવાદી તુજ જાતડીરે.

સુણો.

કાલે બપોરે મુહુર્ત સાઈં એસારો માદી કહે મન માઈં;
નક્કો મનમાં ધારી કહુંછું વાતડીરે.

સુણો.

(રામચંદ્રનું એકાન્ત સ્થળ.)

(કનરો.)

નારદ.—સુણો પ્રભુ સત્ય વાત આ મારી;

દેવ ધણા થયા છે દુખકારી.

સુણો.

આપને રાજ્યાભિશેક કરે છે,

પછી શી દશા થશેરે હમારી.

સુણો.

દુષ્ટ રાક્ષસો પીડે છે ધણા;

જમએ હોમત સધળા હારી.

સુણો.

રામચંદ્ર.—હે નારદમુનિ હું એ કાર્ય ભૂલી ગયો નથી, મારે હવે
જવાની તૈયારીએ માટે સુખેથી આપ સ્વમુકામે જાઓ.

(અંક ૪ ચોથો વાત્રુ કર્યો છે.)

સુત્રધાર.—જય આરાસુરીરે (૨)

તુજને હું નમુંરે. •

જય.

તુજ કૃપાએ ખેલ કરુંછું, સદાય થશે આ હામરે,

માત્ર મારીરે તારીરે, આશામને પુરીરે.

જય.

મનસુ બજવું ધરીને વહાલરે,

યાજે તું સહાયરે, માયરે, વાણી દે મધુસીરે. જય.

સુત્રધાર તુજ નમન કરેછે વંદે લાગી પાયરે,

માશી દેજેરે, લેજેરે, સ્તુતિ ઉરમાં ધારીરે. જય.

સુત્રધાર.—પાત્ર તૈયાર તો થયા સહુ.....

વિદુષક.—.....થાક લાગ્યો અરે મને જહુ,

સુત્રધાર—વિચિત્ર વેશે તું આગ્યો તું કોણ.....

વિદુષક—.....માઈ મોટું થયું મોળું છાણ,

લાહુ મળે વાત કહુ તુને.....

સુત્રધાર—.....આપું લાહુ વાત કહે મુને,

વિદુષક—વનચર વિદુષક નામ મારું.....

સુત્રધાર—.. ....ઠીક કામ હતું મારે તારું,

મનસુખ સુત કૃત હુંતો રામલીલાનો ખેલજ બજવીને

વિદુષક—રંજન કરું સમાને કાષ્ટ તણી તરવાર હું જાજવીને,

સુત્રધાર—માટે ખપ જામ તારો સમા ખુશી કર હાસ્ય વચન ખેલી.

વિદુષક—સવાશેરનો લાહુ આપો મુજને ત્રાજવામાં તોળી;

સુત્રધાર—લેજે લાહુ અરે જામ તુંતો.....

વિદુષક—.....ઝટ આપ ભુખ્યો ધણો હુંતો

સુત્રધાર—કહે ભુખ્યો આટલો તું સ્યાળી.....

વિદુષક—.....ઘેર ખંદા ઐકલા છે તેથી

નારી નાસી પીયરમાં મહાલે, મારે નારી વિના તો ચાલે

સુત્રધાર—સ્વામી મુકી નાસી ગઈ નારી.....

વિદુષક—.....ખુદિવાન સુગુણ ગહી સારી.

(બેડા માણ જુડતો તારો.)

વખાણુ હું મારી નારીરે, તેવી નારી નહીં હોય તારી;
 સમીસાંને સુતેલી ઉઠે, પહોર દિવસ ચડે એહ;
 પરસેવો નીકળી સુંદર દેખાય ઘોળી કાળી તેની દેહ.
 આંખોએ એજો જુઓ વેણેરે મારા સામુ જુએ તેણે
 બકરેલો વાત્ર પડે ગાયોપર, એમ જાલકોને માર
 જો કહેવા જાઉં હું શીખજ સારો તો પીટ મુને તે કાર
 ઉઠીને એ કામજ કરતીરે, મધ્યાન્હે એ પાણી બરતી
 દાતણુ તેના જાપને ઘેર કર્યું હશે કામ દીન;
 નહાવાને માટે કહી મુકેલું નદીમાં નાહે મીન
 આંખે મેંશ તન નકાંરે, રૂપ મમ નારીનું સાઈ
 પેત્ર બવે મે પુન્ય કરેલાં તેથી પામ્યો એ નાર
 મારા જેવી નારી મજે તેનો ધન્ય ધન્ય અવતાર
 સુત્રધાર—વખત ગયોછે બારીરે જીલ બંધ કરને તારી.

(દશરથની કચેરી.)

પ્રતિહાર—મહારાજ સંગ્રામજીત પધારે છે.

(ત્રીતાળી)

સંગ્રામજીત—સાંભળોને દશરથ ભુપાળ, મોકલો જન્ને જાળ મોસાળ;
 સખી માસ જે મારે અવાસ, પંછી મોકલુ આપની પાસ
 દશરથ—પુત્રો મારા સુણો તમે આજ, આવ્યા મામા તેડવાને કાજ.
 જાઓ તેમની સંગે જે બ્રાત, આગા લઇ તમારી માત.

(બનબરો)

ભરત—તું સાંભળ માતૃ મારી, મને હરખ થયોછે બારી;
 તેડવા આવ્યા મામા મારા, સંત્રાગજીત બધું તારારે,
 માટે રજા આપો માતૃ મારી. મુને.
 જમએ હમે મામાની પાસે, રેસું હમે તહાં જે માસરે,
 માટે રજા આપો ખુશકારી. મને.

કેકે—પુત્રો મારા આજે, જાઓ તમે મામાની સંગે;
 ખુશી થઇને જાઓ, અતિ હર્ષાતિ થઇ ઉમંગે.

દેવલોક—હે દેવી તમે કેકેની દાશીને બરમાવો કેકેના હૃદયમાં
 પ્રવેશ કરો જે વચ્ચેના મંગાવો જેમાં રામ વન ચૌદ વર્ષ જાવને
 ભરત રાજગાદી જેસે આવું કરી અહીં જલદી આવજો.

મંથરા એકદમ કેકે આગળ પુત્રની છાજ પછાડી રૂદન કરતો
 કેકેને કહે છે.

મંથરા—સાંભળ ને જાઇ કેમ જેસી રહીછે
 કેમ જેસી રહી છે. (૨) સાંભળ.
 નક્કી વીચાર એવોજ કયોછે
 રામને રાજ્યાભિષેક થયોછે,
 કેમ, ઉધેછે મતિ તારી ક્યાં ગઇછે. સાંભળ.
 રામ જે રાજ્યેનું કામજ કરશે
 દાસીનું કામ તારે કરવું પડશે.

કેકે—જાની રહે રાંડ મતી તારી ફરી ગઇછે. સાંભળ.
 ચારે પુત્રોએ સમતોલે, ધીક દુષ્ટા તું આ શું બોલે
 જાત ગયું ક્યાં તુજ ગાંડી કેમ થઇછે. સાંભળ.

કેરળો.

મંથરા— હજુ સુધી મતી ગુમ કેમ થઈ તારી રે

કેમ થઈ તારી રે (૨)

હજુ.

રામને રાજ્યાભિષેક કરે કેમ ચડે નહિ કાળ

સમજવી મોસાળે કાઢ્યાં જન્મે તારાં જાળ

હજુ.

હુંડીપણું કરવું પડશે નક્કી જાણ તું માન

કેમ બુદ્ધી ગુમ થઈ ને ક્યાં ગયું તુજ જ્ઞાન

હજુ.

ગીતી.

કેકે—લે મુક તાર તુંતો, રડીશ નહિ તું હવે દાશી મારી

છાની રહે તું ખડેની રડી રડી થઈ આંખ રતી તારી.

નક્ટ દુષ્ટા રંડા રંડા.

મંથરા—સમજ લગાર શું સુખ તારે રામને રાજ થવે

લે તારો આ મુક્તાહાર જોઈએ ન મારે હવે.

સમજ.

કહુંછું વચન સર્વે હુંતો, સાંજળી ધીકારે તું તો

દેખી મને આવે દેશ, કહ્યું ન ધારે લવલેશ.

કેકે—છાની સખી મળીયે સાથ હવે

સમજ.

ડરમાંતું દીલ સાથ.

સત્ય શત્ય છે વાત તાહરી (૨)

પછીથી પરતાવો થાત તાહરી

જાળ મારા જે મોસાળે ગયા,

વળતી રાજને વિચાર થયા.

ખરા મને તેં જોલજ કલા

(હવે શું કરવું મને સુઝ પડતી નથી)

હવે જીપાય કહે ખરેખાત.

તાહરી.

મંથરા—ભુવનમાં જેસો કોધજ કરો

રાજનું ગન લ્યો તમે હરી

કેકે—હાહા વાત તેં કહી એ ખરી

(પછી શું કરવું તે કહે)

મંથરા—રાય આવે નિશાયે એકાંત.

તાહરી.

તે વખતે માગો વચન ખાસ

રામને કાઢી મુકા વનવાસ

ભરત રાજ સર્વ તેમના દાસ

રાખો શત્રુધનને નીજ પાસે

(પછીથી સુખ માણજો)

મોજ માણજો પછી તમે માત.

તાહરી.

દશરથ—શાણી શાણી શાણીરે રાણી શાણી શા માટે આજ રીસાણી;

ઉઠ વાલી ખાલી ભોંય પડી શું, શા દુખે દુખાણીરે. રાણી.

બોલ પ્રીયા તારૂં પ્રીય કહું શું, માગ મુખે આપુ આણીરે. રાણી.

મારા સમ તજી ગનની મલીનતા, કહે કેમ તું ખીજાણીરે. રાણી.

આહુ તને સૌ રાણીઓથી, વધુ પ્રીતીનું પાત્ર જાણીરે. રાણી.

(આશાગોડો.)

કેકે—ફાગટ શીદને સંતાપો પતિ મારા (૨)

માગ માગ કહી ફરી ફરીને મિથ્યા વચન આપો.

પતિ.

મુખે કહેલું પણ નથી દેતા તો માગ્યું ક્યાંથી આપો.

પતિ.

પરણી તમોને શું સુખ બાળ્યું, જીવું કરીને બળાપો.

પતિ.

(અલબેલી અકળાય તું.)

દશરથ—પ્રાણ પ્યારી કેમ મુઝાય મનમાં, કહેને મારા સમ (૩) છે,

કેમ ઉદાશ દીસો કેમ પ્યારી, શું દુખ આપ્યું મન;

બોલ સતિ.....શી આકૃતિ.....

કેકે—.....હે નૃપતિ. પ્રાણ.

દશરથ—ટુંકારો મુખથી કાઢો કાઢ તેને મારી નાંખું દાર;

કહેને સતિ.....આ શી ગતિ.....

કેકે—.....પ્રાણપતિ. પ્રાણ,

(મોહી રહ્યો ચંદ હારથ.)

કેકે—સમજી ગઈ આપ વાતમાં હો પ્રાણપતિ. (૨)

બોલી સત્યને અસત્ય વદો છો (૨)

કલંગ લાગે ક્ષત્રી જાતમાં. હો પ્રાણ.

વૃષપરવા સાથે યુદ્ધજ કરતાં (૨)

વચન આપ્યાં તમે હાથમાં હો પ્રાણ.

બરત રાજ્ય રામને વન આપો (૨)

નહિતો ફજેત થાશે નાતમાં. હો પ્રાણ.

દશરથ—હૃદયે વસેલી પ્રીયા પ્રેમે ફસેલી,

વદને વચન આ વાર તું;

કેકે—અડસો નહિ આધાર રહો અહીંથી,

બોલીસ નહી તમ સાથ હું;

દશરથ—(અરે શું આમ કેમ.)

કેકે—(હા એમજ.)

દશરથ—કદી હુંકારો કર્યો છે કાષ્ઠએ.

કહેને ઝટ મને વાત તું;

કેકે—ખસો ખસોને જાણ્યા નિશ્ચે,

નક્કી કરીશ મમ વાત હું;

દશરથ—(પણ બોલતો ખરી.)

કેકે— (સાંભળો ત્યારે.)

વૃષપરવાથી યુદ્ધજ કીધું,

આંગળી ધાલીને સુખજ દીધું;

જશને માટે મેં કૃત્યજ કીધું,

તે વખતે વર માગી લીધું;

દશરથ—(સુખેથી માગી લે.)

કેકે— બરતને રાજ રામને વન,

જાય માગું આજ હું;

ચૌદ વર્ષ વન ભોગવે રામ.

દશરથ—અરર ખીજું માગ તું.

(ગજલ.)

દશરથ—

અરે પ્યારી આશું વદી તું વચન, વચન સાંભળી ધીર રહે નહિ મન;

ખીજું માગ્ય હું આપાને તૈયાર, કાઢે શીદ વનમાં મમ હૈયાના હાર.

કહું સત્ય હું તુજ આગળે નાર, વચન ખીજું માગીલેને નીરધાર.

સું કોમળ રામને કાઢે તું વન, મૃત્યુ માફ થાશે અરે આ ભુવન;

અરે હાય શું આ વદી હે નાર, વેણે બાંધીયો મુજને હું ભાચાર.

અસી આ થકી જીવ તારોહણું, મૃત વિયોગે મમ મૃત્યુ બણું.

કેકે—જાઓ (૨) ને રાજા કહું આજ તમનેરે,
અહીં આવીને રીખાવો નહીં પ્રાણ હમનેરે.
જેમ રાજા આપની રીતી, કૌશલ્યા શું છે પ્રીતી,
આવી કરો અતિ અનિતિ.

જાઓ.

દશરથ—કેમ રીસાઇ પ્રાણ પ્યારી ઝટ તું વદનેરે.
જે માગેતે હું આપુ, તુજ વચન નહિ ઉત્થાપું,
હરનીશ નામ તુજ જાપું;

જાઓ.

કેકે—આપ્યાં વૃષપરવા, યુદ્ધે વચન હમનેરે.
આપો મુજને એ રાય, રામ વનમાંહી જાય,
ગમ ભરત રાજાનો થાય;

જાઓ.

દશરથ—અરર વચન ખીન્ન ગાજ્ય કહું તમનેરે.

જાઓ.

(એા કેકે કુલદા)

દશરથ—એા વીપરીત બુદ્ધિની નારી,
તેં આશી વાત ઉચ્ચારી. આ વિપરીત.
રાખે રામ ઉપર ખાર, તને કરોડો ધિક્કાર. એા વિપ.
રામને વનમાં મોકલે રંગમાં કીધો રોષ,
સમજાવી તને મેં બહુ તોએ ન લાગ્યો બોધ. એા વિપ.

કેકે—કેમ સત્યને સુકોછો સ્વાંમી તમે તો આ વારી.
વચન આપો આવાર.....

દશરથ—.....ખીન્ન માગીલ્યો નીરખાર.

કેકે—રામ વન ભર્ય રાજ.....

દશરથ—સુણો જેદ થાએ આજં.

કેમસત્ય.

રામ ઘેર જેસી રહે, ભરતને આપુ રાજ;

શીદ કાઢે તું વનમાં, બાળક મારો આજ.

કેકે—થયા અપરમી રાજન, રવિકુળમાં લાંછન.

દશરથ—મારા સુંકેમળ તન શીદ કાઢે છે તું વન;

કહ્યું માન (૩) પ્યારી.

કેમ.

દશરથ—નકટ દુષ્ટ રંડા રંડા તુને સરમ સરમછે,

આ તારાં વેણુ નીકળ્યાં મોઢેલી તે અતી અધમછે

આરે બંધુમાં શ્રેષ્ઠછે રામ,

તેને તળવે તું રહેવાનું ધામ.

સમ તો થશે તૈયાર, બરત નથી આ ઠાર;

વિશેષથી મમ પ્રાણનો ત્યાગ થશે.

નકટ.

(માઢ)

દશરથ—આપુ વચન આવારે હુંતો સત્યતાને કાજ,

આરે બંધુઓમાં દીસે રામચંદ્ર શીરતાજ;

તેહને વનવાસ આપી આપું ભર્તને રાજરે.

હુંતો.

મેં તુમને ધણું કહ્યું હે દુષ્ટ દુરાચારી આજ,

તો પણ તેં માન્યું નહી તેં કર્યું ખોટું કાજરે.

હુંતો.

રામને ઘેર બેસાડીને, બરતને આપું રાજ

તેમ તે પણ માન્યું નહીં, આ સાંભળી આવે સજરે. હુંતો.

વશીષ્ઠ—હે સુમંત્ર આજે આનંદનો દિવસ છે ને હજુ

સુખી દશરથ રાજા કચેરીમાં આવ્યા નથી માટે ખોલાવી આવ.

દશરથ—હે સુમંત્રજી મારું મરણ નજીક આવ્યુંછે માટે
રામચંદ્રને અહીં ખોલાવી લાવશો.

રામચંદ્રનું ભોવન.

ગજલ.

રામચંદ્ર—બોલ બોલ બોલ બાધ કેમ ઉઠાશ છું.

મુખ તાર જોઈને દીલગીર થાઈ' હું.

દીલગીર.

સાચુ સાચુ' કહોને મુખગ્લાની ક્યાં ગઈ

હર્ષ સર્વ ક્યાં ગયો બાધ પીડાતો શી થઈ.

પીડા.

ત્રીતાળી.

સુમંત—સુણો રામચંદ્ર મમ બ્રાત, કહું આપને સાચી વાત;

પીતા કેકે મંદીર રહ્યા, સમાચાર તેમણે રે કહ્યા

રામચંદ્રને બોલાવો અહીં, મારે કાર્ષ જરા છે કાંઈ

આવું કહ્યું પીતાશ્રી અમને, તેડવા આવ્યો છું હું તમને

માટે સત્વર થાઓ તૈયાર, લગાડો નહીં મીથ્યા વાર

રામચંદ્રજી કેકે મંદીરે પીતાને ઉઠાસ પડેલા જોઈ બોલવા લાગ્યા.

(આંધવજી સંદેશો.)

રામચંદ્ર—હે પીતાશ્રી ઉઠાસમાં કેમ આપ છો

મુજને સાચે સાચી કહોને વાતજો (૨)

કેમ દીલગીર આટલા આપ થયા

કહો મુજને પીતાજી ખરેખાતજો (૨)

હે પીતાજી

અકસ્માત આવા આપ કેમ થયા

કોને બરમાળ્યા તમને હે બાપજો (૨)

મનડાની વાતો ખુશ્લી મુને કહે

સમાવેને હવે આપનો તાપજો (૨)

હે પીતાજી

(મને મુકીને ગયોછે મારો છેલડોરે)

તમે શોચ જ્ઞાને કરો પીતા આ સમે રે
કેમ પૃથ્વી (૨) પડ્યા છે મારા તાત...કહોવાત
ઉઠો પીતાશ્રી શોકને, તજીરે

કહો માતા મારી કારણ આ શું બન્યું રે
આજે આનંદનો દીન છે હે માત, ખરેખાત.

ઉઠો

કેકે—માગ્યાં વચન બન્ને તારા પીતા પાસથી
તેમાં તાહરે (૨) વન બરથને રાજ...માગ્યું આજ.
તેમાં પડ્યા છે પીતા તાહરા રે.

રામચંદ્ર—માતા વચન મારે આપનું પાળવું રે
રાજ્ય કરે (૨) જો બરત મમ બાત...સુણો વાત ઉઠો

દશરથ—મારા લાડકવાયા મુખથી તને શું કહું રે
રાંડ અભાગણી (૨) એ કરી મારી ધાત

રામચંદ્ર—સુણો વાત ઉઠો

(દુખ ક્ષુધાનું ભારી.)

દશરથ—થાહીં દુખીજ ભારી શી ગતિ મારી થાહીં

વન રામ સુણી મારા મનમાં,

લાગ્યો ધા જખમકારી, શી ગતિ મારી. થાહીં

રામચંદ્ર—શાંત થઇ પીતા આગ્રા આપો,
જાહીં વન આ વારી.....

દશરથ—.....શી ગતિ મારી. થાહીં

રામચંદ્ર—શીદ દમો છે દેહ પીતાશ્રી,
મન હીમત ધારી.....

દશરથ—.....શી ગતિ મારી. થાહીં

(૬૫)

(લલીત.)

અરેરે પુત્ર રે, શું હવે કરું, સુઝે નહિ હાય ધૈર્ય શે બરું,
 સ્ત્રીના પાસમાં હું પડ્યો અરે, ભોળવી મને કનિષ્ઠ ક્યોરે;
 અરર ઇશ્વરે શું હવે થશે, રામ વન જાય જીવરે જશે,
 પુત્ર તુજને સ્ત્રી રીતે કહું, વનનું નામ હું શું મુખે લહું;
 પાપી પ્રાણુ તું શીદને રહ્યો, રામ વન જાય કલેશ જહું થયો.

(રામગ્રી.)

રામચંદ્ર—શોક છોડો પીતા માહરા હું જાઉં છું વન,
 વચન આપનું સત્ય કરું, સુખી રાખો તંન.   શોક૦
 દીવગીર નથાઓ તાતજી, કહું સાચી વાત,
 ચૌદ વર્ષ વન ભોળવી, આવું હું સાક્ષાત.   શોક૦
 વચન પાળું મમ માતનું, ઉમેંગેથી આજ,
 પીતા સુખી થાઓ તમે, સુખે કરોને કાજ.   શોક૦

રામચંદ્ર તથા સુમેત જન્ને કૌશલ્યા ભૂવન આવી વનમાં જ-
 પાની રજા માગે છે.

(માહ.)

રામચંદ્ર—વનમાં જાઉં છું માતુરે, હું સત્યતાને કાજ,
 આજા આપો મુજને, જાઉં વનની મહીં;
 મમપીતાનું વચન હુંતો મિથ્યા કરું નહીંરે.   હું૦
 અપરમાતુએ વચન આપ્યાં મારા પીતાને આજ;
 તેમાં મારે વન જવાનું, આવીયું શાતુ આજરે.   હું૦
 રડશો નહીં જરી તમે આજા આપો હે માત;
 અવધપુરી થએ આવીશું કરશો નહી કલ્યાંતરે.   હું૦

(નાદાન જીલમ શો કીધો.)

કૌશલ્યા—પુત્ર નાની વયમાં શું વંત, સુશી ધ્રુજે છે મારું તંત,
 અકળાઈ અતિશે મંત, અરે હાય, લાગે લાય (૨)
 સુશી ધ્રુજે છે મારી કાય, નવ રહેવાય, પડશે મુજ તંત. પુત્ર૦
 સુખ સઘ્યામાં પહોડતો, નીર કોઈ જન પાય,
 ધરથી બહાર ન પરવર્યો એવી છે તુજ કાય;
 તુજ કાય, જોઈ હાય (૨) ટાઢને તાપ સહેશે નહીં જાપ,
 દુખ મુજ કાપ, સુશી, આ રૂંદન. પુત્ર૦
 પીતા માતા વચન તે, સત્ય કરીયાં જોડ,
 મમ વચન નવ માનીયું, પડશે મારી દેડ.
 અરે હાય લાગે લાય (૨)
 ધણી કોમળ તારી કાય, કેમ ચલાય...દુખ બહુ થાય
 જશે નહીં વંત. પુત્ર૦

બનજરો.

રામચંદ્ર—રજા આપો માતુ તમે મારી, કરું વનમાં જવાની તૈયારી;
 આપો આજા હે મુજ માત, વચન મિથ્યા કરું નહિ તાતરે
 આજા સ્વિકારીને તમારી. કરું
 રડશે નહિ માતુ તમે, વન માંહે જઈશુ હમેરે,
 કંઈ થાશે નહીં દુખકારી. કરું.

(અરર આસ જાય)

કૌસલ્યા—હૃદય ફાટી જાય, હાય હાય હાય.
 છોડી તાત માત બ્રાત તજી જાઓ વન હાય
 વને અતિ દુખ થાય, કોણ કરશે સહાય;

કાણુ કરશે સહાય, દીલે ઉઠે લાય. હૃદય.

વનમાં વાધ વર અતિ, ખાવા વનદળ સાર;
તજી બમર પલંગ શુ, પોઢશો પૃથ્વી મોઝાર.

લાય હાય દીલની માંહ હૃદય ફાટી જાય,

રામચંદ્ર—વંદુ લાગી પાય, આપો આજાય. હૃદય.

(ગીતી)

કૌશલ્યા—હ્યો સુત મારા દોરો, તમને કંઈ દ્રષ્ટી નહી લાગે;

જુટી આ હું આપું, જેથી કરીને ભીડ સકળ જાગે.

લક્ષ્મણ—આવો જંધુ આપ આ વારી,

રામચંદ્ર—જઈ વનમાં હુંતો બારી. આવો૦

લક્ષ્મણ—મને હ્યોને સંગાથે, ધરૂં વચન માથે,

આવું જંધુ હું સાથે ના કહેશો નહી નાથે. આવો૦

મૂઠી માત તાત આવારી.

જુરી જુરી મરૂં હું.....

રામચંદ્ર—.....માતાને પુછી જોતું,

માતાની આજ્ઞા એ લઈ હું જઈ— આવો૦

રામચંદ્ર—તાત વચન (૨) થી જઈ વન,

દીલગીર ન થાતું જંધુ મન. તાત૦

પીતા દુખકારી, પડ્યા આ વારી,

કેકે કેરે ભોવન. દિલગીર— તાત૦

લક્ષ્મણ—જેહુ હું હાથ, કહું હે નાથ,

ના કહેશો પાડું હું તન. દિલગીર— તાત૦

(હે નાથ મૃગ આ જાયે)

લક્ષ્મણ—મને મુકી જશો નહીં જાત,
 તમ વિયોગે થશે મમ ધાત. મને૦
 તમ વિયોગે વ્યાકુળ થાઉં. પ્યારા જંધુ સાથે આવું,
 તજી તાત જાત માત.....

રામચંદ્ર—.....સખુર સખુર. મને૦

લક્ષ્મણ—બહાલા...વીરા...આગા ધરું કાર્ય કરું.
 વન ફરું.....

રામચંદ્ર—.....નહીં નહીં નહીં. મને૦

(ગીતી)

જાઓ માતની રજા, લખ આવો મારીરે પાસ;
 રજા આપે જો માતા, તો લખ જાઉં હુતો વનવાસ.

(દક્ષીણી લાવણી)

લક્ષ્મણ—માતુ માહરી, આપો રજા આ વારરે,
 અરેરે હાય, ઉઠે લાય, જવું ત્યાંય, વન માંય;
 જંધુ સાથે નીરધારરે. માતુ૦
 આપો આગારે માતુ મારી તુંવરે,
 નકિ આવાર, જવું નીરધાર, મનમોઝાર;
 નકી તું ધાર, જિમો આવીને હુયરે. માતુ૦

(ગીતી.)

શુભિન્ન—આપદ મિત્ર પરિક્ષા સ્ત્રીની પરિક્ષા નિર્ધન નર જ્યારે,
 રણમાં વાજી પરિક્ષા જંધુ પરિક્ષા બીડ પડે ત્યારે;

(૬૯)

(ગજલ.)

રામચંદ્ર—હું જવું છું વન વિશે પ્યારી રહેજે સુખેથી,
 રહેજે સુખેથી પ્યારી રહેજે સુખેથી.   હું જાઉં.
 અપરમાતા જે કેકેએ વચન માગ્યાં આવાર,
 તેમાં વનવાસ મારે ઠરીએ નીરધાર.   હું જાઉં.
 ચૌદ વર્ષની અવધ કીધી વીતે આવીશ અહીં,
 ત્યાં સુધી રહેજો તમે દુખી થાશો નહીં.   હું જાઉં.

(સીતાજીના મહીના.)

સ્વામીનાથ તમે મને આજ મુકીને ક્યાં જશો,
 દીન કીંકરીને મહારાજ આપની સાથે લેશો;
 આપવિણ મુને જરી, અહીં જોડે નહિ નાથરે,
 આવાં દુખમાં દેખી મુને જાણે મમહાથરે;
 નક્કિ વિયોગ જે સ્વામીનાથ આપનો મને થશે,
 તો હે પ્યારા સ્વામીનાથ નક્કી પ્રાણુતો જશે;
 માટે દયા લાવી કીંકરીને સાથે લ્યોને તમે;
 આજા કહેશો જે સ્વામીનાથ ઉઠાવીશું હમે,

(ચંદ્ર વખત શો આવીયો.)

રામચંદ્ર—સીતા તમે ત્યાં અવાય નહિં,
 મારે વસમો એ પંથ કાંટા કાંકરાં અનંત;
 પ્યારી તમથી ચલાય નહિં (સુજો.)   સીતા.
 કરવો તર તમે વાસ, ટાઢ તડકનો વાસ;
 કામજાંગી તમથી સહેવાય નહિં (માનો.)   સીતા.

ખાવા વનફળ સાર, કોષ વખત નીરાહાર;
 સતી તમથી રહેવાય નહિં (પ્યારી.)   સીતા૦
 માટે માતોને વચન, સુખે રહોને ભોવન;
 મને ઉપાધી કંઈ થાય નહીં. (પ્યારી.)   સીતા૦

સીતાજી—શું છોડો તરછોડો, મુજ રંકની વિનતિ દિલમાંથી ધારીરે;
 વન સુણી મન માઈ અતિ, તન વિકળ થાયરે હે નાથ. શું છોડો.
 મુકી જશે નહી નાથજી, પ્રાણ મારો મુઝાય;
 વનનું સાંભળી નાગરે, દીલમાં કંઈ કંઈ થાય.
 નાથ જોડુંકું હું હાથ અરે તમ સાથ, લીયો પ્રાણ આધાર શું છોડો.
 મુરી મુજને કેમ છાં વનમાં જોડી પ્રીત;
 સાથે લ્યો સ્વામી મને શું થયું વિપરીત.
 લાય ઉઠે અરે હાય, કેમ વનમાંય, જશે શીરતાજ. શું છોડો.

(ખનજારો.)

રામચંદ્ર—આજે રહો પ્યારી અહીં મારી, જાઉં વનમાં હુંતો મારી,
 અતિ શબ્દ બયાનક થાયે, જોઈ ચીત ધણું ચમકાયેરે;
 માટે રહો અહી તમે નારી.   જાઉં૦
 નહી સુખ ત્યાં મહેલના જેવું, ખાવા પીવા પણ નહીં તેવુંરે
 માટે રહો અહીં ધીરધારી   જાઉં૦
 મુને રમ્મ દેતે પ્યારી મારી, કંઈ વનમાં જવા તૈયારી રે
 નવ જમ્મશ, તું હોંમત હારી   જાઉં૦

કલ્યાણ.

સીતાજી—સ્વામી શું તમે, ક્યાં જાઓ આ સમે

આપ વિષુ મુને અહીં કેમરે ગમે સ્વામી૦
 આ અગળા નારીને સ્વામી હ્યોને આપ સાથઃ
 વનમાં સાથે આવીશ હુંને પ્યારા મમનાથ. સ્વામી૦
 હ્યોને હ્યોને પ્યારા સ્વામી તમ સંગે મહારાયઃ
 ના કહેશે સ્વામી મુખથી, ઉઠેછે ધણી લાય. સ્વામી૦
 રંક દાશીની દયા દોલમાં, ધારો સ્વામી નાથઃ
 વનમાં સાથે હ્યોને તમે જોડુ ગન્ને હાથ. સ્વામી૦

(ધીમા ધીમા આલો.)

સીતાજી—સ્વામી સાથે લેશે શીરતાજરેઃ
 હાયા દેહની અગળી આ કેમ થશે
 પ્રાણુ ત્યાગ થશે, કહું આજરે સ્વામી૦
 મીન જળથી જીવું પડે, કહો જયી શકે કેમ
 અગળા મુકો આ રથજો ઉતારો શું પ્રેમ
 ગને સાથે હ્યોને સ્વામી આ કહું ખરે,
 નહીંતો દેહ તજીશ મમનાથ અરે
 હાય વન મુજ હયામાં હોળી ગજો, કહું આજરે સ્વામી૦
 (મને છોડીને ગયો મારો.)

સીતાજી—મુકી જવાની વાત સ્વામીજી વહોરે,
 કેમ અસ્ત (૨) થયો મુખકેરો બાણુ મારા પ્રાણુઃ
 સાથે આવીશ સ્વામી આપનીરે.

રામચંદ્ર—સતી સીતવૃષા ઉણુતા વેઠો નહોરે,
 પાથે કંઠક (૨) ખુંચે દુખ અપાર સતિ નારઃ
 આપો આપા જાહી વનમારે.

સીતાજી—હાથ જોડી અળખા આપને વીનવેરે;

સુખે દુખે (૨) રહું આપની સંગાથ, પ્યારા નાથ. સાથેં
રામચંદ્ર—અવધપુરી થએ આવીશ હું પુરમાંરે,

માટે આગા (૨) આપો સહુથી નાર.....

સીતાજી—.....હૈયાહાર. સાથેં

(ગીતી)

રામચંદ્ર—સુણને પ્યારી પ્રીયા, આગા લેને ગુરની તુતો;
આગા ગુર આપે, તો લખ જાઈ વન માંડી હું તો.

(આશક બહા મેં તોરે)

સીતાજી—જને દાસી ગુરની પાસ (૨)

ગુરની પાસે આવો તેડીને ખાસ. જાનેં

દાશી—નિશ્ચિત થઇને જોસો બાઇ હે મનમાં,

સ્વામી સંગાથે જાવુંછે વનમાં. (સખી) જાનેં

જલ્દી ગુરને તેડી અહીં લાવું;

શીકર કરો નહિ સત્વ રે આવું (બાઇ)

સીતાજી—જને દાસી ગુરની પાસ.

(પ્રીય પતી રહેજ્યો સત્ય)

સિતાજી—પ્રીય પતી સાથે વન જાઈ

વન જાઉં, સુખી થાઉં. પ્રીય

આગા આપો, ગુર મારા થઇ મન મમ;

સહેવાય નહિ દુખ આવું. પ્રીય.

વસિષ્ઠ—રઘુપતિ કહું વાત હું, સીતાને લ્યો પાસ;

તમર આવવા તે થયાં, સંગ લ્યો વનવાસ.

રામચંદ્ર—ગુર મારા આજ્ઞા મને કરી છે જે આપે;
તે મમ શીર ઉઠાવું.

પ્રીય.

હે પીતાશ્રી વનમાં જવા આજ્ઞા આપો.

(ખંધુ તું સુણને.)

દશરથ—સુમંત તું અહીંઆ આવને રથ અહીંઆં લાવને;
જોડીને લઇ જા રાગને ફેરવી વનમાં આવને;

રામચંદ્ર—શીઘ્ર દીલગીર થાઓ તાત, જે જ્ઞાત છે ખરેખાત. સુમંત.

દશરથ—ઉપવન ફેરવી રામ, સીતા લક્ષ્મણ આ ઠામ;
તું લાવજે થોડા દિન માંહે વીર, નહિ રહે સુજનને ધીર;

સુમંત—આપ આશીશ મમ શીરે ધરું.

દશરથ—હે લાડકડા મમ વીર.....

રામચંદ્ર—.....શીઘ્ર લાવો અધુ નીર

દશરથ—સુમંત તું અહીંઆં આવને રથ અહીં લાવને. સુમંત.

(ગીતી.)

કેકે—હે રામ તું સુણને, વનકુળ પહેરી વનમાંહી જાઓ;
અવધપુરી થએથી, વગતી પાછા પુરમાંહી આવો.

(સીતાજીના મહીના.)

રામચંદ્ર—જઇએ છીએ વનવાસ પીતા મૂરા આ સમે,
આપો આજ્ઞા હે મમતાત, શીરે લઇને હમે;
સુખે રહેજો તમે આ પુરે, દુઃખી થાશે નહોં;
વચન પાળવા માટરે, જઇએ હમે વનમાંહી;
મમ જ્ઞાતને માનની આપ ખરદાશ તો રાખશે;

ગન માંહી પીતાશી તમે, નહિ દુખ દાખશે.

(સીતાજીના મહાના.)

દશરથ—મારી કુળ વધુ અતિ સુકુમાર મેં તમને દુખી કર્યાં,
મારા જીવતરને ધિક્કાર મુજ અશુભી દુર કર્યાં;
કેમ સહેશે વનનાં દુખ, વૃષા તપ સીતનું,
કરમાશે સુક્રામળ મુખ અતિ કષ્ટ વનનું;
હે રામ લક્ષ્મણ જે બાળ તમને હું તો ઠહું,
તમ વીયોગથી હે બ્રાત ધણો દુખીયો થઉં;
મારો પાપી પ્રાણ આવાર દુખ જેવાને રહ્યો;
રામ લક્ષ્મણ જાઓ વન, કલેશ નવ જાય કહ્યો.

(કહ્યાણુ.)

પુરજનો—હે મહારાજ ધિરાજ ક્યાં વન વિશે સંચરો;
તમ વિયોગથી પ્રજાને દુખી ક્યાં કરો. હે મહારાજ
તમ દર્શનથી રાય હગારું, લોહી ચઢે ભરપૂર;
વિયોગ આ સંકટ સુણી ઘટયું શરીરનું નુર. હે મહારાજ
ધેનુ જેમ વાછરડા પ્રત્યે રાજે હેત અપાર;
તેવી રીતે રાય તમારો રહેછે હમપર પ્યાર. હે મહારાજ
ઉરમાં પ્યારા લાય ઉઠેછે, દેહનો થાશે ભંગ;
માટે પ્રભુ સાથે તેડો સદા રહીએ ઉમંગ. હે મહારાજ

(ભરથરી.)

રામચંદ્ર—ખુશી થઈ તમે સંચરો, સવળા નીજ નીજ ધાગજી,
અવધપુરી થએ આવશું, નક્કી આણે ઠામજી;
પ્યારી પ્રજા જાઓ પુરમાં.

ભાવ રાખોછો તેવો રાખશો, દુખી થાશો નવભેશજી,
 હળીમળીને રહેજ્યો સહુ, કરશો નહીં કાંઈ કમેશજી. પ્યારી.
 ઇશ બળે શુદ્ધ ચીતથી, થાય દુખનો નાશજી,
 નીતી પ્રમાણે સહુ વર્તજે, પ્રભુ કરે પૂરી આશજી. પ્યારી.

(રામગ્રી.)

હાશી—ખાઈ મૂકીને ક્યાં જાઓછો, એકલી આ વાર,
 ઘટે નહિ જાવું મુકીને, પ્રાણ જશે નીરધાર. ખાઈ.
 રાજ તજી જાઓ વનમાં કાળજે કંઈ કંઈ થાય,
 નમ્રમાં રહેવાશે નહીં, દીલમાં લાગે લાય. ખાઈ.

સીતાજી—શોચ ન કર જેન તું વળી લખ્યા વિધિ જે અંક,
 મિથ્યા કરી શકતા નથી હોય રાજ કે રંક. શોચ.
 પીતાતું વચન પાળવા, જાવું સ્વામીની સંગ,
 માટે અવાશે નહીં જેની દુખ વેઠવા અંગ. શોચ.

ગુહક આશ્રમ.

(ત્રીતાળી.)

ગુહક—કોણ છો ને કોના તમે તન્ન કહો તે સાંભળું હું મન,

રામચંદ્ર—અવધપુરી દશરથ બ્રુપાળ, તેમના હમે જાને જાળ;

ગુહક—શામાટે આવવું પડ્યું આમ, કહો તમારાં શાંછે નામ,

રામચંદ્ર—રામ લક્ષ્મણ જાને હમે, સીતાજી નામછે સુશો તમે;

અપરમાતુએ વચન દીધું, વનવાસ હમેને કીધ,

માટે પાર ઉતારો હે જાત, કહું તમને હું ખરેખર ખાત.

(કેરળો.)

ગુહક—જાણી જાણી મેં વાત બધી હવે જાણીરે,
 હવે જાણીરે બધી (૨) જાણી૦
 વનમાં વિશ્વામિત્ર સાથે જતા હતા મહારાય,
 પથ્થર રસ્તામાં પડીયોતો તેને દીધો પાય. જાણી૦
 તે પથ્થરનો સ્ત્રી થઈ ઉભો થયો નીરધાર,
 તે પરથી હું જાણું તમને ઉતારું નહિં પાર. જાણી૦
 તમારા પાયમાં કંઈ છે વહેમ પડે અપાર,
 વહાણને પગ અડકાડો સ્ત્રી થાએ આવાર. જાણી૦
 પહેલા આપના પગ પખાણું નર્મળ નીરે આઠાર,
 વળતી સુખેથી ખીરાળે આ નાવ મોઝાર. જાણી૦

રામચંદ્ર—હે ગુહકરાજ તે પ્રમાણે કરી મને ગંગા ઉતારો,
 હે વન રાજ વડનું દૂધ લાવો, હમારે જડાવ બાંધવો છે;
 હે સુમંત બંધુ આપ અવધપુર પ્રત્યે જાઓ.

(ગુલાબી મધુ પાળે.)

સુમંત—આપની સાથે હોતે શીરતાજ,
 મુકી જશો નહીં મુને આજ. આપની૦
 આવું પ્યારા આજરે, તમ સંગે હે નાથ;
 નમી નમીને આજે કરું હું જોડી બન્ને હાથ. આપની૦
 જોર્ચીતુ આ શું વહોરે, પ્યારા હે મમ સ્વામ,
 પીતા શ્રી કહે ઉપવનમાં ફેરવી આવજે રામ. આપની૦

(આધવજ સંદેશો.)

રામચંદ્ર—હે મમ બંધુ સુમે તમે પરવરો,

કરશે મનમાં શીકર નહિ આપણે (૨)

સુખેથી હવે જાણો બંધુ માહરા,

મન તણા ટાળીનેરે સંતાપણે (૨)

હે મમ०

મમ માતને તાત બ્રાત સર્વને,

કહેજ્યો રૂઝ સુખના સમાચારજો (૨)

શોક તજીને બંધુ મારા આજરે

અશ્રુ લાવો નહી ચક્ષુ મોઝારજો (૨)

હે મમ०

રાજ્યની નીતી બ્રાત માત તાતને,

સાચવશે હે બંધુ મારા આપણે (૨)

મમ તાતને ધીરજ ઘણી આપશે,

જેથી કરી કરે નહિં એ સંતાપણે (૨)

હે મમ०

(પડદો)

(લલીત.)

સુમંત—અરેરે હે પ્રભુ, આતે શું કર્યું; વન વીશે ગયા, ધૈર્ય શે ધરું.
 મુજ અભાગીને, મુકીને ગયા; અરર હે પ્રભુ, નાત્રીશું દયા.
 નમના વિશે, શું મુ મ લઈ જવું; આપ વીયોગધો, દુખી બહુ થક.
 પિતા પુછશે, જે વખતરે મુને, વનમાં મુકતા નાત્રી દયા તુને.
 તે વખતમાં, જીવરે જશે; હાય પ્રભુ હવે, શી ગતિ થશે.
 પાપી પ્રાણતું, કેમ નથી જતો; વિયોગ શું થશે, હું જાણતો નતો.

(ગયો ક્યાં તણ મને દીલજાન.)

દશરથ—મયો ક્યાં તણ મને હે રામ,

મુખે જપુંકું તુજ નામ.

ગયો०

સુમંત બંધુ મુકી તું આવ્યો કહ દિશાએ રામ,

કેમ પાછો લાગ્યો નહિ તું રહ્યા કીચે ધામ. ગયો
હું અંધાની લાકડીરે, લીધી ફાડ્યાં લોચન,
રાહ જોઈ હું ખેસી રહ્યો છું, કેમ મુક્યા તેં વન. ગયો
શી જીના જની ત્યાંહારે, સત્વર કહે તું આવાર,
મમ નેત્ર રાગ લક્ષ્મણ જેને ત્રીજી જન કુકુમાર. ગયો

(ભરથરી.)

સુમંત—અંગવદ્ધ સુધી હું ગયો, જ્યાંછે ગુહકનો વાસજી
નદી ઉતરી પેલે તટ ગયા, ચિત્રકોટની પાસજી;
સર્વ વૃતાંત કહું આપને.
રાગ રાજ મુને આપીને, વળતી જોડ્યા આપેરજી,
માત ત્રણે તાત સર્વની સેવા કરજે જઈ ઘેરજી. સર્વ
કાલા વાલા ધણા મેં કીધા, તેમને માન્યુ ન લેજી,
વળતી પોતે એમ જોલીયા, વીરા નવ કર કલેશજી. સર્વ.
પીતાનું વચન મારે પાળવું, મારે નીકળ્યો વન માંયજી;
સ્વીકાર કદી જો હું નહી કઈ ક્ષત્રી ધર્મ લોપાયજી. સર્વ.
સર્વ વાત કરગરી કહી, આપે કહીત્તી તે પેરજી;
પછી વિશ્વાસ દીધો મુજને, સુખે જા બાધ ઘેરજી. સર્વ.
નમ્રમાં જઈ બાધ સર્વને કહેજ્યે સઘળી પેરજી;
ચૌદ વર્ષ વન જોગવી રામ આવશે ઘેરજી. સર્વ.
રામ રામ રામ કહેતાં દશરથ રાજ સ્વર્ગવાસી થયા.

(પડો.)

સુમંત—હે મુનીરાજ હવે ગાદી ઠાને સોંપવી તે સુઝ જતાવો.
હે સુમંત તું જરત શત્રુધને તેગના મોસાજેથી સત્વર તેડી

આવને એ આવી રાજ્યગાદી સંભાળે ત્યાં સુધી રાજના શખને તે-
લમાં તળી કરતુરી આદીથી લેપન કરી કોઈ ન જાય માટે રાખી
મુકી હું રાજ્યગાદી સંભાળીશને તમે સત્વરે તેડવા જાઓ.

(પડદો.)

બરત રાત્રે સુષ રહેયો તેમાં સ્વપ્નું થયું તે પ્રાતઃસ્કાળમાં ઉઠી
પોતાના મામાને કહી ત્યાંથી અવધપુર આવવા વિચાર કરવા માંડ્યો.
સંભ્રામજીતને સ્વપ્નાની હકિકત કહી સંભળાવે છે.

(અંક ૫ પાંચમો.)

(કલ્યાણ.)

સુત્રધાર—શ્રી જગત્પુર વિનાંત હું કરું,

રામસીદા બજાવતે ધ્યાન હું ધરું;

આ શુભકાર્ય આરંભે સમર્થ વિધન દૂર સૌ થાય;

તે કારણ હું પ્રથમ પ્રેમથી લાગુ તમને પાઘ. શ્રીજગ.

મુજ મનમાં તુજ ગુણ ગાવાની રહે છે હરનીશ આશ;

સદાય થશે તે માટે શીવમુત, સુખદાતા અવિનાશ. શ્રી.

રીઘસીધ સુધયુધ દાતા દેવા ગૌરીતંદ ગણેશ;

શરણાંગતને સંભાળે, દુંદાળા દેવ દિનેશ. શ્રીજગ.

ગજનન ગણપતિ ગુણવંતા, ગણી ધધર સૌ બાળ;

સન્મતિ દેખે નાથ તમે દીનબંધુ દેવદયાળ. શ્રીજગ.

વિદુપક પહેલા અંકને અનુસરીને.

(મને મુકીને ગયોછે મારો.)

ભરત—સુષો સ્વપ્નું થયું મામા મુજનેરે,
જણે તજ્યો (૨) મમપીતાએ ધાગ ગયારામ;
લક્ષ્મણ સીતાજી વનમાંરે,
આવ્યો તેડવાને જણે સુમંત માહરોરે;
તેડી ગયો (૨) બન્ને બ્રાત અવધપુર ગયુંનુર. લક્ષ્મણ.

સંભ્રામણત—સુણ કહુંહું હું બાણા બાધ તુજનેરે,
સ્વપ્નું સાચું (૨) કદી ન હોય બ્રાત સુણવાત;
ગાટે ધીરજ નવ હારશોરે,
સ્વપ્ના માંહી રંકરાય બની જાયછેરે.
રાજા હોય તે (૨) દરીદ્ર થઈ પીડાય મારા યાર. માટેં
આશાગોડી.

ભરત—માન શુકન મને થાયે મામા મારા (૨)
માન શુકનથી મામા માઈ, મન અતિ અકળાયે. મામાં
ડાણુ અંગ ફરકેછે આ માઈ, દીલમાં કંઈકંઈ થાયે. મામાં
કાગ તેતરને પક્ષીઓ બોલે, હૃદય ફાટી જાયે. મામાં
માન શુકન તો યાયરે મામા, સાંભળી ધ્રુજે પાયે. મામાં
પંખખીઠેકે.

સંભ્રામણત—હે દશરથના તન મન ધીર રાખો તમેરે,
શું શુકનથી તમે ડરોરે, વિચાર એવા નવ કરોરે;
શું હોંમત હારી જાઓ, કેમ ચીંતાતુર થાઓ,
નહી અકળાઓ આવું સાચ તારીરે. હે દશરથં

અધોર વનની ઝાડીરે, ફરે જનાવર દહાડીરે,
તે શુકનથી શું થાયે, હોમત કેમ હારી જાયે;
મોકલીયોછે મહારાયે સુમંત આજો વળારે. હે દશરથ •
લાવણી.

ભરત—હે સુમંત બંધુ વાત કહું હું તુજને,
આ શુકન ખોટા થાય અરે ભાષ મુજને,
શું મારે વિયોગ રામચંદ્રનો થશે,
આ કપોત પક્ષી ખોલી રહ્યો કેમ શીશે,
આ શુકનથી હું નીચે એમ પ્રમાણું,
ધેર કાંઈ વિચન હશે, એમ હું જાણું.

લાવણી.

ભરત—ગુરૂરે, પુછુંછું હું તમને, ઉત્તર આપોને હમને,
સત્યથી રે ખોલો તમે મહારાજ, કેમ દીવંગીર દીસો આજ,
એવું પડ્યું શું આ દુખરે, કેમ કરમાયુંછે સુખરે,
કે શું નહિ શરીરે સુખરે,
પ્યારા ગુરૂરે, કહો સાંભળું મન, કેમ દીસે અયોધ્યા વન,
વપિષ્ઠ—સુશો ભાષરે, માતૃ તમારી જોઈ, લીધાં વચન માગી તેહ,
વચન પાળવાને રામરે, છોડ્યો અવધપુરનો ઠામરે,
વિયોગે તૃપ થયા સ્વધામરે;
તેડવાને રે, મોકલ્યો સુમંત બ્રાત, રાજ્ય ગાંધીએ બેસવા માટ.

ભરત—કેમ દિસોછો ઉદાસી હે માતૃ મારી (૨)

અવધની શોભા જાંખી થઈછે; •

તમ દક્ષા દીસે આશી.

હે માતૃ •

મમ પીતાને બ્રાતજી ક્યાં છે;

કેમ પ્રસરી છે ઉઘસી.

હે માતૃ૦

તર્ક વિતર્ક અનેક ઉઠેછે;

કારણ કહોને તપાસી.

હે માતૃ૦

રામશ્રી.

કૌશલ્યા—કુંવર કહુંરે કોઝમણા.....

ભરત.....ઝટ કહે મને હાય.

આજ રડો કેમ માતજી, ઉર જોઈ ઉભરાય. કુંવર૦

આમ કરેછે બા કેમ તું, કહેને સત્યરે વાત,

કૌશલ્યા—બંધુ વિયોગે પાછા થયા પુત્ર તારારે તાત. કુંવર૦

તારી માતા કેકે તેણે, વચન માગી લીધ,

તેમાં ગાદી તને આપીને. રાંમને વન કીધ. કુંવર૦

લલીત.

ભરત—અરર ઇશ્વરે, શું હવે કરું, બંધુનો ગયા, ધૈર્ય શે ધરું.

તમ લધુ બંધુ રહન કરે, નવ દેખીને શોચતો ધરે;

મેં અમાગીએ, ગુન્હા શા કર્યા, મારે લીધે બ્રાત વન વિચર્યા,

શું હવે કરું હાય ઇશ્વરે, જઈ માતૃતું કાપું શીશરે.

ભરત—માતૃ તને કહું આજ નાવી તુને કંઈ લાજ,

તુજ મુરખ કોટી ધિક્કાર (૨)

ધિક્કાર ફિટકાર તને મારી નાંખું ઠાર. તુજ૦

જોતા કહેવાયે માટે તને નહીં માઈ માઈ,

મુખ તાઈ લાગે હવે મને ધણું ખાઈ ખાઈ;

માઈ તુને ઠાર, કરું પાર, મારી માર. તુજ૦

રામ વિના નવ રહું ક્ષણું, વનકુળ પહેરો અંગે
લક્ષ્મણ સીતા રામજી ગયા જાઈ તે સંગ,
લાવું સીતાને આવાર, સુમીત્રી રામ નીરધાર;
તુને કરું શ્રીટકાર. તુજાં

શત્રુઘ્ન—ધિક દુષ્ટા તેં આ શું કીધું બંધુને કાઢ્યો વનવાસ,
પણ ખરે નક્કી આ વળતે મારો નાંખું કાર;
મારી કાર કરું પાર, મારી માર, માર, માર, ધિકાં
(કરમાં તું દીલસાથ,)

મંથરા—કર માં તું તીરસ્કાર છોકરા (૨)
તને અતિ કર્યો બિપકાર. છોકરા.
નીતી વલોવી સાર નીચોવી,
આપી મેં ખુદી સારી તુજ સાર;
ત્યારે આ કામ થયું સુણ તારું,
નહીંતર થાત શું રાજ આ તારું;
જરા કરકર કાંઈ વીચાર. છોકરા.

ભરત—તારુંજ છે આ કામ પાપીણી (૨)
તને કરવી ઘટે છે કામ. પાપીણીં
મમ માતુને ખુદી નકારી,
તેંજ આપી બીધું સમજાવી;
નહીં તો આવું જાતેજ કાં બારી,
ઘટે જરૂર શીક્ષા તને થાવી;
તને પહોંચાડું યમ ધામ. પાપીણીં

મંથરા—કર્ય નહી તીરસ્કાર બ્રાતવું (૨)

મેંતો અતી ક્યોં ઊપકાર—બ્રાત૦
 વેણુ માને નહોંતું વળી મારું,
 આપી ખુદી મેં બ્રાત તું સાર;
 ત્યારે આ કાર્ય થયું સુણ તારું,
 નહોંતર રાજ્ય ન થાતજ તારું;
 માટે કર તું વીચાર—બ્રાત૦

શત્રુઘ્ન—દુષ્ટ ક્યું તે કમ પાપીણી (૨)

ખાધ નીમક ક્યું તે હરામ.

પાપીણી૦

ખુદી મારી માતાને નહારી,
 આપી દાસી તે જીંધું સમજાવી;
 નહોંતર આવું બને નહોં ભારી,
 વેણુ લાગે તારાં આ દુષ્પકારી;
 પહોંચાડું યમને ધામ.

પાપીણી૦

(થાઓ ઉદાસ પીતા.)

ભરત—હે શત્રુઘ્ન બંધુ મારા, સુણ વાતરે.

હે શત્રુઘ્ન૦

દુષ્ટ પાપીણી આ દાસી ઊભી,

તેનો નક્કી એ વિચાર (૨) (સુણ.)

હે શત્રુઘ્ન૦

માટે તેને બંધુ રે આપણે,

મારવો ઘટે છે માર (સુણ.)

હે શત્રુઘ્ન૦

ભરત—દશા આ શી થઇ મારી, કરમની છે ગતિ ન્યારી,

ત્યારે બંધુએ મળી, રમતા આરે કામ;

તેમાં લક્ષમણ બંધુને, વડીલ બંધુ મમ રામ,

ગયા છે વનમાં ભારી.

કરમ૦

બાંધવ મૂકી મુજને ક્યાં ગયા છે આપ,
 દેખુ નહિં હું આપને, પામું ધણા સંતાપ;
 આવો બંધુ આપ, આવારી. કરમ૦
 હે બંધુ તમવિણુ આ, ભરત ન બેસે રાજ,
 પીતા ગયા સુર લોકમાં, હે મારા શીરતાજ;
 દુઃખ પામું હું બંધુ બારી. કરમ૦
 ગીતી.

વર્ણન—સુણો હે ભરત બાપ, રાજ્યની ગાદી સુતી આ સમયે,
 માટે તમને કહું છું, ગાદી બેસી રાજ ચલાવો તમે;
 હે ભરત બાપ રાજ્યગાદી સુતી છે માટે રાજ્યગાદી ઉપર
 બેસી રાજ્ય વહેવાર ચલાવો.
 (માઠ.)

ભરત—ગુરુ કરો નહિ મુનેરે, એ ગાદી કેરી વાત;
 કદીકાળે આ ગાદી કેરું, પીઠ નહી હું નીર;
 જો ગાદીએ બેસું હુંતો હત્યા મારે શીરરે. એ ગાદી.
 ગુરુ ચાલો રામની પાસે, ગયાં ત્રણે જે ઠાર;
 જાવું મારે ત્યાં હવે નક્કી એજ વિચારરે. એ ગાદી.
 બંધુ થયું શું તાહરું સુઝે નહિ મને મન;
 મુજ અભાગીને તજી પીતા વચને ગયા વનરે. એ ગાદી.
 (ગીતી.)

વર્ણન—સુમંત પ્રધાન ચાલો, મળવા રામલક્ષ્મણને જઇએ;
 આવવું હોય જો, તેને કહો તૈયારી થઇએ.
 (લાવંણી.)

ભરત—ગુરુ મારારે વાત કહું હું તમને, ઉત્તર આપોને હમને

નમુ પાથેરે હે મગ શીરતાજ, ઉતર આપો હે મહારાજ.
મુજ માતાપર આજરે, કલંક આબું શું રૂપીરાજરે;
કહોને મને હે મહારાજરે,
તે સરવેરે વાત પુછું હું તમને. — ઉતર.

વપિષ્ઠ—કેકૈના કલંકની વાત કહી.

ભરત—અંધુ મુકી સિધાબ્યારે નિર્ભાગી ગણીતે મને;
ક્યારે ફરી મળીશરે, અરે અંધુ ક્યાં તમને;
કેકૈ કેરો તંન હું જાણી તજ્યા છે આજ;
સત્ય વચનને કારણે તજી ગયા આ રાજ;
વિના પ્રીયબ્રાત હે પ્યારા.....આ મારા.
જળે દિલ માંહી અંગારા.....થયા ન્યારા. અંધુ.

(માકું લગાડોતો.)

ગુહુક—થાઓ થાઓને સરદારો તૈયારતો થાઓરે;
તૈયારતો થાઓ તમે. (૨) થાઓ.
રામ લક્ષ્મણુ જન્મે બ્રાત ગયા છે વનમેહીરે;
તેમને મારવા માટે દુષ્ટો જાઓ તહીરે. થાઓ.
કોઈ લ્યો બાલા જરહીરે, સૌ ચાલો મન હરખીરે;
લ્યો કટારને તલવાર, અંદુક તે કમરસાર;
તીર કામઠાં તૈયાર કરી ચાલો હણુવારે. થાઓ.

(ક્ષત્રીકલંક.)

શત્રુઘ્ન—સુણો અંધુ તમેતો આજ એ દુષ્ટને હું ઠાર મારુંરે;
મને આજા આપો મહારાજ. એ દુષ્ટને.
આવા શોકમાં સામો થાય, એને જોઈ ઉઠે મને લાય;

માટે આજ્ઞા આપો આવાર.

એ દુષ્ટને.

કહું નાશ તેનો નીરધાર.

એ દુષ્ટને.

(હુજારો મેરે કાનકે માતી.)

સુમંત—સુણીરે બાધ મારી તમે વાત,

વન રાજાએ એ તમે જાણો;

રામદાસ સાક્ષાત.

સુણીરે.

માટે મારો નહીં તેહને,

પુછીએ જમ એને વાત.

સુણીરે.

ભરત—હે બાધ તું કોણ છે કહેને;

જોળખીએ ખરેખાત.

સુણીરે.

(કેરળો.)

ગુહક—સુણો સુણોબાધ મારા તમને વાત કહુંરે;

તમને વાત કહુંરે. (૨)

સુણો.

ગંગા તઠ ઉપર બાધ મારો છે સુકામ;

રાજા વનનો કહે છે મુને ગુહક મારું નામ.

સુણો.

અહીં થઇને સમયદ્રષ્ટ ગયાએ વન મહી,

પાર ઉતારતાં પહેલાં મેં તો સેવા કીધી અહીં. સુણો

ગીતી.

રહેશે સર્વ અત્રે, આજનો દીવસ જુહીઆં ગુજારો,

ધન્ય બાગરે મારાં ધન્ય ગણું હું દીન આજ મારો.

ક્ષત્રીકલકં.

લક્ષ્મણ—સુણો સુણો બંધુ આવાર, સૈન્ય લઇને સામે આવેરે;

મને રજા આપો નીરધાર.

સૈન્ય લઇ

અત્રે આવી રહ્યા વન માંય, જોઈ દીલે ઉઠેછે લાય,
 આશા કરો મને હે બ્રાત, નક્કી કરે જમને ધાત,
 માફ તેને નક્કી હું ઠાર, સૈન્ય લખ૦
 મને આશા આપો આ વાર. સૈન્ય લખ૦

ગજલ.

રામચંદ્ર—શાંત થાઓ શાંત થાઓ શાંત થાઓ બ્રાત;
 ક્રોધ નવ કરો તમે, કહુંછું સાચી વાત. કહુંછું
 દુઃખ નથી ક્રોધ આપણો, એ લધુ બ્રાત;
 ભરતને શત્રુધન બન્ને, આવેછે સાક્ષાત. આવેછે.

કલ્યાણ.

ભરત—કહું પ્રભુ હવે પધારોને આવાર,
 પુરે આવી પ્રબળને પાળોને નીરધાર;
 કામ પુરે કરો તમ દાસતું, વિનાંતિ ધરશે આજ,
 કલંક શીરે આગ્યું મારે, ઉતારો મહારાજ. કહું પ્રભુ
 હું અપરાધી આપનો માટે રાખો શરૂં નાથ,
 દીનદયાળા સ્વામી જાલો દીનદાસનો હાથ. કહું પ્રભુ
 છો દયાળુ નિર્મળ પોતે, અજીત બોધ અગાધ,
 ચાલો સાથે પ્યારા પુરમાં, ક્ષમા કરી અપરાધ. કહું પ્રભુ

૨ માઠ.

રામચંદ્ર—હે આગ્યો વનમાં આજરે, હું સત્યતાને કાજ,
 વચન કીધાં જોટલાં તે, બંધ માન્યાં સત્ય.
 આપણા કુળની રીત, તમે જાણોછો અગત્યરે. હું સત્ય.
 તે માટે નહિ જાંગ મારે તાત કેરું વચન;

કલંક લાગે કુળમાં પુસ્વજ નરકે પતાન રે.   હું સત્ય
 પીતાનું પણ રાખવા, નીકલ્યો વન મોઝાર;
 વચન કારણે પીતાશ્રીએ, પ્રાણ તબ્યા નીરધારે   હું સત્ય
 પંજખી ઠેકા.

ભરત—જંધુ સેવકની વાત સુણો દયા કરીરે,
 દુષ્ટ કેકે કેરો તનરે, સ્વામી મારા લીધે વનરે;
 ધીક ધીક મુજ માત.....

રામચંદ્ર—.....જંધુ તું સુણને વાત,
 ગાદીએ બેસો આજા મારી શીરે ધરીરે.   જંધુ

ભરત—તમ વીણ નય્રમાં જાગીરે, તો માતુ ગમની થાગીરે,
 સીતા લક્ષ્મણને આપ, ચાલી ટાળો સંતાપ;
 સેવક વિનતી કરે દીલે ધરો જરીરે.   જંધુ
 લાવણી.

રામચંદ્ર—જંધુ થાએ નહી (૨) અધર્મીત કર્મ અસત્ય,
 એક બાણ પત્નીવ્રતને એક વચન મુજ સત્ય;
 કદી મેરૂ ચળે (૨) પશ્ચિમ ઉગે જો સુર,
 પૃથ્વી અવળી થાય વરસે ચંદ્ર અગ્ની તુર;
 હું આવું નહિ (૨) એ થાય કદી પરમાણુ,
 વચન બાંગ થાએ નહિ, સુણ સાચે સાચી વાણ;
 માટે જાઓ બાધ (૨) અવધપુર મોઝાર;
 રૂડી રીતે પાળજ્યો, સૌ પ્રજાને પરિવાર.

રામચંદ્ર—હે મુની મહારાજ હવે સંધ્યા વખત થયો છે
 માટે ચાલો જઈએ,

વાદમીક—હે વપીષ્ઠ રૂપિ હું યજ્ઞ માટે સામગ્રી લેવા જાઉં.

(ગીતી)

ભરત—હે અગ્નિ માતૃશ્રી લેજો ભોગ આવ્યો તુજ પાસ;
જ્યાં હું જન્મ પામું, ત્યાં હું થાઉં રઘુવીરનોદાસ.

(ત્રીતાળી)

વાલમીક—સુણ બક્ત શીરોમણી ભર્ય, એવો લાવીશ નહિ મન અર્થ.
તારી વિશ્વમાં રૂડી ખ્યાત, નથી કહેતું કો ભુંડી વાત.
સાક્ષાત શ્રી હરિ એ રામ, અવતર્યા કરવા દેવનું કામ.
ભૂમી તણો ઉતારવા બાર, અસુર તણો કરવા સંહાર.
રાવણ મારીને આવશે ઘેર, સુખ પામશે ત્યારે બહુપેર.

રામચંદ્ર—હે લક્ષ્મણવિરા ભરથ લાઇ ક્યાં ગયો છે.

(એટલામાં રૂપી આવી)

(ગીતી)

વાદમીક—અગ્નિમાં હોમાવા, ગયા ભરતજી સુણો આપ કર્ણ;
જો ન હોત હું પાસે, તો નક્કી તે પામતરે મર્ણ.

(દક્ષણી લાવણી)

રામચંદ્ર—ભરત બાઈરે, શોકાતુર ન થાવુંરે,
પીતા વચન, ત્વરીને મન, આવીઓ વંત;
જાણે તંન, પણ પાછો ન આવુંરે.
ગદ્ગદ છો ધણી તમને શું કહીએરે,
મારી વાત, ખરેખાત, માની બ્રાત;
લઇમાત, વડીલ આગામાં રહીયેરે.

ભરત૦

ભરત૦

(ત્રીતાળી.)

ભરત—શ્રીરછત્ર અરે મહારાજ, સાથે લ્યો ગતે સેવા કાજ.

રામચંદ્ર—એમ થાય નહિ મારાવીર, આજ્ઞા પાળી મારી મતિધીર.

ચૌદવર્ષ પુરાંરે પાવન, તેથી અધીક ચૌદરેદન;

પંદરમા દિવસ મધ્યાન, હું મળીશ દહ તને માન.

સાચી અવધ કરૂં અહીં, તારે આવીશ હું પુરમહી.

(ભરથરી.)

રામચંદ્ર—ગુરૂ પધારોને પુરવિષે, તેડી સરવે સાથજી,

સર્વ રાજ્ય પ્રજા જાંધુને, પાળજ્યો હે મમ નાથજી

પધારો પુરમાં હે ગુરૂજી.

તમારે ભરસે ભરત શત્રુધન, રાજો મુસ્તકે હાથજી,

ઘટે તેવી શીખામણુ દેજો, સમરથ છો મુનીનાથજી. પધારો.

તમે હમારા પીતા સમ છત્ર મુગટમણિ જાણુજી,

ગુરૂ પીતામાં ભેદ નહિ, કહે વેદ પુરાણુજી. પધારો.

વપિષ્ઠ—હે મમ જાંધુ રામજી, થાશે સહુ રૂડાં કાજજી;

પણ પતિજ્ઞા ભરતે કરી જેસશે નહી રાજજી;

સુણી પ્રભુ મારી વાતરે.

ભરત—નંદીઆમ પાસે તપ કરે, મૂકી માયા જાંજળજી,

અવધ વીતે આવશે નહી પ્રાણુ મળું તતકાળજી;

જાણશ હવે હુંતો વતમાં.

(પામ્યો પામ્યો.)

રામચંદ્ર—જ્ઞાને (૩) મુઝાઓ બ્રાતરે, કહું આપને ખરેખરી વાત.

પંકજસમ મુખ કરમાણું તારું, અંતર અતિ અકળાયે મારું,

પુરીથયે (૩) અવધ આવશુ વર મિથ્યાકર નહિ તાત. શાને૦
 પાદુકાઓ ગાદીએ સ્થાપો, રાજ્ય ચલાવી દુખજ કાપો;
 જાઓ (૩) બંધુ સુમંતરે શોચ કરશો નહિ હે બ્રાત. શાને૦

(સીતાજીના મહીના.)

સુમંત—મારા પ્રાણજીવન હે રામ, મારા પર દયા કરો,
 મુજ ગરીબની વિનતિ આજ અવજો તમે ધરો;
 આ ભરત શત્રુદ્ધન જે બ્રાત ધણું તમને કરગરે,
 દયા લાવો હે દીનાનાથ, આપ વિયોગથી મરે;
 આપ વિયોગથી હે રામ પીતા ગયા સ્વર્ગમાં,
 ધણું દુખ થયું છે આજ સજનોના વર્ગમાં;

(રામશ્રી.)

રામચંદ્ર—રાજ્ય ચલાવો રૂડી પેરે, પીતાના જેવી રીત;
 ન્યાયે કરીને વર્તજો, નવ કરશો વીપરીત,
 સુજો સુમંત શત્રુદ્ધનજી.
 દૈવે આપી ધણી સંપત્તી, તેનું કરવું નહિ માન;
 જગત સહુ એક આત્મજો, પુણું દ્રષ્ટી સમાન. સુજો૦
 પરનું ભુંડું જો ચીતવશો, પામો દુખ અપાર,
 પ્રજા પાળજો રૂડી રીતે, ચલાવજો વ્યહવાર. સુજો૦

(ભરથરી.)

રામચંદ્ર—માતૃશ્રી મંદીર પધારોને રાખી ધીરજ મંનજી,
 શીતજી જળ ફળ અહીં ખાવાં કરવું ભૂમી સયંનજી. માતૃ.
 કૌશલ્યા—હે મમ પુત્ર શું કહું, હાય તુજને હે રામજી,
 સર્વ વિધીયે અવળું કર્યું, જગાડ્યું બધું કામજી;

સુખી રહેજો તમે રામજી.

રામચંદ્ર—ચૌદ વર્ષ વીતે આવશું, કરશે ચીંતા ન મારીજી;

સર્વ ઠેકાણે જ્ય પામીશું, આશીશ ફળશે તમારીજી. માતૃ.

કૌશલ્યા—હમારી સંભાળ લેજો તમે, રધુકુળના દીપજી;

ત્રણે વીખુટાં થશે નહીં, રહેજો સદા સમીપજી. સુખી.

રામચંદ્ર—આપના પ્રુન્યે કરી માતા, કુશળ થશે સહુ કાજજી;

ગુરુ સુમંત શત્રુદ્ધન તો ચલાવશે શુભ રાજજી. માતૃ.

કૌશલ્યા—અરે બાપ બાળપણમાં દેવે દોષો વનવાસજી;

મારી મીઠી ક્યારે મળશું, ક્યારે બેશ્વસું પાસજી. સુખી.

(ત્રીતાળી.)

બ્રાહ્મણ—સુણો રામ જાઓ ખીજે વંન, હમારાં ધર થાય પતંન,
ખર દુખર ત્રિશિરા જેહ, નારી સારી દેખી આવે તેહ;
માટે જાઓ નમી કહીએ પ્રશ, નહિતો જમ્યે હમે દુર દેશ.
હમો હરત જેડી કહીએ તમને, ધણું દુખ દેશે તેઓ હમને.

(મહી નથી લેવું રે.)

વાદમીક—વિપ્ર આ શું બોલોરે, વિચારો જરીરે (૩)

પ્રભુ આવ્યા તેથી, રાક્ષસે સતાવ્યારે (૨)

શું બોલો વચનરે.

વિચારો.

રામચંદ્ર—માર ઉતારવા દુષ્ટોને મારવારે (૨)

આવ્યો ઉર્વી માંહીરે.....

વાદમીક—.....વિચારો જરીરે,

રામચંદ્ર—અલ સુત જાઓને, દુખી નહિ થાઓરે (૨)

વાદમીક—સમજો અલ કુમારરે.

વિચારો.

(સુંદર શામળીયા.)

રામચંદ્ર—શુર મારારે આશા આપો હમને,

કહું હું પ્રભુજીરે, નહિં જાવા દેહી તમને;

વન માંહી કામછે બારે, હણવાછે રાક્ષસ મારે,

રજા આપો અભારે.

શુર૦

ત્રણ જણાં રહેજ્યો સાથે, કામ દીન પધારશો નાથે,

ધરં વચન મમ માથે.

શુર૦

(માઠ.)

વાલ્મીક—પ્રભુ મારા વહેલા આવજોરે,

મારો પાવન કરશો મુકામ.

પ્રભુ૦

વહેલા આવજો સુખી થાજો, ત્રણ જણ સંગાથ,

પણકુટી મમ પાવન કરશો, વહેલા પધારી નાથ (૨) પ્રભુ૦

જે કાર્યે હું નીકલ્યો તે, પુર્ણ કરવું મુન્ય,

આપ ગયેથી અત્રે મુને, લાગશે સર્વ શુન્ય (૨) પ્રભુ૦

લક્ષ્મણ—ભાઈ રાક્ષસ આવ્યો, મારું તેને અતિ હું માર;

આપણો વેરી દીસે, આપો આશા મુને આવાર.

(ત્રીતાળી.)

જટાયુ—મને મારો શું કરવા રાય, મેં નથી કર્યો કાંઈ અન્યાય;

આપ કોણ અને શું નામ, કોણ જાત વસો કોણ ઠામ;

લક્ષ્મણ—અયોધ્યા પુરી તે મમ ગામ, રામ લક્ષ્મણ છે હમનામ;

દશરથ તાંન છીએ હમો, કોણછો ભાઈ કહેશો તમો;

જટાયુ—અરણ્ય પુત્ર હું છું બળવાન, જટાયુ એવું છે મમ નામ;

દશરથ મારે બંધુ પ્રેમ, તેમની કહો કુશળપ્રેમ.

જટાયુએ પંચવટી ખતાવી ત્યાં આવી પંચવટીમાં રહેવા નિચાર કરે છે.

(થાઓ ઉદાશ.)

રામ—કેવું રમ્ય મનોહર ઠામ,

આનંદ આપેરે.

કેવું.

શ્રમીત મનને સુખો મળે છે;

આવે હૃદયમાં હામ (પ્યારા બંધુ) (૨) આનંદ. કેવું.

કેવી વૃક્ષોપર વેલી ચઢીને;

જુઓને જુકે થું જામ (સીતા તમે) (૨) આનંદ. કેવું.

સીતાજી—મધુર ધીમો વાય છે વાયુ;

આપે છે ઊરે આરામ (પ્રાણપતિ) (૨) આનંદ. કેવું.

લક્ષ્મણ—મન પ્રસન્ન મકાનજ સાર,

કરવો ઘટે છે મુકામ;

રામ—હાહા અહીં કરવો ઘટે છે મુકામ. આનંદ. કેવું.

(પંચવટીમાં રહ્યા.)

(ગીતી.)

શંખર—તપ કરવા હું બેસું, કાળશસ્ત્ર શિવ પ્રસન્ન થઇ આપે;

કહું દેવોનો નાશ, સકળ કામ થાય શિવના પરતાપે.

(લક્ષ્મણે વાંસનું ભોથું બાણી શંખર ગાયો.)

(ત્રીતાળી.)

લક્ષ્મણ—જેટ બંધુ સુશો મારી વાત, કોઇ રૂપીની કીધી મેં ધાત;

રામચંદ્ર—બાણેજ રાવણનો એ હામ, તપ કરતો શંખર તેનું નામ.

પુત્ર સુર્પનખાનો તે બાણ, તેને માર્યો તમે નીરવાણ.

માટે સાવધ રહેવું બાધ, નક્કી અસુર કરશે લડાઇ.

(ગીતી.)

સુર્પનખા—અધોર સ્વપ્તુ આબ્યું, થયો નિશ્ચે મમ સુત નાશ;
ખોળ મારેતો કરવી, ચાલને જાઉં શંખરની પાસ.

(ક્ષત્રીકલંક.)

જેણે પુત્રનો ક્યો છે નાશ, તેને તો શોધી જશ્વદી માફરે.

ચાલ જાઉં જાઉં તેની પાસ. તેને.

દુને ખોટું ક્યું છે આ કાળ. તેને.

માફ ત્યારે ઓલાય મમ દાઝ. તેને.

કાંઈ કપટ કરે આવાર. તેને.

ખતું સુંદીર નાની હું નાર. તેને.

કરે લગ્ન તેની સાથે આજ. તેને.

પછી સાધીશ માફ કાળ. તેને.

(સુંદીર સ્ત્રી થઇ લક્ષ્મણજી પાસે ગઇ.)

સુર્પનખા—પ્યારાજી કહો દેશ ક્યો વેશ ખુબ ન્યારો,

વેશ ખુબ ન્યારો દીશેછે ડોળ પ્યારો. પ્યારાજી.

મોહીત થઇ જોઇ મુરતી તમારી (૨)

કામામિથી તો ઉગારો. પ્યારાજી.

પાણી ગ્રહણ કરો પ્યારા પીયુજ (૨)

લક્ષ્મણ—મૂકીદો ખોટા વિચારો.

સુર્પનખા—પ્યારાજી.

લક્ષ્મણ—સુણ સુંદરી સાચીરે વાત, તુતો વરવા ઇચ્છે સાક્ષાત.

મારે માથે વડીલછે અત્ર, રઘુવીર સીતા શીરછત્ર.

તેહ આગા વિના ના પરણાય, કદી પૃથ્વી રસાતાળ જાય.

(૯૭)

ખતાવો તેમનો મને ઠાગ.....
.....પેલી પંચવટીમાં મુકામ.

(બનજારો.)

સુર્યનખા—તમે સાંભળો આજે આઠ, વાત કહું તમને બાઈ,
લક્ષ્મણ સાથે મુને પરણાવો બાબીજી દ્યોને એ દહાવોરે;
હું ઘણીધું દુખદાઈ. વાતકહું
તમે સ્ત્રીની ગતિ સહુ જાણો, માટે દયા મુજ પર આણોરે,
મને કરો અતિ સુખકારી. વાતકહું
માટે પરણાવો રંક જાણી, હુ દેરાણી તમે જોડાણીરે,
પછી રહું સુખેથી આંધ. વાતકહું

(ગીતી.)

સીતાજી—સાંભળશો મમ સ્વામી, કન્યા આવીછે વરવાને આજ;
બંધુને પરણાવો, રહી સુખે કરશો સહુ કાજ.
રામચંદ્ર—હે સ્ત્રી જ તુને લક્ષ્મણ વિચાર કરીને પરણશે. ના
મુજને હાથમાં લખીઆપો પછી રામચંદ્રે બરડામાં દર્મ વતા
કાન નાક કાપવાનું લખી મોકલી.

(કેરખો.)

સુર્યનખા—લાવી સનાચાર આજે તમે પરણો મુનેરે
તમે પરણો મુનેરે. (૨)
તમ બ્રાતનો ગ્રેખ જોમને વરશો મુજને આજ,
બંધુની આજ્ઞા ઉકારી કરશો રહુ કાજ. લાતી
ધશ્વરે જોડું મેળવ્યું જોઈએ તેવું આવાર,

માટે મુને પરણો મારા બાગ્યતણો નહી પાર. લાચી
લેખ જોઈ લક્ષ્મણે કાન નાક છેદી નાંખ્યાં (ભયંકર સ્વરૂપે થઈ.)

(ગીતી.)

સુર્યનખા—હાય હવે શું કરવું, આ દુખથી હું પામી મન ત્રાસ;
ચાલ જઈ હું જાઉં, ખરદુખર મમ બંધુની પાસ.

(ક્ષત્રીકલંક.)

સુર્યનખા—ધિક ધિક બંધુ તને આજ, વૃથા શીદ જીવોજો તમેરે.
લેશ નથી આવતી કંઈ લાજ. વૃથા.
કર્ણ નાસીકા ગયા મારા હાય. વૃથા.
તમે જોઈ મારી આવી સું દશાય. વૃથા.
તુજ માટે ગઈતી હું આજ, એક સુંદરી લેવા કાજ.
કાષ બળીયાછે બે વીર, હવે નથી રહેતી મને ધીર.
ધિક ધિક તમને ધિક્કાર. વૃથા.
જઈ મારીનાંખો તેમને ઠાર. વૃથા.

(રામચંદ્રે ખરદુખર ત્રિશિરા સર્વનો સંહાર કર્યો.)

(ગીતી.)

સુર્યનખા—હાય હવે શું કરવું, બંધુ વિયોગે ઉપજે પરીતાપ;
અરજ કરું રાવણને, જોયા કરી દુખ માફ કાપે.

અંક ૬ છઠ્ઠો.

સુર્યનખા—ધીક મુરખ તું અત્રે જોડો, લાજ નથી તુજને લગાર,
મારાં કર્ણ નાસીકા છેદીયાં અરે આણીવાર;

મારી માર છેલ્યાં આવાર એણે ઠાર ઠાર ઠાર.   ધિક
 તારે કાજે હુંતો ગધતી દંડકવનની મોઝાર,
 વીર પરાક્રમી મહા જન્ને રહેછે તે ઠાર;
 સુંદર નાર રૂપ અપાર નીચે ધાર ધાર ધાર.   ધિક
 માટે જલ્દી હે ગમ જાંધુ તાકીદથી તું થા તૈયાર,
 જલ્દી જઈ હરણ કરી લાવ સીતાનાર;
 તો આ ઠામ, રાવણ નામ, તારું સત્ય પ્રમાણ.   ધિક

(ત્રીતાળી.)

રાવણ — સુણો ગામા તમે મારી વાત, હું આવ્યો કમછે ખરેખાત,
 રામ લક્ષ્મણ સીતારે નાર, રહે ડંડકવન મોઝાર;
 તેમણે સુર્પનખા જહેન જોહ, કર્યું નાસિકા છેલ્યાં તેહ,
 માટે મૃગ થઈ જતું ઉઠ, આવશે મારવા રામ પુંઠ;
 હરણ કરી જાણી લોક માંહે, રામ આવશે મારશું ત્યાંહે.

(લાવણી.)

મારીચી — હે રાવણ પુર્વે (૨) યજ્ઞ રક્ષણે આવ્યા જોહ,
 ધણા રક્ષસ સાથે માર્યા સુગ્રાહને તેહ;
 એક શરે ભેદી (૨) તાડીકા કર્યું કૃત્ય લાંહે,
 શર તણી ઝાપટ લાગી, પડ્યો આવી આંહે;
 તુજ રહે પરથી (૨) ગ્યંજક પડેતું જોહ,
 જાગી તુને જીવાડ્યો ભુલી ગયો શું તેહ;
 માટે હે રાવણ (૨) હર મીત્રી રઘુવર સાથ,
 અભય કરી સ્થાપશે, મુકશે મુરતકે હાથ.

(ક્ષત્રીકલંક.)

રાવણ—અરે મુરખ દંભી દુષ્ટ ઉઠ નહિંતો આવી જન્યુંરે,
કરી રામની ખોલે પુઠ. ઉઠ નહીં
રામ મનુષ્યના બાર, માઈ કહ્યું માન આવાર,
આ વખત મનમાં વિચાર. ઉઠ નહીં
નકી મારીશ તુંને આ ધર. ઉઠ નહીં

(ગીતી.)

મારીચી—ચાલો બાણેજ મારા, કરવું જલ્દી ધારેલું કામ,
પુરણ કરી આપું, રાખ મનમાં બાણેજ તું હામ,
(મારીચી મૃગ થઇ પંચવટી આગળ આવ્યો તે જોઇને)

સીતાજી—હે નાથ મૃગ આ જાયે (૨)

ચીંતા મુને જહુ થાયે,
ત્વચા જોઇ વ્યાકુળ થઇછું, ઘેલી ગાંડી જની ગઇછું,
મૃગ મારો અર્થ સારો.

વિચાર વિચાર.....

.....હે નાથ.

ધ્યારા મારા ક્રોધ કરી, શસ્ત્ર ધરી, વન ફરી ત્વચાહરી,
સખુર સખુર.

.....હે નાથ.

રામચંદ્ર—અર્મની આળી શી અંગે, ક્ષત્રી જાતમાં ક્યાંક નથી જાણી.
મિથ્યા રૂપને મોહી, મોહપાશ્વ શું પામ્યાં હે રાણી.

(કેરળો.)

સીતાજી—ચુલ્લો ચુલ્લો સ્વામીનાથ, તમે વાત મારીરે. (૨)

મૃગ મારી કંચુકી, શીવડાવો મારે આજ;
 ધનુષ્ય જાણુ કરગૃહીને, કરોને મમ કાગ. સુણો.
 હું જાણું તમ હેત કેવું છે, સસ કહું આવાર;
 કંચુકી પહેરી જીવું છે અવધપુર મોઝાર. સુણો.

(આવી વાત શી કરવી તમારે રાણી.)

રામચંદ્ર—આવી વાત શી કરવી તમારે રાણી. (૭)

સીતાજી—મુજ મન એછે મૃગરે સારો,
 માટે તેને તમે સંહારો.

રામચંદ્ર—હારો મારો ધારો તમારે રાણી આવી.

સીતાજી—હવે અયોધ્યા માંહીરે જીવું,
 એ કંચુકી પહેરી હું આવું.

રામચંદ્ર—જીવું આવું ન થાવું તમારે રાણી આવી.

(નથી જડવું.)

સીતાજી—નથી રહેતી હામરે. (૨)

જોષ આવો મૃગરે. નથી.

અરે સ્વામી હું વાટ જોઈને જોડી હતી આવારે,
 ના કહોછો તમેરે હવેરે.

કરો આટલું કાગરે. નથી.

આવી ત્વચા જોષ દીલમાં ખુશી થઈ હું બારીરે,
 આંવા મૃગરે નધારે;

વિશ્વમાં કાઈ કાગરે. નથી.

રામચંદ્ર—તું આ શું જોલે પ્યારી સમજેના,

સીતાજી—મૃગ મોહ કરે છે બારી.....

રામચંદ્ર—.....બોલોમાં.

સીતાજી—પીતા માહરા પાસ હોયતો આશ પુરી કરે મારી.

રામચંદ્ર—બસ, બસ, બસ, બસ;

બોલ અંતરમાં સાલે ગજરાના;

હું જાઉં સત્વરથી નારી અધીરી કાં.   તું આશું.

રામચંદ્ર—ઠહાલા વીર રહેજે ધૈર્ય ધારી. (૨)

અસુર ફરે છે માટે સજ્જ થઈ રહેવું;

મન હોંમત નહોં હારી.   ઠહાલા.

મૃગ હણવા હું જાઉં છું, ડરીશ નહિં હે જાત;

પણ જાંધુ તુજને કહું, સાંભળ મારી વાત;

મૃગ મારી જલ્દી પાછો આવું છું હું અહીંઆં.

સાચવ જનક કુમારી,   ઠહાલા.

અસુર અતિ જાળવાન છે, ફરતા આણે ઠાર;

સજ્જ થઈ સાચવજે, આ મમ પ્રાણ આધાર;

હોંમત રાખીને રહેજે આવું છું હું જલ્દી,

લક્ષ્મણ—આગા શીરપરધારી.

ઠહાલા.

(રામગ્રી.)

સીતાજી—જાઓ તમે હે દીયરજી, હાંક મારે તમ વીર;

અસુર કરા સંકટમાં આવ્યા હશે રધુવીર.   જાઓ.

ભાઈ વીણું કોણ બીડજ બાગે, રણમાં જઈ આજ;

માટે આજસને મુકીને કરો બંધનું કાજ.   જાઓ.

જાઓ દીયર ઉતાવળા પોકારે તમને રામ.

લક્ષ્મણ—કો આવી હરી જાએ, ને વિદન કરે આ કામ;
માટે નહીં જાતું અહીંથી.

(માકું લગાડોતો મારા.)

સીતાજી—આવું વદતાં તમને નથી આવતી લાજરે;
બંધુનું ભુંડું ધમ્મજો છો, જોષ આવે દાઝરે. આવું.
જાણ્યું જાણ્યું તમારું આવું ઉપરનું હેતરે;
તમારા મનમાં કાંઈ અંતર કપટ સમેતરે. આવું.

(રામશ્રી.)

લક્ષ્મણ—તમે માતા સુત આપનો એવું જાણી મન,
ધન્ય જાણી સેવા કરું નથી કપટ સ્વપન;
અરે માતૃશ્રી આ શું વદો,
પણ માતા ઘટે નહીં તેવાં કહ્યાં આપે વચન;
શું કરું રામ પાસે નથી, નહિતો પાડત તંન. અરે.
હમો આવ્યા વિના જનકી, નીકજો જો બહાર;
રામચંદ્રની આણ છે, સત્ય કહું નીરધાર. અરે.
આણ જોળંગી હમો વિના, મદીમાં પેસે જોડ;
બળી બસ્ત્ર થજો તે પ્રાણી, નિશ્ચે કહું છું એહ. અરે.

(ત્રીતાળી.)

રાવણ—કોણ છે ને કયું તારું ગામ.....

સીતાજી—.....ક્ષત્રી પુત્રી સીતા માં નામ.

રાવણ—કોની સ્ત્રી છે તું સુકુમાર.....

સીતાજી—.....દશરથ પુત્ર રામની હું નાર.

રાવણ—એકલી છે તું કેમ આ વંન.....

સીતાજી—.....કંઈ કપટ દીસે મુજ મન.

રાવણ—બીક્ષાતું છે મારે કામ.....

સીતાજી—.....જેસો હવડે આવશે મમ સ્યામ.

આકાશવાણી—હે જગતજનુની જાઓ, લંકા વિશે તમેતો નિરધાર;
હમારા બંધ છોડવો, રાવણ કુળનો કરાવી સંહાર.

(મેનાવતી માતા.)

સીતાજી—હ્યોને બાવાજી આપું બિક્ષા તે પધારો તમે.

રાવણ—ગજગમની આપો બિક્ષા તમે તે લેશું હમે.

સીતાજી—અતિત ન હોયે બાવા તુંતો, કપટી તારી જાત;

સત્વરથી તું કહેને સાચું, નહિતો થાશે વાતરે. હ્યોને.

રાવણ—ચરે હરહર. મૈયા મેહું, અતિથી કહું સચ બાત;

હુધાથી મેં આતુર હું તું બિક્ષા દેને હે માતરે. હ્યોને.

(માલીની.)

સીતાજી—વચન સરવ સાચાં, માન્યાં નહીં મેં જો વાર;

છાગ કરી લઇ ચાલ્યો, દુઃખ પામું અપાર;

ઝટ ઝટ ઝટ ધાઓ, સ્વામી મારા અહીરે;

દુખ અતિ મુને થાયે, તે ખગાએ નહીરે.

(સીતા હર્ણ કરી લંકામાં જતાં.)

(ક્ષત્રીકલંક.)

જટાયુ—અહ્યા દુષ્ટ ઉભો રહે તું ચોર, ધીકજ ધીક ધીક તુનેરે;
તારો ઉતારી દઉં હું તોર. ધીકજ.

બ્રહ્મવંશમાં પ્રગટયો ચંડાળ, તુંને જોઈ ઉપજે મને કાળ;

ધીક તારૂં ડહાપણુ આવાર.

ધીકજ.

તુજ તપ તેજ જળ ધિકાર.

ધીકજ.

રામચંદ્ર—કેમ આવ્યો તું થઈને ઉદાસ.

ઝટ કહે સીતા નાર મુકી કોની પાસ.

લક્ષ્મણ—એકલાં તે છે.....

રામચંદ્ર—.....શું તું કહેછે.

તજ આવ્યો બ્રાત, કહે ખરી વાત,

મનની-તનની-કહે ધીર ધીર.

કેમ૦

(જુલજુલ.)

લક્ષ્મણ—જંધુ મારા તમેરે ચરે, કહું વાત સુણોને ખરે,

આપની આજ્ઞાથી વળી, રહ્યો મઠીની માંલ;

મારૂં નામજ લેખને, સાદ પાડીયો ત્યાંય,

કોઈ અસુરે, ચરે હાયરે, વચન સાંભળી ઉઠે લાયરે. જંધુ.

જનકીજીએ મુજને, અધરીત કલાં વચન,

શું કરે જંધુ આપ નહીં, નહીંતો પાડત તન;

મુને વચનો સહન નવ થયાં એવાં વચનો તેમણે કલાં. જંધુ.

(લાવણી.)

રામચંદ્ર—હિ જંધુ મારા (૨) નહીં શોક ધરો આવાર,

સ્ત્રીનાં મન અધીરાં ઘણાં ધીરજ ધરો નીરધાર;

શોક તજો તમે (૨) 'પુન્ય પવિત્ર જંધુ મારા,

ધીરજ રાખો મનમાં છો મુજ પ્રાણથી પ્યારા.

(૧૦૬)

(માદ.)

રામચંદ્ર—અરે શું કહું બાઈ અશુભ આજે શુકન સુચવે,
જાણે કાંઈ જાણે કાંઈ જાણે કાંઈ કાંઈ;
અશુભ (૩) મુને શુકન છે દુખદાઈરે. અરે૦
ફરફર ફરકે અંગજ માંડે ડાખી બાળુનુરે આજ.

લક્ષ્મણ—ધરધર ધીરજ એ બ્રાત હે મારા, શોક કરો નહી મહારાજ;

રામચંદ્ર—માહું થશે માહું થશે.....

લક્ષ્મણ—.....નહી, નહી, નહી.

રામચંદ્ર—એગ લાગેછે મુને શું કહું તુને, પ્રીય બંધુ અરે. અરે૦
અધાર મનમાં પક્ષી બોલે, શબ્દ લાગે દુખદાઈ,
ચાલો હવે વહેલા જઈએ, પર્યટુટીમાં ભાઈરે. અરે૦

(મહા જીલમ જગત માંહે.)

રામચંદ્ર—થયું દુખ બંધુ બારી, ગયો હણું કરી નારી,
અરે હાં.....હાં.....હાં.....હાંહાં. થયું૦
વન વન ભટક્યા શોધ મગી નહીં હવે ગયો હારી,
ગઈજનક કુમારી...પ્રાણ પ્યારી...મળે ક્યાં ના...રી. થયું.
તર પહાડને પુછીયું ઊતર નાપે જોહ,

લક્ષ્મણ—શોધ માટે ચાલો પ્રભુ, શીદ પીડાછો દેહ;
બધુ ગમ આપણી લાજ, થયું આ કાજ અરે આવ...રી. થયું.

રામચંદ્ર— (ગજલ.)

હાય બંધુ આ-વખતે આતે શું થયું,
સીતા નાર નથી નિશ્ચે કો હરી ગયું;
ચંદ્ર મુખી ક્યાં ગમ તું દે મુને દરસન,

મેં તને દુભી નથી શું સાચી તું મંન;
 હે જનક તનયા તું સુંદર સુકુમાર,
 ગોરી ગજગામીની મમ પ્રાણ તણી આધાર;
 કાણુ તુને હરી ગયું કોણે લીધી લાજ,
 અરે દૈવ રૂઝિયો, શું વીપરીત થયું કાજ;
 ચંદ્રને વીધુ હું બંધુ લાવ સરને આપ,
 તે કીરણો બાજે મુને પામુંછું પરીતાપ.

(લાવણી.)

રામચંદ્ર—કેમ નથી દેખતો બાઈ પ્રીયા મુજ પ્યારી,
 શું ભૂલ્યા અરણ્યની રાહ થયો દુખકારી;
 શું થયું અરે ક્યાં ગઈ મને તું મેલી,
 તુજ વીના માહરી દશા થઈ છે ઘહેલી;
 તુજ વીના પ્રીયા બન્યો અંધ દિશા નવ સુઝે;
 થયો જખમ વિયોગે ધાવ હવે નહીં રહે,
 રંગઈ ઉડી સૌ આશ રહીછે નિરાશા,
 થા દુર હવે હે પ્રાણ રહી શું આશા.

• રામચંદ્ર લક્ષ્મણ સીતાજીને શોધતા વનમાં ફરે છે.

રાવણ—છોડી દે હઠીલી હઠ તારો, સ્વામી કહેને પ્યારી તું મારો;
 બહાલી તું મારી, ઝટ થાને નારી. છોડી૦
 પટરાણી કરું હું તો પ્રીતે, માની જાને તું ખચીતે;
 મંદોદરી સેવા કરે.....

સીતાજી—.....ધીક ધીક ધીક.

રાવણ—સ્વામી ઝટ કહેને તુંતો.....

છોડી૦

સીતાજી—ચુપ ચુપ ચુપ.

સીતાજી—નથી કરતો કાંઈ વિચાર,

સમજ મન લગારે

નથી૦

ક્ષત્રી પુત્રી પીડ્યામાં પાપી, સાર નહી લગારે. નથી૦

દેખું છું હું અવધ ખીડારી, અવર જન કાઢુ ધીકારી,

રાવણ—રઘુપતિ ધારી પતિ, રહેજે તું સદાય સતિ;

સીતાજી—તારી રતિ કરું ગતિ દુષ્ટ ગમાર.

નથી૦

રાવણ—હવડાં રહે તું અત્રે વિચારી, વળતી તુને કરીશ નારી,

સીતાજી—નારી નારી બોલ નહીં, સીંદને સતાવે અહીં,

શીયાળથી સીંદ કાંઈ નથી ડગનાર.

નથી૦

(ગીતી.)

જટાયુ—મહારાજ ગતિ આ મારી, કરી દશાનન લંકાપતિ મંદ;

મળવા પ્રાણજ રાખ્યા, દેહ મુક્ત થઈ રઘુકુળના ચંદ.

કરી હરણ સીતાનું રાવણ ગયો લંકાનો માંહી;

યુદ્ધ કર્યું પણ તેણે, પકડી વિકળ ક્રીધો છે આંહી.

(કબંધને બાણવતી માર્યો એટલે દિવ્યરૂપ થઇ.)

(ત્રીતાળી.)

કબંધ—કસ્યપ સુત દતુજ વેશ મારો, મુનિ બીન્યા ક્રીધો મેં હોપારો;

સર્વ મળી દીધો મને શ્રાપ, તું કબંધ થજો મતિ પાપ.

અનુગૃહ પુછ્યો મેં જવાર, રૂપી કહે રઘુકુળમાં અવતાર;

રામ મારશે તુજને બાણ, ગતિ આપશે પુરૂષ પુરાણ.

ઈંદ્રે વૃજ માર્યું પછી નેટ, શીર ત્યારથી ગયું છે પેટ;

આજ મળીયા પુરવ સબંધ, હું પતિતના છોડ્યા બંધ.

રૂપ અખપર્વ તે રહે કપીરાજ, તે શું મીત્રીએ ઘણે સૌ માજ.

શવરીનો આશ્રમ.

(સુંદીર શામળીયા.)

શવરી—મન મોહનજી, નિશ્ચીન રટણ તમારું,

પ્યારા રાધવજી, નાગ હું મુખથી ઉચ્ચારું. મન૦

હસ્તી સમ તમ આલજ સારી, નરજો પ્રભુ જોઈ નીહાળી;
હંસ હાથી ગયા હોંમત હારી, વાસ ક્યો વગડામાં મોરારી,
તમપર જોઈ વારી વારી. મન૦મુરતી જોઈ નિજ મન મુઝાણી, જઈ વાદળમાં પોતે સંતાણી;
એવા સચ્ચીદાનંદ મેં જાણી, ફળ રાખ્યાં આપ સાર મેં આણી;
આરોગો સારંગ પાણી. મન૦આપ વિના સહુ સુનું દેખાયે, ઉર મળવા અધીર થાયે;
પુનઃ પુનઃ પડું આપને પાયે, શુન્દા માફ કરશે રઘુરાયે.
શુશુ શવરી જાઈ ગાયે. મન૦

(એ વિપરીત બુધી.)

રામચંદ્ર—શું જોર તણી બલીહારી (૨)

થયો તૃપ્ત અતિશય બારી. શું.

ધન્ય નાર કહું આવાર, જોને બંધુ તું આહાર. શું.

પ્રસન્ન થયો છું હું ધણો શવરી છે તુજ ધન્ય.

માગ માગ તું મુખથી, એજ આપું વચન;

શું જોર તણી બલીહારી, .

બાંધવ મારા જોર આ આ ભિમંગે મન,

લક્ષ્મણ—બીલડીનાં જોરાં થકી, બૃષ્ટ કર નહિ તાંત. શું જોર૦

(પંખળી ઠેકો.)

સુમીવ—સુણો મારતી સ્વપ્ન આબું કહું તુનેરે,
 જાણે વીર જે આવ્યારે સાથે નારી લાવ્યારે;
 તેણે વાલીને માર્યો બ્રાત બચથી ઉગાર્યો. સુણો
 આપી કિષ્કંધાનું રાજ મિત્ર ક્યો મુનેરે,
 તે મે દીઠા જે વીરરે, રહે નહિ મને ધીરરે.

હનુમાન—કરો નહિ ચીંતાય, જમ કર પરિક્ષાય,
 ઉભા રહો ત્યાંલગી હે રાજ તમેરે. સુણો

(ત્રીતાળી.)

રામચંદ્ર—વીર જુઓ તમે આ દેશ, જુઓ આ કપી કરોરે વેશ.
 એને વજ્ર કછોટો છાજે, વળી કનક કોપી ન રાજે.
 છે કપીવર મહા બળવંત, એનું નામ હશે હનુમંત.

(ગીતી.)

હનુમાન—મુજ માતાએ કીધું, કોપીન કનક કછોટો ઓળખશે;
 તેનો દાસજ તુંતો, છે ગુપ્ત તે પ્રગટ જે કરશે.

(અહંદાસોસ્મિ ॥)

(કલ્યાણ.)

હનુમાન—જયજયેશ્વરા, પ્રભુ હે સુખકરા,
 જય વૈકુંઠનાથ જય હે ધરણીધરા.
 જયજય હૃશ્વર જય જય હૃશ્વર વૈકુંઠ નાથ રમેશ,
 જય જય આપને જય હૃશ્વર આદી નારાયણ શેષ. જય.
 સતકોટી વખત જય જય બ્રહ્મ સનાતન હૃશ્વ,

જય જય જય-છે આપને હે રમાપતિ જુગદીશ. જય.
જય જય જ્ઞાન કારણુ રૂપ ધર્મ સ્થાપન અવતાર,
નમું વેદ વેદાંત સ્વરૂપી તમને વારંવાર. જય.

(ગીતી)

રામચંદ્ર—ચીરનજીવી તું રહેજે, સત્ય મુખથી બાંખુછું હુંતો,
તમે રવિ શશી ધરણી, અક્ષય રહેજે ત્યાંસુધી તુંતો.

(કેરબો.)

હનુમાન—ચાલો ચાલો મહારાજ હવે વેગે ચાલોરે,
હવે વેગે ચાલોરે (૨) ચાલો.
રૂપી મુખ પર્વતપર રહેછે સુગ્રીવ કપીનો ધશ,
વાલીના ડરથી સંતાપો સુણોને જુગદીશ. ચાલો.
તેને અભય વચન આપી પોતાનો કરો આજ,
તેથી કરી ધશ્વર આપણું સરશે સર્વે કાજ. ચાલો.
(વાલી સુગ્રીવના વેરની વાત કહી પછી.)

(બનજારો.)

હનુમાન—સુણો સુગ્રીવજી મહારાજ, રામ પધાર્યા સરશે કાજ,
અવધપુરી દશરથ તાંન, સીતા શોધવા નીકળ્યા વનરે;
અહાં પધારેછે આજ. રામ.
માટે મીત્ર કરો એહ સંગે અતિ હર્ષિત થઈ જામંગેરે,
થાશે આપણું ધાર્યું કાજ. રામ.

(અમીની સાક્ષીએ અરસપરસ મીત્રતાઈ બાંધી.)

(થયાછોરે-પતી તેજ.)

સુગ્રીવ—પ્રભુ મારા સત્ય વચન કહુંછું સુણો આપ આજે,

ઢાઘ અસુર લેધને ગયો, સુંદર ખાંધે નાર;
તે વારે, અરે હારે, નીરધારે, જોયું ત્યારે,
ચીર ફાડીને પોટકી નાંખી પર્વતપર આજે.

પ્રભુ૦

રામચંદ્ર—ભાગ્યોદયે આજ આવ્યો, સુગ્રીવ સુણતું વાત,
જાવો તહી, લાવો અહીં છે કહીં ગોઠે નહિ;

ગાટે લાવો જલ્દી બાધ તમે, કરોને મમ કાળ.

પ્રભુ૦

(રામનો શોક.)

(પ્યારી મારી બહાણી લાગે)

રામચંદ્ર—સાંભળને સુગ્રીવ મીત્ર તું (૨)

સત્ય હું કહું.

(સાંભળ)

વાલીને હું નીશ્ચે માર, કામ કર હુંતો તાર,

આપુ રમા રાણી તારી હું (૨)

સાંભળ૦

સુગ્રીવ—વાલી વધજો મન થાયે, સાત તર એક બાણે વિધાયે,

બતાવને કર કૃત્યજો હું (૨).

સાંભળ૦

અંક ૭ સાતમો શરૂ.

(મહોલે પધારો મહારાજ)

તારા—સત્ય કહું મમ નાથ પ્યારા સ્વામી (૨)

હું જોડી તમને હાથ.

પ્યારા.

આજે યુદ્ધે જશે નહી, કહું સત્ય વચન,

કંઈ કારણછે અટપડું, તમે જુઓ વિચારી મન.

પ્યારા૦

તગથી હારીને ગયો, રાખી શક્યા નહિ ધીર,

પ્રાકૃમતે ડ્યાંથી લાવીઓ તેને નિશ્ચે મધ્યે કોઈ વીર. પ્યારાં
 મેં એવું સાંગલ્યું સ્વામી, આગ્યા દશરથ તંત,
 સુગ્રીવશુંગીત્રી કીધી નિશ્ચે કરશે તમને પતંત. પ્યારાં
 કહ્યું માનોને માદર, લાગુ તમને પાય,
 યુદ્ધે આજ નવું નથી, માર દીલહુ ધણું દુભાય. પ્યારાં

(ક્ષત્રી કલંક.)

વાણી—શું મારો તે થાશે નાશ, યુદ્ધે તો હવે આજ નવુંરે.
 છે વિજય માળ મમ પાસ, યુદ્ધે.
 મારે બંધુથી છે વિરોધ. ”
 શું કરવા કરશે રાગ ક્રોધ. ”
 મેં નથી બગાડ્યું કાંઈ કાજ, રામ શા સાર મારશે આજ;
 નથી સુગ્રીવનો કાંઈ બાર, ક્ષણમાં તેનો કરે સંહાર.
 મને મારશે ને સુગ્રાવ. ”
 તેથી સદગતિ મારી થાય. ”

(ચોવન ખીલ્યું આવ્યાછો.)

તારા—તરણુ વયમાં પ્યારાં શું યુદ્ધે આજ નવું,
 જતાં હું દુખી થઈ, મને નહિ કાંઈ ખાતું (૨)
 હાં હાં હાં હાં. તરણુ
 પ્યારાં આપ વીણુ હું ધણી દુખી થઈ,
 શું મુળેથી કહું નથી યુદ્ધે નવું (૨).
 હાં હાં હાં હાં. તરણુ
 દયા લાગીને જોલ મમ કાને ધરા,

મમ ચીંતા હરો, નકી થાશે મરો (૨)

હાં હાં હાં હાં.

તરણ

(બનઝારો.)

વાલી—મુણ પ્યારી તુંતો આજે, નકી જાગી લડવા દાજે,
સુઘીવ મમ સાગો આવ્યો, તેનો વિચાર મન શો લાગ્યો;
તેને નહિ આવી કાંઈ લાજ. નકી
માટે રહેજે તુંતો અહીં, મનમાં ડરીશ નહીરે,
શું થયું હશે રઘુરાજ.

(ધનાશ્રી.)

તારા.—કરજ્યો રક્ષા દીનાનાથ, સ્વામીની તમે; (૨)
યુદ્ધમાં તેને સાથ થશે, વિલુ જોડી કહું હું હાથ. સ્વામી.
આપનો પ્રભુ શીશુ છે એતો, લડવા જાયે મમનાથ. સ્વામી.
રંક દાશીપર દયા લાવીને, કરજ્યા કરશે હે નાથ. સ્વામી.

(ત્રીતાળી.)

વાલી.—આવું અઘટીત કરવું કામ, નવ ધટે તમને હે રાગ;
ભેદ્યું કપટ કરી મુજ તંન, લાગ્યું રવિકુળમાં લાંબન.
જેમ મૃગને મારે કીરાત.....

રામચંદ્ર—.....તું કાંઈ નથી મૃગની જાત.

વાલી.—મારો અધર્મ શો હતો આજ, જુઓ વિચારી શ્રીરઘુરાજ.

રામચંદ્ર.—સલ વચન પાળું હું સાંઠે, વિષ્ણુ અપરાધેકે નવમાંઠે.

રાખી ભાતની ઓ નથી રાગ, તેથી બીજો કયોરે અધર્મ;

વાલી.—મારા જાગ્ય તણા નહીં પાર, તમ હાથે મુજો નીરધાર.

(લાવણી.)

રામચંદ્ર.—હું આપું જીવતદાન સુખ તું પ્યારા,
રાજ ભોગવ રખીમુખ કેરું સંજે લખ દારા.
સંસારીક સુખની આશ પુરીકર તું તે,
તુને જવાહું ઈંદ્ર પુત્ર સહ કહું હુંતો.

વાણી.—મારું ધન્યગણું છું મૃત્યુ મારે નહીં માયા,
ઉઠા પામરજીવની પાસ કૌશલ્યા બાયા.
મુજ મૃત્યુ સમયે પ્રભુ આપને પેળુ,
જેથી અધિક સુખ સંસાર માંહી નહી દેખુ.

(લલીત.)

તારા—ગજગ આવડો, શો કીધો પ્રભુ, દીવ નહી દયા, આણી તેં લીધું.
જીવન માહર હુંડીરે લીધું, પતિ ગયા અરે, હુંડું આ કીધું.
ઝેર સમું થયું જીવતું અરે, કરમ કુટ્ટીયું માહર ખરે.
યાદ આવેછે પ્રીય સુખ તાહર. તુજ ગયેશી હું જુરીરે મરે.
મુકી આલતાં શું નાખીરે દયા, અર્બક અખળા શું મુકીને ગયા.

(સીતાજીના મહીના.)

તારા—સ્વામી નાથ મારા શીરતાજ, નમેરા કેમ થયા,
મુકી મને એકલી અહીં, સ્વર્ગે તો તમે ગયા.
આ પુત્રતણી સંભાળ, હવેતો કોણુ કરે,
આપ વિયોગથી હે નાથ, જુરીને એતો મરે.
મુજ અંગ તણા શશુગાર, ઉતાઈ આ સમે.
મુને જોડતું નથી હે નાથ, તિરહામિ મુને દમે.
મુજ અખળાનું કહું કબા, આપેતો નવ ધર્યું,
રામચંદ્ર આવી અહીં, અવરીત કરું કર્યું.

(હું મરતાની પ્રેમની.)

તારા--પ્રીતમ પ્યારા પરહરી મને શેન મારીરે
 શેન મારીરે પડ્યાં આવી હુજો બારીરે. પ્રીતમ૦
 છોડી છેલા ક્યાં ગયો, ટળવળતી આ નાર;
 સ્વામી વીના શુન્યછે, આં સપજો સંસાર.
 પ્રાણુ આધાર મારા ગયા ક્યાં પ્યારરે,
 અખળા મુકી પ્રાણુ થયા શું ન્યારરે. પ્રાણુ૦
 આવેછે પ્યારા નાર હવે સાધ તારીરે. પ્રીતમ૦
 રામચંદ્ર આ શું કહ્યું, કિતવો મમ શણુગાર;
 પ્રીતમ પ્રાણુ તળતીને, કીધી હુજી નાર.
 અરેરે શો ક્યાં અન્યાય (૨) હવે હાન હેવે હું હારીરે. પ્રીતમ૦

(રામચંદ્ર.)

રામચંદ્ર--શોક તજો તમે આજરે, કહું જાણી વાત,
 મીથ્યા શોક કરો નહીં, જાણીશું જાણી જાત. શોક૦
 શોક કોનો કરો સુંદરી, કહે સુઝને વચન,
 દેહનો શોક કરો તમે, તો આ પડ્યું છે તન શોક૦
 માફ વચન માની તમે, જાણો તમારે ધેર,
 સુગ્રીવને વરજ્યો કહું, રહેજો રહીરે પેર. શોક૦
 સુગ્રીવ રાજ્ય આપ્યું તમે, અંગદ સુવરાજ,

સુગ્રીવ--માફ વચન ચલાવું છું, શી હે મહારાજ;

રામચંદ્ર--જાણો નયમોંડો આજરે.

(ક્ષત્રીકલંક.)

રામચંદ્ર--સુણ લક્ષ્મણ મારા વીર, સત્તર નગરીમાં જાઓરે.

હવે રહેતી નથી મને ધીર;	સત્વર૦
સુગ્રીવને મધ્યું છે રાજ,	સત્વર૦
ભુલી ગયો એ આપણું કાજ;	સત્વર૦
થયું ચીત તીવ્રયગાં લીન,	સત્વર૦
યથો સ્ત્રીઓને આધીન;	સત્વર૦
માટે કદી ન માને કપીરાજ,	સત્વર૦
કરજો તેને શીક્ષાય.	સત્વર૦

સુગ્રીવને લક્ષ્મણુજી રામચંદ્ર પાસે લાવ્યા રામચંદ્રે સીતા શોધ કરતા માટે હુકમ કર્યો સુગ્રીવે હા કહી કરમરી પડ્યો.

(ગીતી.)

સુગ્રીવ—જાંબુમાન નવ નીલ, અંગદ હનુમાન જાઓને સાથે,
સીતા શોધીને આવો.....

કપીઓ—.....હાથ હુકમ ચડાવીએ માથે.

હનુમાન— (સાગુજી મસરાજી સુણાનેરે.)

પ્રભુજી નિશ્ચયી આવો મુને,

વેગેથી જાહી, શોધ હું લાવું, સર્વ કપીની સાથ. પ્રભુજી.

મમ માતૃવું રૂપ છે કેવું, કહો તમે આ વાર. પ્રભુજી.

શુભ વાત મને કાંઈ કહોને, જ્યોતી નક્કી થાય. પ્રભુજી.

રામચંદ્ર—તમારો વહાલા બરોસો છે.

નથી જગતમાં કોઇએ સરખું, ગજતી હશે મગનાગ. તમારો.

જે વખતે વનમાંહી નીકળતાં, કેકે ભુવંનથી બહાર. તમારો.

કેકેએ વનકુળજ આપ્યાં, શંભશ્યા કરી તે વાર. તમારો.

તેથી વનકુળ પહોંચ્યાં નથીરે, મુદ્રીકા લઇ જાઓ આજ. તમારો.

(૧૧૮)

(બનબરો.)

હનુમાન—આવ્યું અધોર વન હે બાધ, અહીંથી જમ્યું હવે મ્યાંહી,
 આ દગ્ધ થયેલું છે વન, નથી દેખાતું કાંઈએ જનરે;
 થયા ધણા આજ દુખદાષ. અહીંથી૦
 શોધ સીતાજીની કરવી, પ્રભુની આગા શીર ધરવીરે,
 ચાલો જમ્યે વીવર માંહી. અહીંથી૦

(સુપ્રભાતું સાગસામી બાપણ.)

(ધનાશ્રી.)

હનુમાન—સત્ય કહું આવાર પ્રીય બાધ સત્ય કહું આવાર,
 શુદ્ધ સીતાની પામ્યા નહીંરે, કરવું શું કીરતાર. પ્રીય૦
 જો પાછા આપણ જમ્યે તો, સુગ્રીવ મારશે માર. પ્રીય૦
 તે કરતાં મરવું એ ઉત્તમ, કાષ્ટ કરોરે તૈયાર. પ્રીય.

(પંજાબી ઠેકા.)

જાંબુવાન—હે વાયુના તન મન ધીર રાખો તમેરે,
 શું હીમત હારી જાઓરે, કેમ ચીંતાતુર થાઓરે;
 છો રામકૃપાના પાત્ર, માટે સુણો હે બ્રાત્ર;
 સહસા કરીને તમે દેહ શીદ દમોરે. હે વાયુ.
 નહીં મૃત્યુ તમારું થાયેરે, અગ્નીથી નહીં દહાયેરે.

હનુમાન—કંઈ સુઝ જતાંવો હમને, વૃદ્ધ માટે કહું તમને,
 શોધવીણુ ધણા દુખી થઈએ હમેરે. હે વાયુ.

(સંપાતી મુકામ.)

(હનુમાન સંપાતીની પીછાણુ જટાયુના મૃત્યુની વાત.)

(૧૧૮)

(માઠ.)

સંપાતી—ઓ જંધુ મારા, ચક્ષુના તારા, આ તે શું કયું;
અરે પ્રાણ આધારા, વહાલા મારા, આ તે શું કયું.
નિયોગ બહુ દીનનોરે, બ્રાત થયો હતો જોડ,
કોઈ દિવસે ભેગા થઈશું આશ્વા ભાગી મધ તેહરે. ઓ
હું એકલો અહીં રહ્યોરે, પાંખો વીના ધણા દન,
હે જંધુ તુજ મરણ સાંભળી, વ્યાકુળ થાયે મંતરે. ઓ
પાંખો આબેથી જન્મે મળશું એવું ધારતો હતું,
પાંખો આવી માટે રામ કૃપાએ પણ મરીગયો તુંયરે. ઓ

(લાવણી.)

સંપાતી—કપીરાજરે, કહું તમને હું આજ, હું કરું તમારું કાજ,
દેખુ હુંતોરે. લંકાની મોઝાર, સીતાજી એકાં તે ધાર;
અશોક જાગમાં સીતા રહેછેરે રાક્ષસો ત્યાં પેરા ફરેછેરે,
દુષ્ટ રાવણ જહુ દુષ્ટ દેછેરે, સૌ દેખુછુંરે હે મારા સીરતાજ. હું કરું.
એસો પીઠ ઉપર આ વારરે, પહોચાડુ લંકા મોઝારરે,
મને ધણો કર્યો ઉપકારરે, માટે જાણરે દંધી જોળંગો આજ. હું કરું.

હનુમાન—એમ કરતારે જંધુ લાજ તો જાણે, એવું કામ કદી નવ થાયે.
સહસો રસ્તોરે જતાંતો સુને આજ, જેથી સુનરે મારું કાજ.

સંપાતી—જાઓ સરળ પંથ જતાવુંરે, આ વૃક્ષ ઉપર થઈ જાવુંરે,
પણ જતાં દુખીતો થાવુંરે, પતંગોરે, રહેછે વૃક્ષની માંહે.

હનુમાન—એવું કામ કદાપી ન થાયે.

(ગીતી.)

જાણવાન—હનુમાન જળવાન,, દંધી જોળંગી લંકામાં જશો;

એવો ભરોસો મુજને, કાષ્ઠ ઠેકાણે દુખી નહીં થાશે.

હનુમાન—સુણો જામ જાઈયું નિશ્ચે લંકા મોઝાર.

જામજીવાન—રામ કૃપાએ થશે તમારે, વિજય સર્વે દાર.

હનુમાન—જાઈયું હુંતો લંકાવિષે સુણોને હે જાત,

દધી ઝોળાંગી નિશ્ચે જાઈ કહું ખેરખરી વાત. સુણો.

સહુ કપીયો જાવો ખીરીને ખસે નહીં આવાર,

ઉપર ચઢીને કુદી જાઈ હું લંકા મોઝાર. સુણો.

આશરોએ પ્રભુ તમારો વિનવેછે તમ દાસ,

મમ ઉપર કૃપા કરીને પુરજ્યો મારી આશ. સુણો.

(ક્ષત્રીકલંક.)

લંકારાક્ષસી—ઉઠો રહે અલ્યા મોર, વગર વિચારે કેમ જાશે.

તારો ઉતારી દમશ તોર;

„

પુછ્યા વિચ પેસે તું દાર,

„

માટે કોણ છે કહે આવાર;

નહીંતો યુદ્ધ કર મમ સાથ,

„

જાણી જોઈ જાગમાં વાલ્યો હાથ. „

(લંકારાક્ષસીને મારી.)

(બીલી.)

લંકારાક્ષસી—કૃતાર્થ મુજને કીધી, આપ મુક્ત હું આજે થઈ જાત,

કાર્ય પુર્ણ તમ શાશે, રામદુત જો જાણ્યા સાક્ષાત.

(અહો રસીલી છબીલી.)

સુલોચના—અહો રાગી સુણો તમે આજરે. (૨)

તમ પીતાએ કૃત્યજ કીધું, હાથે મળું માગી લીધું,

સીતા લાગ્યા શીરતાજરે.

અહોં

અગ્નિ સગ લાગ્યા નારી, થશે કુળની ખુવારી,
લાતી કીધું કુંડું કાઝરે.

અહોં

રામની સ્ત્રી છે એ જાણો, રાજ્ય સુખ નહીં માણો;
સુખનું છુડ્યું ઝાઝરે.

અહોં

(રામત્રી.)

ઇંદ્રજીત—સુંદરી સાચાં તે કહ્યાં, ધર્મ ન્યાયી વચાંન;

શું કરે એ એ પીતાપ્રી છે, માટે સગળ રહું મન. સુંદરી.

બહું ભુલું જે તાત કરે, પણ મેં નવ કહેવાય;

ખીન્ને હેયતો નવ સાંધું, કરે તેને શિક્ષાય. સુંદરી.

માટે રાણ જે બાતી હશે તેવી થાશે પેર;

સુખ દુખ લખ્યા પ્રમાણે, મીના અથવા વેર. સુંદરી.

હુતુમાન—

(માઠ.)

દીલગીર છું આજરે, દામ શું કરે આતાર.

ધરોધર ફરી ફરી થાક્યો, પત્તો મળ્યો ન કો ઠામ;

હારી થાકી લાગ્યાર થયો, ગદ હવે મારી હામરે. હાયં

રામ ત્રિગોળે સંતાળે શું કર્યો હશે દેહ લાગ,

સાગરમાં ઝંપાગ્યાં હશે, મહ્યાં નહીં મહાભાગરે. હાયં

જોળંગી આગ્યો ખેપ કરીને સાગર સાતમેળન;

તે શ્રમ મારો મિથ્યા ગયો, માફે વ્યાકુળ થાયે મનરે. હાયં

(કવીત.)

હુતુમાન—જાયકી લઈ જાઈ તેને, નાંખુ સમુદ્રમાં ગો,

નાંધી લઈ જાવું એને, જ્યાં છે રઘુરાજરે;

જોઈ ખુશી થાશે અતિ, લક્ષ્મણને રહુ પતિ,
 ખરી સુઝી મારી મતિ કંઈ એવું કાજરે;
 મોઢવ્યો કાસદ કામ, હુકમ ન દીધો રામ,
 કરવા મુતે આવું કામ, કપકો આપે આજરે;
 સીતાની હું કંઈ શોધ, રામ શબ્દનો છે જોષ,
 માટે થાયે નહીં વીરોધ કરે શુભ કાજરે.

(ગીતી.)

સંદોહરી—કંપે ગાત્રો મારાં, અશુભ સ્પર્શથી થઈકું આજરો,
 મમ સ્વામીની રક્ષા, કરજો હેતુ નિષ્કુંભલા મારી;

રાવણ—હે દાસી જો અશોક બાગમાં સીતા શું કરે છે તે જોઈ
 આવ (દાસીની પછગડે હનુમાન ત્યાં ગયા.)

સીતાજી—અરે હાં કરમે લખ્યું શું આજ. (૨)

નીચ કરમ કરનારા પાસે, હરણ કરી આણી આજ. અરે.
 મન ગભરાણી અતિ મુંઝાણી, થાશે હવે શું કાજ. અરે.
 સહાય થાઓ પ્રભુ આજે મુજને, ક્યારે મળશે શીરતાજ.
 ક્યારે અહીંથી છુટકો થાશે, ક્યારે મરશે આ રાજ. અરે.

(હનુમાન ઝાડ ઉપર રહી મુદ્રીકા સીતાજીના બોલામાં નાંખી.)

(ધનાશ્રી.)

હનુમાન—રાજવલ્લભન રામ, જયજય રાજવલ્લભન રામ.

ભક્તના પુરણ કામ. જય જય.

સુબાહુ તાડીકા, અસુર માર્યા, રૂપીનાં કીધાં કામ. જય.

જનકનું પણ સત્ય કરીને, જનકી વરીયા ર્યામ. જય.

પીના વચન પાળીને પોતે, મુકી આસ્થા સ્વધામ. જય.

પંચવટીથી નીકળી પોતે, આવ્યા રૂપીમુખધામ. ૧૫.
મારતી પાસે શોધ મંગાવી, કરીસુવેલુ મુઠામ. ૧૫.

(બુલબુલ.)

સીતાજી—અરેરે હે નાથ, હવે શું કરું, વિયોગ આપનો હું જુરી મરું.
કરો સહાયરે, અરે હાયરે, ગોઠે નહીંરે, ઉઠે હાયરે.
ચરીત્ર આપના ગાય છે, અસુર આણે ઠાર;
પતિ તમ વિયોગથી દુખ પામું અપાર;
નામ સાંભળી દુઃખ થાયરે, ક્યારે મળશે રઘુરાયરે. અરેરે.
કો અત્રે દેખું નહીં, કરું હવે શું હાય;
વીણ છોડી જાંધું હવે, આખર એજ ઉપાય.
તેથી જીવતો જરૂર જાયરે, વિયોગ રહેશે અરે હાયરે. અરેરે.

(ગીતી.)

હનુમાન—શોક તજશે આજ સત્ય કહુંછું સુણોને માત;

શોધ મેવા હું આવ્યો, સુખી લક્ષ્મણ રામ જન્મે ભ્રાત.

સીતાજી—હે ભાઈ જે સમયે શાહી સુકાવા માંડીને તુરત વરસાદ
પડ્યો. તે જેગ આનંદમાં હોય તેમ હાલ હું આનંદમય
ચમ પુછુંછું કે તમે કાણ છો, ક્યાંથી આવ્યાને તમારું
શું નામ તે કહો.

હનુમાન—માતૃશ્રી હું રામચંદ્રનો દાસ, હે વાયુ પુત્ર મારું નામ

હનુમાન છે મને આપની ખબર લેવા રામચંદ્રે મોકલ્યો છે.

સીતાજી—હે કપીવર કંઈ છાનીશ્વાત કહો તો મને પતીજ આવે.

હનુમાન—હે માતૃશ્રી કેઈ ભોવનમાં જે વળતે વનકુળ પહેરતાં હતો

તે સમયે આણસારે કરવાથી બંધ રાખ્યો તે છાની વાત.
સીતાજી—હા બાપ તેજે વાત કહી તે ખરી પરંતુ ધનુર્ધારી પ્રા-
 ણજીવન મને ક્યારે મળશે ને દાસીના દુઃખ ક્યારે કાપશે.

(ત્રીતાળી.)

હનુમાન—ભુખ લાગી માતૃ આજે, ખાવાનું આપી કરોને કાજ;
 આતો પડેલાં ફળ છે અપાર, આજા અપો કરે તેનો આર.

સીતાજી—જાઓ પડેલાં ફળ તે ખાઓ, ખાઇ તૃપ્ત અતિ તમે થાઓ.

હનુમાન—વાર આજા માગી હુંતો જાઉં, જોય પડેલાં ફળ હું ખાઉં.

(આશાગોડી.)

સીતાજી—સદાય કરોને આવારી, પ્રભુ મારી સાજી કરોને આવારી.

દુઃખ પામું હું આપ વિશેષે, ગર્ભહું હિંગત દારી. પ્રભુ.

વારે ધાઓ સ્વામી મારા, ઉગારો દારી તમારી. પ્રભુ.

જે મળશે નહીં નાથ હે મારા, પ્રાણ તજીશ આવારી. પ્રભુ.

પતિ દુખ હું પામું અતિશે, વિનતી લેશે સ્વીકારી. પ્રભુ.

(ક્ષત્રીકલંક.)

હનુમાન—પાહુ વનનાં જ્યાં ફળ, ઉજડ જાગ કરી નાંખુરે.

પછી રાવણને દેખાહુ બળ. ઉજડ૦

શું જાણુશે આવ્યો હતો ચીર, ઉજડ૦

મને રહેતા નથી હવે ધીર, ઉજડ૦

(ત્રીતાળી.)

ચાકરો—આવ્યા ફરીયાદ કરવાને આજે, ધ્યાન દઇ સાંભળો મહારાજે.

ઠાઈ વાનર આવ્યો છે ભારી, માર હમને ધણો તો એ મારે,

સાઠ સહસ્ર અસુરો જેહ, મારીને ફળ ખાયછે તેહ.
ખાગ સર્વે ઉજડ કરી દીધો, ઘણો અન્યાય તેણે કરીધો.
જલ્દી ઉપાય તેનોરે કરો, દુખ સરવે હમારાંતો હરો.

(ક્ષત્રીકલકં.)

રાવણ—જ જ પુત્ર તું જલ્દી આજ, વીર કોણુછે તેતો જુઓરે.

જોણે કયુંછે અવગ્રીત કાજ, વીર૦

ખાગ આપણો હતો જેહ, વીર૦

સર્વે ઉજડ કર્યો તેહ, વીર૦

ઘણા સૈન્યનો કર્યો નાશ, વીર૦

જાણો જાંધી લાવો મુજ પાસ. વીર૦

અક્ષય—તું આવ્યો સામો આજે થયુંછે માફ કાજે.

હનુમાન—જહુ ગર્વધરી શું જોયે, ગર્વે ગર્વેતની તોયે.

જાણી શ્વાનને બસતાં કેદી, હાથી નાસી જશે.

અક્ષય કુમાર—ક્યાં ગજસખને ક્યાં ચાંચણુ.....

હનુમાન—.....સહેજે ચોળામ જશે.

અક્ષય કુમાર—તારા મનમાં તું મનજેહે, ત્યાં જળીયા કાઢ.

હનુમાન—અક્ષય તાર નામ પાડયું, ભુલી તારી કાઢ.

અક્ષય કુમાર—યસ.....

હનુમાન—.....ચુપ.....તું આવ્યો.

(અક્ષય માર્યા.)

રાવણ—ઈંદ્રજીત જો પુત્ર મારા જાને તું તૈયાર,

ઈંદ્રજીત—જો મર્કટને જાંધી લાવું, કચેરી મોંઝાર.

રાવણ—જહુ તારો મરણ પામ્યો રાક્ષસ પાડે ચીસ,

સમાચાર એ સાંભળીને ચઢેછે મુને રીસ.

ધંદ્રજીત૦

ધંદ્રજીત—જવું વેગે પીતા માહરા વચન ચઢાવું સીર.

નિશ્ચે વાનર પકડી લાવું.....

રાવણ—.....રહે નહીં મને ધીર.

ધંદ્રજીત૦

(ક્ષત્રી કલંક.)

ધંદ્રજીત—અલ્યા ઉભો તું આણેઠાર, હવેતો તારું આવી અન્યુરે.

તુને માર ધણો હું માર, હવેતો૦

જેકે પરાકૃમ તાર આજ, હવેતો૦

તને જોષ આવે મન દાઝ, હવેતો૦

માટે સત્વર થાને તૈયાર, હવેતો૦

ખાંધી લખ જઈ આ વાર. હવેતો૦

(સદર.)

હનુમાન—એસ રાવણ કેરા જાળ વધારે ન વદીશ હવેરે,

તારો નીશ્ચે આવ્યો કાળ. વધારે૦

તારો અક્ષય અંધુ જોહ, પડ્યો જાગમાં હજી તેહ.

તારે જોર ઝાઝુ નવ માય, વધારે૦

નક્કી ઘેર નહીં તું જાય. વધારે૦

આવ સામો મારી આજ, વધારે૦

જેથી મારું ધાર્યું થાય કાજ; વધારે૦

અજ્ઞાના કહેવાથી હનુમાન ધંદ્રજીતથી અંધાધ રાવણ પાસે આવ્યો.

(ગીતી.)

રાવણ—મમ પુત્રના વેરી, અલ્યા મર્કટ તુંતો છે કોણ;

તું હુત કેનો છે, ક્યાંથી આવ્યો કહે સાચી વાણ.

હુમાન—ચુપ ચુપરે ચંદ્રાળ, બહુ જોલે શું કંભાજ,
 રઘુપતિ કરો દૂત, હુંતો છું નિરધાર;
 શ્વાન સગ ચોરી કરી, લાવ્યો સીતાનાર,
 ઓ અસુર હરામ, મોઢે કર લગામ;
 નથી સાર, જા ગમાર.....

.....થાશે ઠાર.....

હઠ.....ચુપ. ચુપ.

(ત્રીતાળી.)

રાવણ—કપી તાર મરણ કહે સત્ય.....

હુમાન—.....હું અગર છું હે દુરમત્ય.

રાવણ—બ્રહ્મદિકનો થાયે કાળે નાશ, માટે તાર મરણ પ્રકાશ,

હુમાન—કપી કેરું પુછમાં જીવન, પુછ્યાળે પડે મારું તન.

રાવણે આજ્ઞા કરી હુમાનનું પુછું બાળવા યુક્તી કરી નેશી
 હુમાન કુદાકુદ કરી લાંકા બાળી ચાલવા માંડ્યું.

(રામત્રી.)

હુમાન—આજ્ઞા આપો માતા મુજને, જાઈ જ્યાં રઘુવીર,
 વાટ જોતા હશે રાગજી, ને લક્ષ્મણ રણધીર;
 આજ્ઞા આપો માતા મુજને.

સીતાજી—હે બાપ શાળાશ તુજને, તુને છે બાઈ ધન્ય;

સાચુ કહે બંધુ મુજને, ક્યારે ગળશે જીવન. હે બાપ.

હુમાન—માતૃ મને નિશાની આપો, છાની વાત કહો આજ;

સીતાજી—ત્રે મણી આપુછું તુને, લઈ જા કપીરાજ. હે બાપ.

છાની વાત પ્રજુને કહેજે, ચીતકોટ મોઝાર;

લક્ષ્મણજી વનમાં ગયા ફળ લેવા નિર્ધાર. હે ભાઈ.
 રાગ ખોળામાં સીર મુકી નિકા કરો મેં જાણુ;
 ત્યારે લલાટે કેશર તણી, આડ કરી નીરવાણુ. હે ભાઈ.
 (હનુમાન ગયા.)

(મુકી ખંધુ આજ તું.)

રામચંદ્ર—શું કર્યું હે ખંધુ તો, લંકામાંડી આવાસી;
 શી રીતે તું શોધ લાગ્યો, ગારી પ્રાણુ પ્યારી. શું કર્યું.
 શોધ લાગ્યો તું હે બ્રાત મુખી છે? જનક જાત.

હનુમાન—ખુશી માંડી છે મગ માત (૨)
 લંકામાંડી થઈ જે વાત આ પત્ર મોઝાર. શું કર્યું.
 ચાલો જલ્દી સ્વાગ શરીર, હણવા લંકા રણધીર;
 મગ માતુ ન રાખે ધીર (૨)

રામચંદ્ર—શાખાશ વાયુ સુત વીર, કીધું કાગ બારી. શું કર્યું.
 (ગીતી.)

હનુમાન—જનકી કૃશ થયાં છે, મુઠીકા આપી કહુ સહુ વાત;
 આપ નામ સુધાગો, પ્રાણુ રહ્યાં છે સુણો જગતાત.
 (ત્રીતાળી.)

રામચંદ્ર—પ્રાણુવલ્લભ પવન કુમાર, તુને સો કરું ઉપકાર.

હનુમાન—આજા કરો મને મહારાજ, તો લાવું જનકીજીને આજ;
 કાંતો રાવણુને જઈ મારું, કુળ રાક્ષસનું હું સંહાર;

રામચંદ્ર—હણુ કરવું છે કાગ અપાર, લણું યુદ્ધ થશે તે દાર.
 (રામચંદ્રે સુવેલુંએ મુકામ કરી મહાદેવ સ્થાપન કર્યાં.)

(૧૨૯)

અંક ૮ આઠમો પ્રારંભ.

(રામશ્રી.)

રાવણ—દશરથ તણા સુત આવીયા ઉતર્યા સાગર તીર;
કપી સૈન્ય અતિશે સાથે, હનુમંત સરખા વીર.
ભાઈ આપણે શું કરવું.
શત્રુ સર્પને અગ્નિ ત્રણે, ન ગણવાં લધુ એક;
કરે વિઘ્ન ક્ષણ માત્રમાં, માટે ધરીયે નહિં તેહ. ભાઈ.
એક વાનરે લંકા બાળી ક્ષય આદી અસુર;
તે મારી નીરમે ગયો પાછો, મળ્યું કપી દગપુર. ભાઈ.
તે માટે પુછું સર્વને, કહો હવે કરવું કેમ;
નિશ્ચે વીચાર કહો સહુ, મમ કુશળ જોમ. ભાઈ.

(ત્રીતાળી.)

પ્રધાન—ચીંતા છોડો રામના શા બાર, નરવાનર આપણો આદાર.
તપ કરી થયા કૃશકાય, માટે ધીરજ ધરોને રાય.
યુદ્ધ કરવા આવે તમ સંગ, મન કરશે નહિં રાય ભંગ.
તેને હણશું રાજ નીરધાર, પાછી સોપો નહીં સીતાનાર.
આપેથી લાજ જગમાંડી જશે, હાથે રાવણ એમ કહેવાશે.
માટે સુણો કહું ધરી પ્રીત, યુદ્ધ આદરો રાય ખચીત.

(કેરબો.)

વિભીષણ—બોલો બોલો વિચારી કંઈ આજ તમેરે;

કંઈ આજ તમેરે. (૨)

અથવા દુષ્ટ દુરીજન પાપી બોલ વીચારી મૂન;

બોલો.

શું રાવણને સમજાવે છે, મિથ્યા ગર્વ વચન. બોલો.
 શી સ્થિતિ ઉદભવ સંહારણ, કાટી બ્રહ્મના ધસ;
 જે જીવના જીવન એછે, કૃણદાતા જીગદીશ. બોલો.
 એક કપીએ સીધુ જોળાંવે, બાહ્યું લંકામામ.
 અક્ષય મારી નીરભે પાછો ગયો પોતાને કામ. બોલો.
 અલ્યા કુબુદ્ધી શું કરો આ, તે વિપરીત કરશે કેર.
 જાણી જોઇ રાવણ મુરખ શીદ ખાએછે કેર. બોલો.

(ક્ષત્રીકલંક.)

દુંદ્રજીત—અલ્યા બોલ વીચારી મન, ડહાપણ તારું જાણ્યું હવેરે.
 નહોતો કરીશ તુજને છેદન. ડહાપણ.
 વહાલે થઇને વખાણું છે વેર, જાજા ઉઠતું તારે ઘેર;
 રાજાજી થઇ કરે આવો કેર. ડહાપણ.
 નહોતો મારીએ તુને કેર. ડહાપણ.

(સદર.)

વિભીષણ—રાવણને કયો તમે બ્રહ્મ રાજ જોળવા બેઠા તમેરે.
 ઉપજાવી કુબુદ્ધી રપસ્ટ. રાજ્ય.
 રાજ્ય નહોં રહે આવાર, કુબુદ્ધી સૈન્ય છે નીરધાર;
 અલ્યા રાવણ તુંતો માન. રાજ્ય.
 જેમ કૃકની પાસે શ્વાન. રાજ્ય.

(ગીતી.)

રાવણ—અહીંથી જાને તુંતો, કામ નથી કંઈ મારે હવે તારું;
 રામની પક્ષ કરે છે, નિકળ બેઠો રાજ્યમાં સ્થા સાર.
 (લાત મારે છે.)

(લાવણી.)

વિભીષણ—હે બંધુ મારા (૨) શીખુદી બગડી તારી,
 સત્ય કહેતામાં દોષ કરીને, લાત મુજને મારી.
 તુજ આગ્રાથી (૨) બવું છું રામની પાસ,
 અભીમાન કરેછે તેથી થશે કુલનો નાશ.

(ઓધવણના મહીના.)

વિભીષણ—હે કપીવર સંદેશો કહેજો રામને,
 રાવણ બંધુ આગ્રો આપની પાસજો (૨)
 શીખામણ આપતાં તેણેનો મુને,
 અતિ બતાવ્યો મારનોરે ત્રાસજો (૨) હે કપી
 સભામાંથી કાઢી મુક્યો મુજને,
 કરો જઘને પ્રભુજીને જાણજો. (૨)
 જો હું કપટ રૂપે આગ્રો હોડીનો,
 મુને શ્રી રામચંદ્ર કેરી આણજો. (૨)
 કૃપા કરોને બાધ મારી ઉપરે,
 વંદુ બંધુ તમારા હુ પાવજો. (૨)
 કૃપા કરીને સત્વરથી જાગ્રો તહી.
 મેગવો મુને તમે શ્રી રઘુરાવજો. (૨) હે કપી

(વાનરો સાથે વિભીષણ રામચંદ્ર પાસે આગ્રા.)

(ગીતી.)

રામચંદ્ર—લંકેશ અહીં આવોને, સાચી વાત હુંતો પરમાણુ,
 બક્ત ખરાજો મારા, નક્કી મારા મનમાં હું જાણુ;
 રવિ શશીને ધરણી, તપે જહાંલગી કહું હુંતો.

ચીરંનજીવી રહેજ્યો, કરજો લાંઠાનું રાજ્ય તુંતો.
ધુળની લાંઠા કરી વિભીષણને લાંઠાની ગાદી આપી.

(ક્ષત્રી કલંક.)

રાવણ—જાને સીંધુની સામેપાર, ખજાર જઇ કહેને તુંતોરે.

જઇ આવ જશ્દી આવાર. ખજાર.

સીતા માટે કરે શીદ વેર, જાને છાનો માનો તારે ઘેર.

સુગ્રીવને કહેજો તુંતો સત્ય. ખજાર.

વેર કરવાની સી સુઝી ગત્ય. ખજાર.

તારૂં સૈન લઇ જાને ઘેર. ખજાર.

રામ અર્થે સ્વાથી બાંધે વેર. ખજાર.

(ગીતી.)

શુક—સૈન્ય સુગ્રીવ લઇ તુંતો, જાને તારા કિષ્કંધા ગામ;

રાવણ મીત્ર થાશે, સું કરશે તુજને એ રામ.

શુક—હું મુઝો મારા બાપ છોડાવો મુને,

છોડાવો મુને, છોડાવો મુને.

હું મુઝો.

માર બાપા મોકલીયો મુજને,

શું કહું રાવણ રાજ તુને.

હું મુઝો.

રામચંદ્ર—અરે હે સમુદ્ર હું અત્રે ત્રણ દિવસથી બેસી રહ્યો છું
પરંતુ આટલી સ્તુતી કરતાં તું મારગ આપતો નથી તો હવે
તારૂં જળ શોષી લઈ.

(ક્ષત્રી કલંક.)

રામચંદ્ર—ગર્વીષ્ટ જાન્યો તુંતો આજ, જળ સર્વે હું સોપી લઉંરે.

તેતો કર્યું નહીં માર કાજ.

જળ સર્વે.

શું વીચાર કર્યો અધ્યા ગંન, દેખી વ્યાકુળ થાયછે તંત.
 ઘણી વારથી બેઠો આ ઠામ. જળ સર્વે
 આચા ભંગ કરી તે દુરાચાર. જળ સર્વે
 જાત વેદનું કાઢુ છું જાણુ. જળ સર્વે
 નક્કી લઉં હવે તુજ પ્રાણુ. જળ સર્વે

(બુલબુલ.)

સમુદ્ર—પ્રભુ મારા ક્ષમા માગું, ઘણો લાજ પગે લાગું,
 દયાળુ છો સૌ સૃષ્ટી પરે, કૃપા પાત્ર છું, તમારું ખરે;
 વચન માન્યું નહીં આપનું, અભીમાની આ દીશ,
 શરણે આપને આવીયો, નમાવું ચરણે શીશ;
 હયા લાવો પ્રભુજી અરે, કોપ શું કરો પ્રાણીયો મરે. પ્રભુ.
 આપ કહો તે હું કરું, પણ સુણો રઘુરાય,
 તેથી લાજજ આપની જશે કહું મહારાય;
 જીપાય જીજ્ઞે, જતાવું અહીં. પાગ જાંધીને; જાઓને તહીં. પ્રભુ.
 નલ નીલ સીંધી સારા છે, આપ સૈન્ય મોઝાર,
 આચા આપો તેહને, પાગ જાંધે નીરધાર;
 તેના હાથથી પથ્થર તરેછે, સીંધી કામ તે જન્ને કરેછે. પ્રભુ.

(ત્રીતાળી.)

રામચંદ્ર—વાત કહી સત્ય તમે જ્ઞાત, વચન કહું સુણો ખરેખાત,
 જાણુ કદી પાછુ નવ ફરે, ચઢાવેલું કદી ના જીતરે;
 નાખું કઈ દીશાની મોઝાર, સજતું નથી કાંઈ આધાર,
 પશ્ચિમ દીશે મરતદૈત્ય રહેછે, લોકોને ઘણું દુખ તે દેછે;
 પીઝ પામે મોહીજ ને સંત, માટે આજુશો તેનો અંત.

કરમાં તું દીલ.

રાવણ.—સંકલ્પ ઉપજે આજ મીત્ર મને (૨)

રામ મારી કંઈ હું કાજ મીત્ર મને (૨) સંકલ્પ

ચીંતાએ કરીને કૃશ છે કાચે,

જનક કુમારી વશ થાયે;

એવો કાંઈ રચોને બિપાયે,

તો શાંત થાય મુજ દાજ.

મીત્ર મને

પ્રધાન.—કપટ કરી હું જાણીશું ત્યાંહે,

સીતા ભોળવી લાવું હું આંહે;

ધીરજ ધરો તમે મન માંહે,

તમે જેસો સુખે રાજ.

મીત્ર મને

બનજરો.

રાવણ.—કર કબુલ કહું તું માંહે શું જશે તેમાંથી તાર્,

પતિવીણ રઝળી મરશે, દુષ્ક કાણ તાર્ જીવ ધરશે,

કહું સત્ય વાત, કરીશ તુજ ધાત,

વચન માન માંહે.

શું જશે

સીતા.—દુષ્ક પાપી તું છતો રહેને, કમળત શું તું કહેને,

હું કરીશ તારો ધાત માતું નહીં વાત;

એવું હું ધાર નહીં માતું કદી હું તાર્.

રાવણ.—રામ રાવણમાં શા ભેદ.....

સીતા.—.....સુણી વચન થાયે ખેદ,

મારશે તુજને મમ સ્યામ, કૃતાતને ધામ;

પહોંચ્યાડશે વાર.

નહીં.

(હું મસ્તાની પ્રેમની.)

સીતાજી.—કૌશલ્યા નંદન આવોને મને સાહ્ય થાઓરે;
 સહાય થાઓરે પતિ મારી બહારે ધાઓરે. કૌશલ્યા૦
 પ્રીયપતિ મુજને તજી સ્થીર ચીતથી આજ,
 વાસ કર્યો ક્યાં વાલગા, ધાઓને સીરતાજ;
 મુજ હૃદયે ઉઠેછે લાય (૩) શાન્તીમેધ આપ વરસાવોરે. કૌ૦
 હે મુજ દીવર લક્ષ્મણ તુને કર્યો તુચ્છકાર,
 રીસ રાખી મનમાં મયો જાંધુ તજી નીરધાર;
 પાડુંધું દેહ ને આ વાર (૩)
 સ્વામી થશે ક્યારે મેળાવો રે. કૌશલ્યા૦

(આવો કુમકુમને)

સીતાજી—શું પ્રાણપતિ તરછોડી,
 મમ આયુષ દોરી તોડી;
 મુકી આલ્યા શીદ નાથ,
 શીદ છોડ્યો લક્ષ્મણ સાથ,

શરમા.—ચીંતા છોડો સુખ સાતા.

સીતાજી—મળો નાવ સમ તું માતા.

કરજે રાજ લંકાનું તુંતો, એ આરોગ્ય આપું હુંતો.

(માઠ.)

શરમા—હે બાધ મારી, ધીરજધારી, રૂહો સુખી આ હામ;
 આ ધનુષ્ય કૃતિમ છે, અસુર માયા જળવાન;
 શોક તજો તમે માત મારી, કુશળ લક્ષ્મણ સમરે. હે બાધ.

રામ લક્ષ્મણ સુવેલુએ, કપી સાથે છે ત્યાંહી;

થોડા દીનમાં આવશે, ચીંતા કરશે નહીંરે. હે બાપ.

સીતાજી—વાહ ધન્ય ધન્ય છે માત તુને;

મળી નાવ સમ તું આણે સમે. વાહ.

શાન્તી આપી આવી તેંતો, માયા અસુરોની જાણી;

લંકારાણી, થજે શાણી, શું ગુણ કરે હું તુજને. વાહ.

દુઃખ કર્યું દુર માંડે, બેની શું બદલો વાળું. (૨)

શરમા—રામ લક્ષ્મણ સૈન્ય સાર, સુવેલુએ છેજને. વાહ.

(કેરબો.)

રાવણ—જને પ્યારી મારી આજ તુને કહું હુંતોરે;

તુને કહું હુંતોરે. (૨) જને.

હે શુભ કલ્યાણી રાણી જ, અશોક બાગ મોઝાર;

લાબ્ય સીતાને મારી પાસે, જ્ઞાન બોધ કરી સાર જને.

કપટ થકી નવ મળી જનકી, માટે પ્રારથું તુજ;

સીતાને સમજવી લાવે, તો સુખ થાયે મુજ. જને.

માટે જને વહાલી પ્યારી, વાર કરીશ નહીં આજ;

અશોક બાગની આંદર જમને, કરજે એવું કાજ. જને.

(ત્રીતાળી.)

મંદોદરી—પ્રતિજ્ઞાએ પુછુંહું સીતાય, કોધ કરશે નહીં તમે માય.

રામ રાવણમાં શો બેદ, એક આત્મા વ્યાપક વેદ;

સર્વે ભૂતમાં રાગ સમાન, સર્વ દ્રષ્ટમાં સત્તાવાન.

એક સુત્રમાં ગણિ અપાર, એક સુવર્ણ બહુ અલંકાર;

માટે કરતાં રાવણશું પ્રીત, કહો તમારે શું વીપરીત.

છે સર્વ દેહી એક રામ, તો લંકેશ જુદો કાણ ઠામ.

સીતાજી—મીઠ્યા રાવણ રામ એ સત્ય, નાવે સમાન કૃત્ય અકૃત્ય;

સચ્ચીદાનંદ પુરુષ પુરાણી, તેને જાણ્યું મદોદરી રાણી;

માટે જીવને શ્રી ભગવાન, કહો કેમ આવે તે સમાન;

એ જે પક્ષ કરી અભિરામ, નાવે તુલ્ય રાવણને રામ.

(બનજારો.)

મદોદરી—કહું સુણો સ્વામીનાથ, વિનવું બેડીને હાથ.

નવ યુધ્ધે તમે જાણો, પાછળથી તમે પસ્તાશોરે;

જાણીશો થોડા તેમની સાથ. વિનવું.

કરો પરજીનો અભિલાખ, જાણી થાશો તમે રાખરે;

સત્ય ગાનો કહું હું નાથ. વિનવું.

સોંપો સીતા જઈને આજ, તેથી સરસે તમારું કાજરે;

કરો મીત્રી રામની સાથ. વિનવું.

તમ બંધુ વિભીષણ જોહ, ગયો રામની શરણે તેહરે;

ચીરજીવી ક્યો રહુનાથ. વિનવું.

જળ ઉપર પાપાણુ ઉતાર્યા, આતી સુનેલુ ઉતાર્યારે;

જાણીશો સાથે ભીડો નહીં બાથ. વિનવું.

(સાવણી.)

રાવણ—હે કમળ વદની (૨) કલ્યાણી સુણ મમવાત.

તું વચન બોલે જોડલાં, તે સત્ય છે સાક્ષાત.

મેં વેર કીધું (૨) રામ શું જાણે તણુ ભોહ;

જો હવે મુક પુરપાર્ય તો જીવ્યું થાયે ફૂક.
 એક વાર મૃત્યુ (૨) સૃષ્ટીમાં સૌને નીરવાર,
 પણ પરાક્રમ નવ કરે તે જીવતરને ધિક્કાર.
 એ છે ઇશ્વર (૨) ભગવાન જાણુ સાક્ષાત,
 પણ હવે શણે જવાયે નહી, મુણ સતી તું વાત.
 સુણ મુંદરી તું (૨) યુદ્ધ કરવું રઘુવર સાથ,
 પામીશ રૂડી ગતિ થશેજો, મરણુ રામને હાથ.

(ગજલ.)

મંદોદરી—કહું છું સ્વામી શીરનામી સુણોને અરે,
 પરનારી અગ્નીલાપથી તમ કામ નહી સરે, કહું છું
 નિનતી સુણો પતિ માહરા, કરગરી કહે અખળાય,
 નિશ્ચે કહું છું આપને એ રામ નહી જતાય;
 લાજ માહરી રાખજો, પતિ માન્યું નહી વચન,
 હાથે કરી સ્વામી માહરા, સીદ જુઓછો તં ન. કહું છું
 (અલખેલી અકળાયતું.)

રાવણ—પ્યારી મનમાં મુઝાયતું શાને, રણમાં જાઉં આજ (૩)રે.
 છેલ્લું યુદ્ધ આ વખતનુંછે, ઇશ્વર રાખશે લાજ (૩)રે.

મંદોદરી—સ્વામી કહું સત્ય વચન લહું, રણમાં જાશે ન નાથ,
 પ્રાણુ પતિ...આ વિનતી.....

રાવણ—.....શાન્ત સતિ. પ્યારી

મંદોદરી—રણમાં જાશે નહી સ્વામી તમે, જોડુ બન્ટે હાથ,
 હે નૃપતિ...હે નૃપતિ.....

રાવણ—.....શાન્ત સતિ. પ્યારી

(ગીતી.)

રામચંદ્ર—વિભિષણ મુશોને, યુદ્ધ કર્યા વિણ રાવણ નહીં માને;
સમજી સીતા ન આપે, માટે કરીએ વિલંબતો જ્ઞાને.

(ત્રીતાળી.)

વિભીષણ—મહારાજા ધીરજ મન ધરીયે, શામ દાગ ભેદ દંડ કરીયે,
સીખ શાણા પાસે કરાવીયે, ન માનેતો યુદ્ધ આદરીયે.
કાષ્ટ, ગલ્લો સોધો આ વાર, જાણ રાવણ સજા મોઝાર.

મુગ્ધીવ—જાઓ અંગદ તમને હું જાણુ.....

.....આપ આજ્ઞા હુંતો પરમાણુ.

(જાઓ જાઓને રાજાજી.)

રામચંદ્ર—જાઓ (૨) ને અંગદજી આજ્ઞા કહું તમનેરે,
શાણાછો મુલક્ષણા ધણા, પ્રીયછો હમનેરે. જાઓ૦
લંકામાં જાઓ આ વારી, જમ્મ સમજાવો અહંકારી,
એને સીખ દેજો જહુ સારી.

અંગદ—પ્રભુ મને આ કામ શું જતાવ્યું આજ્ઞેરે. જાઓ૦
આપો આજ્ઞા જાઉં હું ત્યાંય, મારૂ રાવણને ક્ષણમાંય,
લાવું શ્રી જનકીને આંય.

રામચંદ્ર—મારવો નદી રાવણ કરવી વિછી તેનેરે. જાઓ૦
જો માનેતો હીકજે, નહીતર મારથુ માર,
માટે જાઓ અંગદ તમે લંકામાં ફીરધાર;
શાણા છો મુલક્ષણા ધણા પ્રીય છો હમનેરે. જાઓ૦

(ગીતી.)

રાવણ—જોલ કપીવર તુતો, ક્યાંથી આવ્યોને તું છે કાણુ;

કાણે મોકલ્યો તુને, કેમ આવ્યો સભામાં નીરવાણુ.

(કેરબો.)

અંગદ—માનો માનો રાવણ તમે સત્ય માનોરે,

તમે સત્ય માનોરે (૨)

માનો૦

હે દશાનન વાલી પુત્ર, અંગદ હું છું આજ,

દૂત છું રઘુવીર કેરો, આવ્યો વિષ્ટી કાજ.

માનો૦

સીતાજી સોંપો રામને, જઈ મળોને લંકારાય;

મૃત્યુ થકી તમે ઉગરો, રાજ્ય નીરમે થાય.

માનો.

આ દેહ ભંગ છે જાણી, ટાળીયે કુઆચર્ય;

હું કરતા અભીમાન મૂકીને, રહીએ હરીને શર્ય.

માનો.

(ક્ષત્રીકલંક.)

રાવણ—સુણ મર્કટ તું આવાર, વીચારીને વદતું હવેરે;

એ રામના શા છે ભાર.

વિચારી.

હું ઉપાસીક સીવનો આજ, રામ શર્યું જવાથી શું કાજ.

વેર બાંધી લાવ્યો સીતાનાર.

વિચારી.

જઈ મળવાથી પામું ધીક્કાર.

વિચારી.

જઈ રામને કહેજે તું આજ, એમ કરગરે નવ થાય કાજ;

એમ દેખે નહીં સીતા મુખ.

વિચારી.

વધુ બોલેતો પામીશ દુઃખ.

વિચારી.

(સાંભળને સુગ્રીવ મીત્ર તું)

અંગદ—અરે દશાનન સાંભળને તું;

ને સત્ય હું કહું.

અરે દશાનન.

મંદ મતિમાન વચન માફ, આમાં શું સાર્યક થનારું;
સીતા પાછી આપી દેને તું. અરે.

રાવણ—રામને શું બહુવાર વખાણે, રાવણ જેડે નહીં સુખગાણે;
અધ્યા એમ છેતરાઈ નહીં હું. અરે.

અંગદ—રામની સાથે વેરજ કીધું.
હાથે કરી મોત માગી લીધું;
ધીક તારી બુદ્ધીને છેથુ. અરે.

(ગજલ.)

ઇંદ્રજીત—આવું અઘટીત કેમ જોલે કપી તું;
ઇંદ્રજીત મહા બળીયો કહેવાઉં છું હું. આવું.
રામને તમે કપીયા થવાનું છે શું;
જેઅદખી બાવણ ન કાઢ કહું છું હું. આવું.
(લક્ષ્મણને ઇંદ્રજીતે મુઠા કરી.)

બુલબુલ.

રામચંદ્ર.—દશા આ શી થઈ તારી દુખમાં નાખીએ બારી,
કહે વીરા તને શું થયું, જોલ વચન વિખ્યાત.
તેજ ઉઘાડીને જો વળી, કહે સુખની વાત;
અરે બંધુ જોલ આ વારી. દુખમાં
ચૈદ વરસ વનમાં તમે ફળ આપેલાં જોડ,
હું એવો નિર્દય જો, ખાત્ર ન કહું તોડ;
તે માટે શું રીસ કરી બારી. દુખમાં
વિજયી બંધુ માહરા, પડ્યોછે આ વાર,

પ્રાકૃમ તારં અતિ વણું, નીર્મળ જશ વિસ્તાર;
સેવા મરજી માફક મારી. દુખમાં૦

(મહોલે પધારે મહારાજ)

રામચંદ્ર.—લાડકડા મગ વીર સુતો કેમ આજે તું અહીંયાં
હુંતો શી રીતે ધાર ધીર. સુતો૦
કહે બંધુ થયું શું તને, વચન વદો વિખ્યાત;
નેત્ર ઉઘાડી જો અરે, કહે મુજને સુખ દુખ વાત સુતો૦
નિદ્રા કરી નહીં ચૈદ વર્ષ, વનફળ આબ્યાં જોડ;
મુકી ખાધાં મેં અરે, બધુ મુજને દીધો કેમ છેડ. સુતો૦
મમ મરજી સમ વર્તતો, કેમ પડ્યો આવાર;
પ્રાકૃમ તારં છે અતિ તારો જશ નિર્મળ વિસ્તાર સુતો૦
હું અવધપુરે જઇ, શું દેખાડીશ મુખ;
તુંજ વીના થયો દુખીયો, મને દેવે દીધું કેમ દુખ. સુતો૦
ભરત શત્રુઘ્ન પુછશે, કહીશ શું હે બ્રાત;
મરજી તાર સાંભળી નહીં જીવે સુમીત્રા માત. સુતો૦

લાવણી.

રાવણ.—સુણ મર્કટ તું (૨) છાતો રહે નીરધાર,
તારા રામને જાણુંછું શું વખાણે વારંવાર;
પૈસાની આશે (૨) જેમ જશ ગાયછે બાટ,
કરે કીર્તી રાગની શું જોલેછે બારેવાટ,
હું જાણુંછું (૨) એ પરાકૃમ શું કરશે,
વાનરશુ મીત્રી કરીછે તે કાર્ય શું સરશે;

યુધિષ્ઠ્ય કયા વીણુ (૨) સીતા સોંપું નહીં આજ
કહે તારા રામને કરગરે નહીં થાય કાજ;
બોલ મર્કટ તું (૨) સાચે સાચી કહે વાણુ,
ખોતા તારો કાણુછે, તે કહેને તું નીરવાણુ.

અંગદ.—ધીક ગુમારતેં મદાંધ થઈને વચન બોલે શું આ વાર,
સીખ દેતામાં ક્રોધ કરીને, બહેકી જાય તું આ ઠાર;
પણુ નહીં નહીં નહીં તુને શરમ લગાર,
નીશ્ચે કુળનાશ થાશે માન તું ગમાર. ધિક્ક૦

ગાતી.

રાવણુ —બોલ વિચારી તું તો સનામાં તું કુંકારા દેછે,
સત્યવાત હું કહુંછું, અધર્મીત વચન તું તો વદેછે.

કવીત.

અંગદ.—માન્ય કહ્યું મુઠ મતિ માન હીણુ ગંડ ગતિ,
શ્રાપ દીધો સીતા સતી, પડ્યો પાપ પાસમાં;
મોકલ્યો કાસદ કામ, હુકમ દીધો ન રામ,
નહીતો વાસુ ઠામો ઠામ, વાંદરાં આ વાસમાં;
બલપણે બાંધુ બાળ, શાસ્ત્ર તણી દેધ સાળ,
ધંદ્રજીત જેવા લાખ ઉરાડું આકાશમાં;

(ગીતી.)

અંગદ.—બોધ ધણા મેં દીધો, માન્યું નહીં વાર કરે શાને;
મુરખને શું કહીએ, દંડ દીધા વીણુ નહીં જો માને.

(ત્રીતાળી.)

અંગદ.—સુણુ કહું રાવણુ રાય, જે ઉઠાવે તું મારો પાય.

પછી અવધપુરી રામ જશે, હારેથી સીતાજી અહીં રહેશે.
અલ્યા તારા શા દીસેછે ભાર, ફેંકી દઉં તને નીરધાર.

(ગીતી.)

અંગદ—બળીયો બહુ છે માટે, પાંચ ઉઠાવે કદીએ મારો;

શું મુખ લઈ જઈ, હે પરમાત્મા આશરો છે તારો;

અંગદ—અલ્યા દશાનન રાજ, મુઠ મને તું નમે છે શું આજ;
રામચંદ્રને જઈને, નમી પડેતો તારું થાય કાજ.

(બનજારો.)

અંગદ—મેતો શીખ દીધી બહુ ભારી, નવમાને એ અહંકારી.

સ્નાનથી કાગ હંસ ન થાયે, તેમ વિદ્યીથીએ ન મનાયેરે;

શીખ દીધી ધણી મે સારી.

નવ૦

માટે વાર કરવી શાને, દંડ દીધા વીના નહીં માનેરે,

કરો યુદ્ધની ધજા તૈયારી.

નવ૦

કહે રાવણુ બળીયો કહાણી, તુજ રામથી નહીં જીતાઈ રે;

નહીં આપુ હું જનક કુમારી.

નવ૦

કરો યુદ્ધ તૈયારી આ વાર, નાંખો રાવણુ રણ મોઝાર,

દશ શીસને નાંખો સંહારી.

નવ૦

(ક્ષત્રીકલંક.)

હનુમાન—આવ આવ રાવણુના બાળ, તને હવેતો ઠેર માફરે.

તુને જોઈ આવેછે મને કાળ.

તને૦

તારા પીતા શું વિચારી મન, જોવા મોકલ્યો તારૂં તન.

માટે સત્વરથા તૈયાર.

તને૦

ધેર જવાની આશા ન ધાર.

તને૦

(શું કર્યું હે બંધુ તે.)

રામચંદ્ર—મુકી બંધુ આજ તું પડ્યોછે કેમ પ્યારા;
 રંગ માંહી ભંગ કીધો, જોલ વહાલા મારા. મુકી.
 સાથે આવીને સુખણ, માર્યા શું વિયોગી બાણ.
 જખમ કીધા મારા પ્રાણ. (૨)
 રાવણ હણવા જણ, ઉઠ ચક્ષુ તારા. મુકી.
 ઉઠ હવે હે બ્રાતરે, મુજ દીલ અતિ દુભાય;
 વિયોગ વહાલા તાહરો, મુજથી સહન ન થાય.
 ધિક્ક ધિક્ક મને માર, લેવા જતાં સીતા નાર;
 બંધુ ખોયો મેં નીરધાર. (૨)
 વિયોગીને થાઓ વહાર, ઉઠ બંધુ મારા. મુકી.

(લલીત.)

રામચંદ્ર—અરેરે બંધુરે આમ કેમ થયા, મુકી મુજને શું પતન થયા.
 તમ વીના અરે દુખી થાજિરે, અરેરે બ્રાતરે ક્યાં હું જાજિરે.
 હે બંધુ તને નાવીરે દયા, મુકી મુજને૦
 બંધુ માહરા જીવ જાયરે, ઉઠીને હવે બચાવ હાયરે.
 મારા ઉપરે દવેશી શું થયા, મુકી મુજને૦
 હાય હાય હાય શું હવે કરે, તારાવીણ હું ધૈર્યશે ધરે.
 મારા પરતું લાવને દયા, મુકી મુજને૦

(સીતાજીના મહીન.)

રામચંદ્ર—બંધુ મારા તમે અરે આગ આજ પતન કેમ થયા.
 આવું અચાનક દષ્ટ દુખ, નિર્દય થઇ ક્યાં ગયા.
 મારે ક્યા જનમનાં પાપ આજે આવી નડ્યાં;

મારો ઉમંગ ક્યો સૌમંગ, અસલ દુખો પડ્યાં
 બંધુ મુખી મને કેમ આજે તમે પરવશ થયા.
 ઉઠોનેરે હવે તમે બ્રાત લાવીને કંઈ દયા.

માલીની.

રામચંદ્ર—કહું કહું કહું બંધુ સુણને આજ તુંતો,
 અતિશય દુખ-પામું. તુજ વિયોગે હું તો;
 કરી કરી કરી મહેર ઉઠને બ્રાત મારા
 કંઈ કંઈ કંઈ દયા લાવને ચહુ તારા;
 ઉઠ ઉઠ ઉઠ બંધુ દુખને મારી આજે,
 જનક તનયા લઈ કરીજો શુભ કાજે.

(ત્રીતાળી)

દ્રોણાચળ.—દ્રોણાચળ પર્વતપર જોઈ, અમૃતવેલી નામે છે તેહ;
 રાતમાં લઈ આવે આ ઠામ, તો સુધરશે આપનું કામ.
 વેલી લાવે તો જીવે તીર, નકી કહુ છું સ્થામ શરીર;

હનુમાન.—આજા આપો જાઉં લેવા કાજ, આપ કરુણાથી મહારાજ;

રામચંદ્ર.—પ્રાણ સખા વહેલો આવજો, સીધ કામ કરી લાવજો.

રાવણ.—અરે હે કાળ નેમી હનુમાન દ્રોણાચળ પર્વત ઉપર અમર
 વેલી લેવા જાય છે તો રસ્તામાં કપટ કરી તેને રાત
 આપી ત્યાં ગુમાવે તેવી રીતે કરજો.

કાળનેમી.—હે મહારાજ આવો પધારો મારો આશ્રમ પાવન કરો.

હનુમાન.—મને તૃપ્ત લાગી છે માટે જળમાન કરવું છે.

કાળનેમી.—પેલુ સરોવર છે તેમાં પાણી પી વળતી અહીં પધારશો
 (સરોવરમાં મગરી.)

હનુમાન—હે બાપ તુ કોણુ છે.

(નગરીની પુર્વ જન્મ વાત)

મગરી—પણ પેલો રાક્ષસ રૂપી થઇ બેઠો છે તે રાવણ મોકલ્યો
તે તમને વિધન કરશે માટે સાવચેત થઇ રહેજ્યો.

કાળનેમી.—આવો પધારો હનુમંતજી આપણુ ગળાએ.

હનુમાન.—હા આવો (એમ કહી મુઝી મારી મારી નાંખ્યો.
(દ્રોણાચળ લઇ આવ્યો.)

ભરત.—હે શુર મહારાજ મને આજે સ્વપ્નું થયું કે બાણે મારો
જન્મજો લાઇ કોઇ કાળના મોંમાં છે.

વપીષ્ઠ.—હે ભરતજી લંકામાં રાગ રાવણને યુદ્ધ થાય છે તેમાં
કંઇ વિધન હશે. (શાંતી વચ્ચે કયો)

ભરત.—અરે કોઇ રાક્ષસ મારો બ્રાત્ર યુધ કરે છે તેમને મારતા
બચ છે માટે આ બાણથી તેનો પરાજય કરે.

ભરત.—હે બંધુ તમે કોણુ કહો નીરખાર,
રાગ નામ જયો મુખે કેમ આવ્યા આ દાર;

હનુમાન.—રાવણુ વેરો, લક્ષ્મણુ ઘેરો, સાંગજા ઝેરો,
હન્ય મોઝાર, માર્યો માર, જુગદાપાર
શોક અપાર કરે તે દાર;

રામગ્રી.

ભરત.—શાયાશ બાપ તુજને, ધન્ય છે હનુમંત.

આર કોટી ગોજનથી, લાગ્યો ગીરી બનવંત.

દાસ હું છું રઘુવીરનો, કવીષ્ઠ બંધુ બાણ.

મુજ નામ તો ભરત છે, કહું સાચી વાણ.

શાયાશ.

શાયાશ.

રણીયો છું શ્રીરામનો, અપરાધી છું આજ;

કોઈ દી સુરત કરીને, સંભાળે છે મહારાજ; શાળાશ.

હનુમાન.—રવી ઉદે પહેલાં જાઉં તો જીવે લક્ષ્મણ વીર;

ભરત.—શાળાશ બાઈ તુજને રાખ મનમાં ધીર. શાળાશ,

રવી ઉદે પહેલાં પહોચાડુ, લંકામાં નીરધાર;

પર્વત સહીત જોસો તમે, જાણુપર આવાર; શાળાશ.

હનુમાન—દાશ હું છું રઘુવીરનો, જઈશ હું તે દામ;

ભરત—ધણા કરીને કહેજો મારા, પ્રભુને પરણામ. શાળાશ.

હનુમાન દ્રોણાચળ લાવી ભરતનો સંદેશો રઘુપતિને કહ્યો.

(ત્રીતાળી.)

હનુમાન—ભરતજીએ કહ્યા છે પ્રણામ, આપ રમરણ કરે છે તે દામ.

રામચંદ્ર—આહો બંધુ એ બર્થ સમાન, એવો નીર્મળને શુભવાન;

થયો નથી થશે નહીં ભક્ત, ભરતના જેવો કોઈ ભક્ત.

બાઈ હવે કરવી નહી વાર, મારવો રાવણને નીરધાર;

નથી ગોઠવું મને આંહી, મારે જાવું અવધપુર માંહી.

રાવણ—અરે હે પ્રધાનજી હવે આપણે શું કરવું.

પ્રધાન—આપનો બંધુ કુંભકર્ણ નીંદ્રાવશ છે તેને જગાડો એટલે

આપણું કામ પાર પડશે.

(ગીતી.)

રાવણ—જગો બંધુ મારા, દુઃખ પડ્યું છે મુજને બહુ મારે;

રામ લક્ષ્મણ આવ્યા, ઉઠો યુદ્ધ કરવા આવારે.

રાવણ—અરે હે બંધુ હું રામચંદ્રની સ્ત્રી સીતાને હરી લાવ્યો છું ને

લક્ષ્મણ રામને વાંદરાઓ સર્વે આવેલા છે ને યુદ્ધમાં મારો

પરાજય થયો છે ને માંડે અપમાન થયું છે તેથી હે બંધુ

તને જગાડવો પડ્યો છે.

કુંભકર્ણુ—અરે હે અંધુ આ અંધુ કામ જોડું કીધું છે એ રામ
સાક્ષાત ભગવાન છે ને વાંદરાઓ એ સર્વ દેવ છે તેવું
નારદે પ્રથમ મને કહેજા હતું. એક સ્ત્રી જાત સીતા તારાથી
નહી જતાઈ, હનુમાનનું પણ તારાથી સહન ન થયું તો
વેર આંધવાનું કારણ શું હું નક્કી જાણું છું કે હવે તારા વં-
શનો નાશ થવા બેઠો છે.

(ગીતી.)

કુંભકર્ણુ—વક્ત્રમણને માર્યાવીણ, સીદ્ધી થવાની નથી અંધુ જનનુ;
હું યુધ્ધે જાઉં છું, નીશ્ચે તેમાં જશે સુજપ્રાણ.
(કુંભકર્ણુનાં નાક કાન સુગ્રીવે કરડી ખાધાં.)

(ગીતી.)

કુંભકર્ણુ—નાક કાન મમ છેલ્યાં, સુગ્રીવે આવીને આવાર;
શું મુખ લપ્ત જાવું, હવે મારા જીવ્યાને ધીક્કાર.
(કુંભકર્ણુ મર્યું પામ્યો.)

(ધનાશ્રી.)

રામચંદ્ર—ચોંતા મુજને થાય, અંધુ મરા ચોંતા મુજને થાય;
રાવણ પુત્ર ઇંદ્રજીત જે, મારાની કહેવાય. અંધુ.
મૃત્યુ ગતાવો એનું તમેનો, જેથી કાર્ય સીદ્ધ થાય અંધુ.
(ડરમાં તું દીલ સાથ.)

વિભીષણ—સુગ્રીવે હે જગતાત, વાત મમ સુગ્રીવે હે જગજાન.
કહું ઇંદ્રજીતની ઘાલ. વાત મમ.
તબ્યાં હોય બાર વર્ષજ જેણે

અહાર નીંદ્રા કરી ન હોય જોણે;

બ્રહ્મચર્ય વ્રત પાળ્યું હોય જ્યારે.

તે વીણ ઇંદ્રજીત ન મરાયે;

એનો સૈન્યમાં હોય સાક્ષાત.

મગ વાત.

રામચંદ્ર—લક્ષ્મણ વીરા થાઓ તૈયાર;

કરો સવણ સુતોરે સંકાર,

માયાવી અસુર છે યજ્ઞવંત;

લેજ્યો બંધુ જલ્દી એનો અંત;

દીપાવળે ક્ષત્રીની જાત.

વિહીપણ—વાત મગ સુણીયે હે જગતાત.

(ત્રીતાળી.)

લક્ષ્મણ—આપો આજ્ઞા મુને પ્રભુ આજ, જઈને કરી આવું હું કાજ,

તમારી કૃપાએ નીરવાણ, લઈ ઇંદ્રજીતના હું પ્રાણ;

રામચંદ્ર—મહે જાઓ બંધુ તમે આજ, કરજ્યો ઇંદ્રજીત વધ કાજ,

વગજ્યો વહેલા વીજયને પામી.....

લક્ષ્મણ—.....વારૂં જાઉં છું આશીશ પામી.

(યમ ભંગ કર્યો.)

(કેરવો.)

ઇંદ્રજીત—ધીક ધીક છે આવાર, કહું કાકા તુનેરે;

કહું કાકા તુનેરે (૨)

ધીક૦

કાકા તૈંતો કુળ લગ્નવ્યું તમને છે ધીકાર;

મારા સામે યુધ્ધે આવ્યા લાજ નથી લગાર.

ધીક૦

રઘુપતિ શણે જઈ કરાવ્યો કુળનો નાશ;

૩૬ તમને કોણ કહેશે, થયા સમના દાસ. ધીક
 કીર્તી કાંપી કરી કુળની, જશ કયો નહીં લેશ;
 ઘણું જીવ્યાંથી શું થયું, કાકા વ્યંદન જેવો વેશ. ધીક

(ગીતી.)

લક્ષ્મણ—સાચી બક્તી હોય મારી, સમચંદ્રની પ્રત્યે નીરખાર;
 આ મુજ આણુથી મરજ્યો, રાવણનો મુત ઇંદ્રજીત દાર.
 (ઇંદ્રજીત મરણ પામ્યો.)

(સીતાજીના મહીના.)

સુલોચના—સ્વામીનાથ મારા સીરતાજ, તમે તો ક્યાં ગયા,
 આવું અચાનક દહ દુખ, દેશી તો તમે થયા;
 મારે ક્યા જનમનાં પાપ, આજે આવીને નડ્યાં,
 મારા તમજ્યા હૈયાના દાર, અસહ્ય દુખો પડ્યાં;
 સ્વામીનાથ મુઝી મને કેમ, તમે પરવશ થયા,
 દાસી કરે છે વસોપાત, આણુને તમે દયા;

સુલોચના— (લક્ષીત.)

તુમ વીના પ્રભુ છતી શું કરે, પતિ પત્ની પત્ની તુને ક્યાં મળું,
 શું થયું અરે પ્રાણના વીભુ, અનહદ દુખો આવીયાં શંભુ;
 સુંદર નાથરે, ક્યાં જઈ રહું, પતિ પત્ની પત્ની તુને ક્યાં મળું,
 જગત સરવે આ સુખનું ગયું, પતિ જતાં સહુ અસ્તનો થયું;
 દુખની વાતરે કોને જઈ કહું, પતિ પત્ની પત્ની તુને ક્યાં મળું,
 કરમ કષ્ટી કૃત્ય આ થયું, સર્વે સુખનો માલ્ય ગયું;
 પત્ની દરજન ક્યારે હું કરું, પતિ પત્ની પત્ની તુને ક્યાં મળું,
 ચરર ચીતમાં ચરર થાયરે, ચરર ઇશ્વરા હાય હાયરે,
 પતિ વીના હુંને દેહને દમું, પતિ પત્ની પત્ની તુને ક્યાં મળું.

(૧૫૨)

સુલોચના—

(સુંદીર શામળીયા.)

રઘુપતિ સુણો સીર સ્વામીનું આપો,

સીર આપીરે, કષ્ટ માહરું કાપો;

સીર આપો હે વિશ્વ આધાર, સતી થાયે સીર લગ્ન આદાર,

મુકી ચાલ્યા મુજને પ્રાણ પ્યારા, સીર આપો ગુરુ નાનુ તમારા;

કરગરી કહે છે આ દારા.

રઘુપતિ૦

રામચંદ્ર—શું જાણે સીર આવ્યું છે અત્રે, કાગળમાં લખ્યું મમ શીરછત્રે;

સુલોચના—જાણ કીધું મને પત્રે.

રઘુપતિ૦

રામચંદ્ર—તારા સ્વામીને જીવાડું આજ, કરો રૂડી પેરે તમે રાજ,

સુલોચના—

ગણ થયું આપ હસ્તે શીરતાજ, લાભ નહીં બીજો એ સગ આજ;

સીર આપો મહારાજ.

રઘુપતિ૦

(માઠ.)

સુલોચના—સુણોને લક્ષ્મીનાથરે, નમુંછું તમને આજ,

લખ્યું હશે મમ કર્મમાં આવું, ઉતરવા શણગાર;

નાથ ગયેથી સુતો મુજને, લાગેછે સંસારરે. નમુંછું૦

દુખમાં નાંખી મુને આજ, આપી કષ્ટ અપાર,

અસ્ત થયો સુર સુખનો, મારે જતાં પ્રાણ આધારરે. નમુંછું.

(સતિ થઇ.)

અંક નવમો.

રામશ્રી.

રાવણ—હાય હવે શું કરું ઉઠેલાય મનમાં
 પુત્ર બંધુ આદી સર્વે, મરણ પામ્યા ત્યાંય. હાય.
 હવે કોને મોકલું હુંતો, યુદ્ધ કરવાને કાજ;
 શત્રુનું બળ અધીકતો, વૃદ્ધી પામેછે આજ. હાય.

વિદ્યુતજ્વળા—સુણો મહારાજ વિનતી, મનમાં રાખો ધીર;
 અહી મઢી તમ મીત્રજે, બળીયા બે વીર સુણો.
 તે હીતકારીજે આપના, તેને તેડાવો આજ;
 હરી જશે બે વીરને, થશે આપણું કાજ. સુણો.

અહીરાવણ—હે બંધુ આપણા મીત્ર રાવણનો લેકામાંથી આજ પત્ર
 આવેલો છે તે માટે આપણે ત્યાં જવું જોઈએ.

મહીરાવણ—તાર બંધુ આપ આજા આવો જઈએ.

ગીતી.

કેમ હમને બોલાવ્યા, હે મીત્ર મારા કહો તમે આજ;
 સત્વરથી કહેશોને, એવું મારું પડીયું શું કાજ.

ત્રીતાળી.

રાવણ—માઠ સુણો તમે મારી વાત, કહું આપને હું ખરેખાત
 મારીયા મમ પુત્રને વીર, આવ્યા રામ લક્ષ્મણ રણધીર.
 તમે દુખ ન ધરશો આજ, રાત વીધે હરણું મહારાજ;
 આપણું બળીદાનજ ત્યાંહે, દેવીના ભુવનની માંહે;
 પત્રી સૈન્યનો સંહાર કરજો, ત્રીતાળીય થઈને શરણો.

વિલિપણુ—હે બંધુ કપીઓ મારા શુભ અનુચરથી ખગર મગાવી
તેમાં રાવણના મીત્ર અહીં મહી આવેલા છે તે ગાયાત્રીએ
માટે આજ રાત્રે કંઈ કપટ કરશે માટે સાવચેત રહેશો,
કોઈ નિંદ્રા વશ થશો નહીં.

રામ લક્ષ્મણનું હરણ કરી લઈ ગયા)

રામથી.

હાહાનાથ સખા પ્રીયે, બંધુ મમ રણધીર;
આ સમે ક્યાં શુભ થયા, દરશન દયો રઘુવીર.
દરશન દયો હે નાથજી,
રામ લક્ષ્મણનું હરણ કર્યું અહીં મહી જાનને વીર,
તે તણો પીયારનો કરો, રાખી મનમાંહે ધીર;
છાના રહે બંધુ માહિરા.

શેર જકાર કરો નહીં, વાત લંકામાં જાય.

ચુનું દેખી યુદ્ધ કરવા, આવશે રાવણ રાય.

છાના.

લાવણી.

હે દયાવાંત (૨) મુજ મીત્ર પવનકુમાર
અહીં મહી આવી જાનને લઈ ગયા પુર મોઝાર
તમ વીણ કોણ (૨) પતન કરે એ કુર
દીન હમો સૌ થઈ ગયા.....

.....જઈ જઈ તેને ચકચુર.

વાહ ધન્ય ધન્ય (૨) મહું તમને પવનકુમાર

સક્ષિ સર્વે મારી લાવું. રામચંદ્ર આવાર;

(૧૫૫)

ત્યાં લગી તમે (૨) સૈન્ય સાચવશે ધીર.
હું જાઉં છું હવે ન આવું લીધા વીના એ વીર.

(કેરળો.)

મ કર્કશળ—આવ આવ દુષ્ટ હવે તને ઠેર માંડેર;

તુને ઠેર માંડેર. (૨) આવ.

શા માટે તું અહીંયાં આવ્યો, કહેને સાચી વાત;

નક્કી મનમાં સમજ તું થશે તારી વાત. આવ.

(ક્ષત્રીકલંક.)

નક્કી મારીશ હું આવાર, તને હવે ઠેર માંડેર;

તું સમરણ કરી લે નીરધાર. તુને.

પીતા મારા હોયે હનુમંત. તુને તો નક્કી એજ મારેર.

મને છોડાવી આજે તારો અંત. તને.

અરે તું મારો પુત્ર કયાંથી, હનુમંત તો માંડેજ નાગ છે માટે
સાચી વાત જાહેર કરી દે.

મને માલુમ નથી પરંતુ મારી માતૃશ્રીને જોલાવું.

(વાત કહી.)

હે સ્ત્રી સમલક્ષ્મણ ક્યાં છે તે જાણતી હોતો કહે.

હા સમલક્ષ્મણને અહીં મહી નામના એ વીર હરણ કરી મ-
હીમાવતીમાં લાગ્યા છે ત્યાં કાલે તેમને દેવીનો ભોગ આપવાના છે
માટે તમે દેવી મંદીરમાં શુભ યજ્ઞ રહેજો.

(માઠ.)

અહીંમહી—પુજા કરી પછી સ્તુતિ.

હે દેવી દયાળી ઉભા આવારી દવારે તારા દાશ;
 મેહેર કરને માયાળી મુરતી સારી, આવ્યા તારે પાસ.
 યુગ સામગ્રી કીધી છે, પુરણ કરીયું મન;
 મેહેર કરીને દાશ ઉપર જોલને કાંઈ વચનરે. હે.
 હસ્ત જોડીને દાશ ઉભા છે, આપને દવારે આજ;
 મન વાંછીત હમારાં તું કરને પુરણ કાજરે. હે.

(ત્રીતાળી.)

દેવીરૂપે—હું ગઈતી લંકામાં લેવા ભોગ, તમે બલો મેળવ્યો સંભોગ.
 માફતી—વાનર મારી ખપર બર્યું ત્યાંહે, જે વીર લીધે આવીધું આંહે.
 પ્રસન્ન થઈધું કરોને કામ, મુને ભોગ આપી લાવો રામ.
 મધમાંસ રૂચે નહીં લગાર, પકવાન લાવોને આવાર.

(ત્રીતાળી.)

લક્ષ્મણ—અંધુ સુણો તમે મારી વાત, કેમ અહીં આવ્યા સાક્ષાત.
 જાણ ધીરજ રાખો મન, હણું કર્યું અસુર પાપીજન;
 કાર્ય કરવું દેવોનું આવાર, અહી મહી કરશું સંહાર.
 (રામલક્ષ્મણને દેવી પાસે લઈ જતાં ચંદ્રસેનાનું મોહ થવું.
 (દેવીમંદીર.)

અહ્યા તમારે જેનું સ્મરણ કરવાનું હશે તેનું સ્મરણ કરી લ્યો.
 પછી દેવીનો ભોગ આપવાનો છે.

(સીતાજીના મહીના.)

રામચંદ્ર—કરું કોનું સ્મરણ હે ચક્ષ વીચારોને જરા,
 રટણ માર કરે દીન રૈન, સરને વસુંધરા;

મારા શ્મરણ થકી ધરા સર્વ પાપથી મુકાય છે,
તોએ શ્મરણ કરે મનમાંહે, મારતસુત કાય છે;
પ્રગટ થાશે ક્ષણ માંહી તેહ, અરે આ પૃથ્વીપર,
નક્કી ધારજે અસુર મેન, મરણ આવ્યું ખરે.

હનુમાન પ્રગટ થઇ અહીરાવણ માર્યો.

રામચંદ્રને મહીરાવણનું યુદ્ધ.

હનુમાન—હે મહારાજ આતો કંઈ વીપરીત દીસે છે મારે હું તેનું
મર્ણ પુછી આવું ત્યાં સુધી હે અશર્ણાશર્ણુ આપ યુદ્ધ કરો.
હે સ્ત્રી મહીરાવણનું મરણ જાણતી હોય તો કહે. વાત કહી.
(ચંદ્રસેના જાણે છે તેની પાસે મારતી ગયા.)

(ત્રીતાળી.)

હનુમાન—અરે માત સંકટમાંહે રાગ, નિરાશ થઇ કરે રણ સંગ્રામ,
મહીરાવણ પ્રગટે છે અપાર, કહો જે થકી તેનો થાયે સંહાર;

ચંદ્રસેના—મને રામ મેળવને હે બ્રાત, કહું મમ સ્વામીની જે થકી વાત,

હનુમાન—મહી મૃત્યુ પછી ન લાવું અહીં, વચન માફે માત માનો સહી.

ચંદ્રસેના—સુણો મહી મૃત્યુ તજી તો વાત.....

હનુમાન—.....કહેને સુણું છું વદો હે માત.

મહીરાવણ મૃત્યુની વાત કહી. તે પ્રમાણે હનુમંતે ક્યું
જેથી મહીરાવણ મર્ણ પામ્યો.

રામચંદ્ર—

(ત્રીતાળી.)

હનુમંત જઇ આવ્યો ક્યાંહે સ્ત્રી રીતે મૃત્યુ પામ્યો આંહે,
આપ અંતર્યામી સાક્ષાત, નથી અજાણી કાંઈ વાત;

અંધારો છું હું ગમવાન, મહીરાવણનારે મુકામ,
તેની સ્ત્રી ચંદ્રસેના છે નામ, ઇચ્છા આપની જોઈ વાપ્યો કામ;
તેણે મૃત્યુ બતાવ્યું મહારાજ, વચન આપ્યું થયું આવું કાજ.

(રામશ્રી)

રામચંદ્ર—જોક પત્નીવ્રત માદર, નથી આગળયું આજ,
ચતુર થઈ લુહ્યો પડ્યો, કેમ કર્યું આ કાજ;
ધીરજ ધર હનુમેંતજ.

પણ વચન તેં જે આપીયું, કરવું સત્ય પ્રમાણ;
જો વચન તાર જાન્યો, જાજ જાન્ય નીરવાણ.

ધીરજ.

ચંદ્રસેના પાસે ચાલો, સાચ કરીએ જોડ;

બીવેક કરી સગજવોજો, કાંઈ કળાજો તેડ.

ધીરજ.

ન થાવો સતી નીરાશરે (૨)

હવાપર ગાંઠી કૃષ્ણ આવતારે, રાખીશ તુજને પાસરે.

ન થા૦

સત્યમામા તું થઈને રહેજો, સુખેથી મમ આવાસરે.

ન થા :

જોક પત્નીવ્રત મદરે છે, તે જાણે તું ખાસરે.

ન થા૦

હે સતી ચીંતા તું કરે નહી, પુરા કરીશ હું આશરે.

ન થા૦

(આશાગોડી.)

રાવણ—આશા નીષ્ફળ સૌ ગઈ હવે મારી આશા;

ઇંદ્રજીત સરખો પુત્ર મરાયો, કુંભકર્ણુ જોયો જાઇ.

હવે૦

ગાંઠીગાંઠી સરખા માત્રરે મારા, કાળે નાખ્યા ખાઈ.

હવે૦

હવે જીતે મારે શું કરવું, ચીંતા મુને ઘણી થઈ.

હવે૦

કુટુંબ સરવેનો નાશજ કીધો, માર નીચે હું જઈ.

હવે૦

(૧૫૬)

(આશાગોડી)

રાવણ.—સુણ પ્રીયા સત્યવાત મારી, કંઈ રણમાં જવા તૈયારી;
જનક લગ્નકર લઈને હુંતો, અહીં સુખે રહેજો તુંતો રે.
થઈશ નહીં કાંઈ દુષ્ણીયારી.   કરું રણ.
જનું લડાઈ કરવા સાર, સાગા શત્રુને હું મારું રે
સીતા લઈ થઈ હું સુખકારી.   કરું.

મંદોદરી.—સ્વામી મારા શીદ કરો છો રણુ જવા તૈયારી,
કુટુંબ સર્વેનો નાશ થયો ને થયા લાચારી;
માટે હું તો સાચુ કહુંછું, દાસીહું તમારી.   સ્વામી.
સ્વામી મારા સાચુ કહુંછું હું અંગના નારી;
જો મુઘે જશો તમો તો નાંખશે એ મારી.   સ્વામી.
માટે નાથ વીનવું આજે હું વારંવારી;
યુદ્ધ કરવા જનું નથી હાત કહું દીવધારી.   સ્વામી

રાવણ.—ભીલજ લાઇ થયો ગયો તું સગની પક્ષ માંડીરે;
શુરો થઈને આવ્યો તું તો મારા સામે આંડી.
ધીકાર ધીક છે તુજને, જતાવ ન મુખ મુજને;
નીપજ્યો અંગારો મમ કુળમાં, કીધો મર્મ વીચારે.
ઇદ્રજીતને તેજ મરાવ્યો તુજ વીરને ધીકાર;
મારું આજે હું તુજને, જતાવ ન મુખ તુ મુજને;
શાસ્ત્ર પુરાંણ કહે છે તે તો માનીયું શાક્ષાતરે.
ધર પુટયું તેતું કર્મ કુમય, તે તો સાચી વાત;
નપુશક ધીકાર તુજને, જતાવ ન મુખ મુજને,

(૧૬૦)

(ક્ષત્રીકલંક.)

વિલીપણુ.--સીદ સીતા લાવ્યો કરી હણ્યું, મંદ યુદ્ધી મલીન પાપીર.

હું તો આવ્યો રઘુવીર શણ્યું. મંદયુદ્ધી.

તુને ધણાં વચન કહ્યાં મર્મ, હવે ભોગવ આવે કૃગકર્મ;

શીખ દેતાં લાત મારી મુજ, મંદયુદ્ધી.

પ્રહેલાદની માફક તજ્યો તુજ. મંદયુદ્ધી.

(ગીતી.)

જપે મૃત્યુ જય મંત્ર, જે પુરો થશે તે અનુષ્ઠાન,

તો પછી મરશે નહીં, કહુછું નહી સુણોને ભગવાંન;

વિદ્ય કરો ત્યાં જઈને, યમ પુરો જે નવ તેનો થાયે;

તો નકકી હું કહુછું એ દશાનન નિશ્ચે મરાયે;

(લક્ષ્મણ તથા વાંદરા લાં જઈ તેનો યમ બંગ કરવા માંડ્યો

પણુ છેવટે મંદોદરી ત્યાં લાવી નગ્ન કરવા માંડી.)

(ગીતી.)

મંદોદરી.—સુણોને હે નાથ બળી જાઓ તમારૂં ધ્યાન;

તમ છતાં લાજ લેછે કપી માટે મુકાવો રવામીન;

(લાવણી.)

સુણો લંકાપતિ મહારાજ ક્ષત્રીની રીતો,

કરી રાગ સાથે સંગ્રામ, પામશો ભીતી;

એ ક્ષત્રી પુત્ર છે રાગ અટંકી રાણો,

નહી નમે આપને કદી જરૂર મન જાણો;

સુનેલા સોંહને રાજ શીદ છંછેડો.

કરે અરી તણા જો નાશ નહીં હ્યો કેરો.

દક્ષિણી લાવણી.

દાખણ—પ્યારી માદરો, કહું છું ખરી વાતરે

ડરીશ નહીં દીલ ॥ મહી શીકર કંઠ, ડરીશ નહીં.

કહું છું ખરે ખાતરે.

પ્યારી.

ખર્જો છું હવે, રહેજો સુખે અહીંરે

રહેજો આશાગ, સરસી ઢાગ રાખજો હામ, રહેજો ધામ.

તું એકલી ખતરે.

પ્યારી.

મદન પડયો કેરે,

મદોદરી—સુણોને સ્વામી વચતરે.

સાંબળોને સીરતાજ,

સુણો.

અધીક વખત આપને કીધું, તોએ નઆવી લાજરે. સુણો.

સીતા પ્રીયા શ્રીરામની લાગ્યા, હરણ કરીને આજરે. સુણો.

કુળનો નાશ કરવાનો ધાર્યો, કેમ ખોવા બેઠા રાજરે. સુણો.

બળાપો નકર પ્યારીરે.

સાંબળને કહું વાતરે.

બળાપો.

મુશરે અવતાર લીધોછે, એમ જાણી હરી વારરે. બળાપો.

હતેથી કીર્તી ને મહિમી મુકતી આપશે જો નીરખારરે બ.

લાજ આવે તમને જો સ્વામીજી, નમી પડું પ્રાણ ધારરે સુ.

સાતમ નવી બેસી રહે પ્યારી, લાવનાં જો વતારરે બ.

કેરળો.

શાવણુ—પ્રાણુ ખ્યારી મારી વ્હાલી તને છેલ્લા પ્રણામ.

તુને છેલા પ્રણામ (૨)

પ્રાણુ,

આજે છેલ્લું યુધ્ધ છે તેમાં હાર કે જીત.

રામ મુને મારે એવી નથી રહેતી બીત.

પ્રાણુ.

હે પ્રીયે ચીંતા સીદ કરે સુખરૂપ સંયોગ.

છુટકો નથી ભોગવ્યા વીણુ કરમ કરા ભોગ.

પ્રાણુ.

ગાટે રહેને ધીરજ ધારી, અહી ખ્યારીતું;

ખાકી સૈન્યા લઇ હવે યુધ્ધે ચડે હું.

પ્રાણુ.

દક્ષોણી લાવણી.

મંદોદરી—સ્વામી માહરા, આ શું વદ્યા આપરે;

અરેરે હાય, કંપે કાય, લાગે લાય, મન મુઝાય.

ઉપને ધણો તાપરે,

સ્વામી,

મુકી મુજને, હાય શું વદ્યા વાતરે;

સુણી વચન, કંપે તન, વીકળ મન, પડશે તન.

કીયા જનમનાં પાપરે.

સ્વામી,

ગીતો.

રામચંદ્ર—ભાઈજો શત્રુ આવ્યો આપણી સામે લશ્કરતો લઈને

ગાટે તૈયાર થાઓ, ટંકાર કરો તેની સામે જઈને.

(૧૬૩)

(નીર્જળ શત્રુ સખળ રાજ્યપર.)

દાધણુ—યાદ સખજે અધ્યા રામતું, આઁયો છે તુ આણિઠામા
છવતો મુકું નહીં હું તુજને પહોંચાડું તુજને યમધામ.
સોંઠ સામે બરી કાળ, તારો નકી આઁયો કાળ
દેખાને મનુષ્ય તને ઉપજે છે જાળ.
અસ્તઆ તે રૂધીર આખવા થઈ તૈયાર. (સોંઠ) યાદ

કેરખો:

રામચંદ્ર—મારું મારું છે પાપી તને ઠેર મારેરે,
દેવલોકને દુખજ આપી અન્યાય તેં કીધો;
તારે કાળે અવધપુરમાં જન્મ મેંતો લીધો.   મારું.
અધર્મ અતીશે કીધો વેદના કીધા ખંડ.   મારું.
તેને માટે મારે તને દેવો ધટે છે હંડ.   મારું.

(રામગ્રી)

વિલીપણુ—પરમદારણુ તપ અગ્ની સગ, કાળનાં સરખો કોષ;
હવે ફરી એવો ક્યાં મળે, રાવણુ બંધવ બેધ.
એરેરે બંધુ તે આ શુ' કયું.
ઠેને કારણુ આદી પુરુષ, અવતર્યા ભગવાન;
નિર્ગુણુ બ્રહ્મ સચુણુ ક્યો, યોગી ધરે છે ધ્યાન. *અરેરે.
બંધુ તું સીતા લાઁયો હરી, ક્યો મુજને ઉપકાર;
રામ સંજે મીત્રાઈ ફરી, જશ પામ્યો વીરતાર. અરેરે.

કીર્તી વીસ્તરી તારી જગમાં, ગાશે મોટારે મુન્ય;

મારે બાંધવ પાળે આજે, દીશા પડી ગઈ શુન્ય. અરેરે.

રામચંદ્ર—હે વીળીપણુ તમે વીવેકી થઈ આ રૂઢેન શું કરો છો
નાશવંતનો શોક કરવો તમને ઘટતો નથી માટે શાન્ત રહો.

(ભરથરી)

મદારી—અરે સ્વામી મેં સગળવીઆ, માન્યું નહીં વચનજી;

પુત્ર ધનનો નાશ કરી, ખોયું છેવટ તનજી;

અરેરે સ્વામી આ શું કયું.

રામચંદ્રની સાથે તમે, બહું બજવ્યું છે વેરજી;

ત્રીભુવનમાં કીર્તી વીસ્તરી, ગવાશે ઘેરોઘેરજી,

સટ્ટીમાં નીપજશે નહીં, આપ સરખો પ્રતાપજી,

જેને અરથે રાગ અવતર્યા, રૂડી ચાલશે ખ્યાતજી. અરેરે.

જેવું ગતી જુઓને જેને બ્રહ્મા લાગતા પાયજી,

તેવો નર રણમાં પડ્યો, મુસ્તક લુપ્તી રોળાયજી. અરેરે.

રામચંદ્ર—હે સતી આ કહ્યાંત કરી શોક શા માટે કરે છે, તું

મુળ દ્રવી ધાલી જો કે જોમાં શું સત્ય છે, આ સર્વે

માયાનું ચિત્ર સ્વપ્નાવત છે માટે મોહ તજી હે માતૃશ્રી

તમે ઘેર જાઓ

(રામચી.)

વિલીપણુ—મદારજ પુરમાં પધારો, બકતના પુરણ કામ;

હસ્તે જોડી વીનવી કહું, પધારોને હે શ્યામ. મહારાજ.
 વીરચીત નથ નીમીત્તને, જીઓને પ્રભુ આજ;
 પધારી ત્યાં પાનન કરો, મનોરથ મહારાજ. મહારાજ.
 સાંભળ વીરા વીલીપણુ, સત્ય કહુંછું વચન;
 મુજ ભક્ત જ્યાં વાસો વસે, સદા છે તે પાવન. સાંભળ.
 ધરનું અન્ન લેવાય નહીં, કન્યાદાન વીશુદ્ધ;
 ક્યાદાન જી કયું હોયતો, ખાવું નહીં તેનું દ્રવ્ય. સાંભળ.
 એમ લંકાદાન કરી મેં, તે ગાટે ન અવાય;
 જળી બરથને મળ્યા વીના, પુરે નવ પેસાય. સાંભળ.
 લક્ષ્મણજી વીલીપણુને રાજ્યગાદી આપી.

(સીતાળી.)

હનુમાન—માતૃપ્રી સુખી છે રઘુવીર, માર્યો દશાનન રણધીર;
 વિલીપણુને જેસાડ્યા રાજ, હું આળ્યો તેડવા કાજ;
 સીતાજી—હે મારતી તે મારે કાજ શ્રમ કર્યો અતી કપીરાજ,
 દીન દીન બળ અધીક રહેજો, તેજ પ્રતાપ વધુ વાધજો;
 હનુમાન—હે જગત જનુની પ્રભુ આજ્ઞાથી મંગળ સ્નાન કરો,
 સીતાજી મંગળ સ્નાન કરી રઘુપતી સમીપ આવ છે.

(કેરમે.)

શંભવંદ્ર —મારી પાસે નહીં આવો સીતા દુર રહેરે,
 રાજ્ય તમને હરી ગયોને ત્યાં રહ્યાં બહુ મારકે.

લોકાપેસાદે લાગ્યાથી વિશ્વમાં થયું પ્રકાશં;   મારી ?
 લોક કહેશે તાવણુ ઘેરે સુંદર રૂપે એહ,
 ત્યાં શીલ વૃત કેમ રહ્યું એ મોટા સંદેહ.   મારી ?
 દીવ્ય રૂપ કરી આવી તો કર હું અંગીકાર
 નહોં તો તમે ઉમાં રહો નહીં એજ કાર.

(ભરથરી.)

સીતાજી—મેં ધણા દીન મહા દુખ વેઠ્યું પ્રભુ તમારે વીયોગજી,
 આજ ચરણને ચરણે આવી, તમે દર્શન સંયોગજી;
 હું જગદાત્મા રઘુરાયજી.
 જેમ અમૃતકેસ પાત્રને કરવા માંડ્યું મેં પાવનજી,
 પહેલાં હળાહળ થયું એમ મારે ભગવાનજી.   હે જગજ
 ભગીરથી સોધું શણું ગમ, સાગર કહે નહોં ઠામજી;
 એમ આપને શણું આવી, કીંકરી પુણું કામજી.   હે જગજ
 છતાં પતિજ નહોં આવેતો સુણો શ્રી રઘુરાયજી;
 અડંનીમાં સુવણું તપે, એમ તપું હું આજજી.   હે જગજ
 હે લંકેશ્વર મને જવા રજા આપો હમને ચૌદ વર્ષ થઈ ગયાં
 તૈથી મારા પુન્ય પવીત્ર બંધુ ભરથ તે પ્રાણ ત્યાગ કરશે.
 વીલીવણુના અત્યાગ્રહથી સાથે લીધા, હનુમનને ખગર કહેવા
 મોકલ્યો.

(રામજી.)

ભરથ—નાથ મને કેમ વીસાચો, કપટી ભણીને આગ?

(૧૬૭)

હુરમાગી અપરાધી હું માટે તજ્યો મહારાજ. તાથ.
 હે લક્ષ્મણ બહાગી તુંને તેડી ગયા પ્રભુ સાથ;
 બનમાં ફળ જળ ત્યાગ કરી થયો તુંનો સનાથ. તાથ.
 જોગી રહ્યો હું વીયોગીરે, દુખ પામુંછું મન;
 તજ્યો રઘુપતીએ નાથે જણી કેદનો તન. તાથ.

(બીજી.)

બારથજી—હે અમી માતૃશ્રી ભોગ લેને આવ્યો તુજ પાસે;
 જ્યાં હું જન્મ પામું, ત્યાં થાઉ રઘુપતીનો દાસ.
 હે બારથજી રામચંદ્ર રાવણ મારી સીતા સહીત આપની પાસે
 પધારે છે. બારત ને રામચંદ્ર બેઠ્યા.
 હે શત્રુદત્તજી રામ લક્ષ્મણ બારત ને સીતા સહીત પધારે છે.
 રામચંદ્ર શત્રુદત્તને ગળી રાજ્યમાં આવ્યા.
 દુરવજ રાજ્યાભિષેક કરી ગાદી આપી.

બાહર ખખર.

સર્વે સદ્ગૃહસ્થાને વિતંતી કરવામાં આવે છે કે
નીચે લખેલી ચોપડીઓ કર્તા અથવા પ્રસીદ્ધ કર્તા
પાસેથી અથવા અમદાવાદમાં રાયપુર ખડિઆના
ગાનમાં ભટ હરીલાલ કુબેરજી પાસેથી મળશે.

રૂ. આ. પાઘ.

ચંદ્ર કુમદા નાટક.....૦—૪—૦

દુષ્કાળ દુઃખ દર્શક ગાયનના ચોપેરા.૦—૨—૦

કુટીલા કંકાસ ગૌરી નાટક.....૦—૨—૦

પત્ની એમાન્ધ પત્ની નાટક.....૦—૨—૦

પત્ની અધડો.....૦—૨—૦

મિથ્યાભીમાની.....૦—૨—૦

મેનેજર.

બળદેવજી મનસુખરામ જોતીપૂી.

ધી કુકરવાડા સંગીત રામલીલાના કર્તા.

મુ. કુકરવાડા.

પોસ્ટ કુકરવાડા.

રેડેસન વિજયપુર ગાયકવાડી.

